CINCI ANI ȘI DOUĂ LUNI ÎN PENITENCIARUL DE LA SIGHET

Constantin C. Giurescu

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

Constantin C. GIURESCU (26 octombrie 1901 – 13 noiembrie 1977)
În grădina casei din strada Berzei 47. Iunie 1975
(Foto Călin N. Crețu)
Locuința a fost dărîmată prin „sistematizarea“ comunistă, în septembrie 1987

CONSTANTIN C. GIURESCU

CINCI ANI ŞI DOUĂ LUNI ÎN PENITENCIARUL DIN SIGHET

(7 mai 1950 – 5 iulie 1955)

Introducere de Dinu C. Giurescu
Ediţie îngrijită, anexe şi indice de Lia Ioana Ciplea

EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
Bucureşti – 1994

Coperta: VASILE OLAC

Editura Fundaţiei Culturale Române
Aleea Alexandru nr. 38
Sector 1, Bucureşti 71273
ROMÂNIA
Tel. 212.25.43; 633.11.62

ISBN 973–9155–22–7

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Testimoniul din detenţie al istoricului Constantin C. Giurescu s-a păstrat sub forma unui manuscris de 195 de pagini – format caiet obişnuit.

Acest manuscris reprezintă redactarea primă a memoriilor.

Ediţia de faţă le reproduce în întregime.

Titlurile celor trei părţi ale cărţii – Arestarea, Penitenciarul din Sighet, Addenda – *aparţin îngrijitorului ediţiei. Ele decurg însă din textul manuscris şi urmează întru totul cursul evenimentelor narate de Constantin C. Giurescu.*

Transcrierea textului a urmat normele ortografice actuale, păstrînd totuşi caracteristicile scrisului autorului.

Anexele care însoţesc textul au fost întocmite, respectînd dorinţa expresă a istoricului Constantin C. Giurescu. Ele au fost completate – în măsura posibilului – de îngrijitorul ediţiei, cu un minim de date biografice ale celor ce au pătimit în temniţa de la Sighet.

Cititorii de astăzi au dreptul să cunoască dimensiunile reale ale distrugerii sistematice a elitelor româneşti de către regimul comunist.

Ca principale surse bibliografice am folosit: Ioniţoiu, Cicerone, Cartea de aur a rezistenţei româneşti împotriva comunismului. *Lucrare în două volume (vol. I – 256 pag.; vol. II – 211 pag.), apărută sub egida Partidului Naţional Ţărănesc-Creştin şi Democrat; Ministerul Regal al Afacerilor Străine,* Anuar diplomatic – 1942, *editat de Imprimeria Naţională, Bucureşti, oct. 1942; Predescu, Lucian,* Enciclopedia Cugetarea – Material românesc – Oameni şi înfăptuiri, *Ed. Cugetarea, Georgescu-Delafras, Bucureşti, oct. 1940.*

Pentru informaţiile şi precizările referitoare la demnitarii întemniţaţi adresez alese mulţumiri descendenţilor şi prietenilor acestora: Pascal Bentoiu, Ioana Hudiţă Berindei, Silvia Jeleriu Ciplea, Cornelia Papacostea Danielopol, Lia Lazăr Gherasim, Bogdan Iuliu Hossu, Francine Strat Petrulian.

Mulţumiri d-lui Octavian Roske, care, cu generozitate, ne-a pus la dispoziţie fotografii ale penitenciarului din Sighet.

De asemenea, un gînd bun Loritei Constantinescu, lui Mihai Cojocea şi Mihai Nasta pentru sprijinul tehnic acordat cu devotament şi prietenie.

Deosebite mulţumiri cărturarului Zigu Ornea, editorul testimoniului lăsat nouă de profesorul Constantin C. Giurescu.

Întreaga gratitudine istoricului Dinu C. Giurescu pentru privilegiul de a-mi fi încredinţat îngrijirea acestei ediţii.

LIA IOANA CIPLEA

INTRODUCERE

1) Profesorul Constantin C. Giurescu a fost arestat la locuinţa sa din strada Berzei 47, Bucureşti[1], în zorii zilei de sîmbătă 6 mai 1950, o dată cu lotul foştilor demnitari.

În momentul arestării era cercetător ştiinţific al Institutului de Istorie al Academiei R.P.R., transferat acolo în iulie 1948, după ce a fost suspendat de la Facultatea de Istorie, unde a fost profesor timp de 22 de ani.

A fost transportat cu o dubă la închisoarea din Sighet, unde a ajuns duminică 7 mai către 6,30 seara. A stat în detenţie pînă la 5 iulie 1955, cînd i s-a comunicat "eliberarea", dar cu domiciliu obligatoriu în satul Măzăreni, raionul Brăila, sat constituit numai din bănăţeni deportaţi acolo încă din vara anului 1951. În noiembrie 1955, profesorul a primit "aprobarea" de a reveni în Bucureşti, la familia sa. Plecarea din Măzăreni a avut loc pe 25 noiembrie.

"Aprobarea" Ministerului de Interne fusese dată în urma intervenţiei lui Petru Groza, preşedintele Prezidiului Marii

---

1 Casa, o vilă cu demisol, hochparter, etaj şi un pod mansardat, a fost construită de părinţii mei – Constantin C. Giurescu şi Maria Simona Giurescu (Mica, fiica lui Simion S. Mehedinţi şi a Mariei Mehedinţi) – în anii 1926-1929, cu credit de la Casa Corpului Didactic din Bucureşti. Noua construcţie a încorporat şi o parte din casa cumpărată de la bunicul meu, Constantin Giurescu, la începutul acestui secol. Casa Giurescu a fost naţionalizată în aprilie 1950, deşi nu intra în nici un articol al legii naţionalizării imobilelor. În decembrie 1973, apartamentul de la parterul vilei a fost redat în proprietatea profesorului Constantin C. Giurescu; celelalte părţi ale clădirii au rămas ale statului. Casa a fost dărîmată în august 1987, o dată cu demolarea întregii zone cuprinsă între strada Berzei (la est), Ştirbei Vodă (sud), Calea Plevnei (vest) şi strada Virgiliu (nord), în cadrul "sistematizării urbane", ordonată de regimul comunist.

Adunări Naţionale şi care fusese solicitat în acest sens de familia profesorului.

În satul de deportaţi de la Măzăreni, la douăsprezece zile după comunicarea eliberării (17 iulie 1955), Constantin C. Giurescu a început redactarea însemnărilor sale despre detenţia sa la Sighet. Le-a încheiat, în formă prescurtată, la 12 noiembrie. Avea de gînd să le extindă, după cum ar rezulta din numeroasele fapte lapidar consemnate în "Addenda" (p. 147–160). N-a mai continuat – după toate probabilităţile – deoarece a fost curînd angajat colaborator extern la Institutul de Istorie al Academiei R. P. R.

În 1958, regimul comunist a procedat la noi arestări şi procese politice, o dată cu "demascarea", în şedinţe publice, a unor intelectuali învinuiţi de felurite păcate şi abateri de la linia trasată de partid. Am discutat atunci în familie despre "însemnări", întrucît aflarea lor ar fi dus automat la condamnarea autorului la alţi ani de detenţie. Atunci Constantin C. Giurescu a încredinţat manuscrisul unui bun prieten, fostul director de cabinet (din anii 1939–1940), avocatul Nicolae (Nicu) Ionescu-Caracaleanu. În zilele rebeliunii legionare, 21 – 23 ianuarie 1941, avocatul Nicolae Caracaleanu, împreună cu fratele său Grigore Ionescu au stat în casa din strada Berzei, împreună cu părinţii mei, cu mai multe arme de vînătoare gata încărcate, în cazul cînd "rebelii" ar fi încercat să intre în casă.

"Manuscrisul Sighet" a fost îngropat de avocatul Nicolae (Nicu) Caracaleanu în grădina casei sale părinteşti, situată pe Calea Călăraşi, nu departe de intersecţia cu strada Traian.

După moartea profesorului (13 noiembrie 1977), avocatul Caracaleanu mi-a adus înapoi manuscrisul, la cererea mea. În anii '80 am socotit că este preferabil să pun "însemnările" la adăpost. Ele se păstrează acum de profesorul Paul Michelson (Huntington College, Huntington, Indiana, Statele Unite ale Americii).

După sosirea mea şi a familiei mele în Statele Unite (12 aprilie 1988), profesorul Paul Michelson mi-a trimis o copie xeroxată a manuscrisului, după care s-a pregătit şi ediţia de faţă.

*
* *

2) Însemnările profesorului Constantin C. Giurescu sunt un document asupra penitenciarului Sighet unde, în 1950–1955, au fost întemniţaţi peste una sută de fruntaşi ai vieţii politice, religioase şi culturale: "E un simplu testimoniu care urmează a fi folosit de istoricii viitorului" (p. 31). El cuprinde cele văzute sau aflate direct de autor.

Partea întîi – *Arestarea* – este înfăţişată cronologic: "vizita" Securităţii în strada Berzei nr. 47, popasul la Interne, drumul spre Sighet – singura relatare, după cîte cunosc, a transportului acestui lot spre locul de detenţie.

Partea a doua, *Penitenciarul din Sighet*, descrie feluritele componente şi aspecte ale acestui mecanism de frîngere a oamenilor – închisoarea comunistă; încarcerarea propriu-zisă; "adaptarea" la noul mediu; descrierea amănunţită a construcţiei, cu trei schiţe de plan desenate de autor; personalul stabilimentului – director, subdirector, ofiţeri de serviciu, gardieni, ofiţeri de securitate; aspecte ale vieţii cotidiene: "neagra" (o carceră în interiorul închisorii), curăţenia spaţiilor comune, "conferinţele" ţinute de cei închişi...

Partea a treia, *Addenda,* include o sumă de informaţii şi detalii. Multe din ele redau, în cîteva cuvinte, evoluţii tragice.

Anexele au fost întocmite potrivit celor indicate de autor.

Din acest "testimoniu", cîteva realităţi se cuvin a fi relevate.

"Sistemul"[1], în special primii trei ani, "a fost bestial..." (p. 105).

Viaţa "cotidiană" era permanent dominată de suspiciune şi teamă: "Neîncrederea tuturor în toţi, spionajul tuturor contra tuturor, acestea erau principiile de bază în raporturile dintre cei ce alcătuiau personalul închisorii. O atmosferă de teroare nu numai în ceea ce priveşte pe deţinuţi, dar şi pe gardieni. «Aici, în puşcărie, este cea mai mare nemernicie», mi-a spus, într-o seară, în ianuarie 1951, gardianul Gavrilă Pop din Vişeul de Sus, aducîndu-mi porţia

1 Comunist, nota D.C.G.

de lemne – «toţi tremurăm, nu numai dumneavoastră, dar şi noi»" (gardienii, p. 105). Teama şi suspiciunea multiplicau, de fapt, realitatea lumii comuniste din exterior.

Ca pretutindeni, regula de bază interzicea orice comunicare între deţinuţi. Ea era contracarată de ingeniozitatea mereu înnoită a celor vizaţi.

În iunie 1955, atunci cînd "destinderea" făcea primii paşi în lumea dinafară[1], s-au introdus noi reguli restrictive în lumea închisorii: în celule deţinuţii vorbeau numai în şoaptă şi numai cîte doi (între ei); nu aveau voie să facă expuneri, "conferinţe" pentru ceilalţi; stăteau cu faţa la perete cînd intra cineva din personalul închisorii în celulă; dormeau toţi cu capul într-o singură direcţie, aşa încît să li se vadă tot timpul faţa cînd se făcea inspecţia prin vizetă; ţineau mîinile la vedere, peste pătură... (p. 101).

Regimul general al închisorii a fost sugestiv exprimat de directorul penitenciarului: "Noi comuniştii nu omorîm, avem metodele noastre care te fac să te dai singur cu capul de pereţi" (p. 94). Urmează comentariul profesorului Constantin C. Giurescu: "În ce priveşte Sighetul, vorba lui[2] s-a adeverit... : s-au sinucis ei de disperare, au pierit de boală, lipsiţi de îngrijirea medicală sau au înnebunit. Cred că nu există în toată ţara o altă închisoare care să dea un procent aşa mare de morţi, sinucigaşi şi de nebuni..." (p. 94).

Ura faţă de deţinuţi era alimentată prin "şedinţe regulate", sîmbăta, apoi miercurea, şedinţe în care se debitau tot felul de minciuni şi calomnii... Era o acţiune sistematică de înrăire, alimentată continuu; eram prezentaţi la aceste şedinţe ca «vampiri» care «am supt sîngele poporului», ca «bestii moşiereşti», ca «exploatatori ai proletariatului», ca indivizi care făceau «chefuri şi orgii cu şampanie» şi altele de acelaşi calibru" (p. 106).

Chiar din primele zile de detenţie, la 13 mai 1950, profesorul a auzit pe unul din gardieni răcnind la unul din deţinuţii de la etaj: "Şi ce dacă ai fost general? Acu nu mai

---

1 Întîlnirea dintre preşedintele S.U.A., Dwight Eisenhower şi Nichita S. Hruşciov va avea loc în iulie 1955 la Geneva.

2 Adică a directorului închisorii.

eşti nimic! Mişcă mai repede cînd îţi spun, că te plesnesc de o să-ţi sară ochii, Paştele şi Dumnezeul mă-tii" (p. 72).

Se urmărea cu tenacitate – fără dovezi, de altfel – ca în mintea gardienilor să se întipărească "dispreţul pentru tot ce a fost pătură conducătoare în trecut; ea era simbolul păcatelor, al incompetenţei şi a necinstei, în opoziţie, bineînţeles, cu actuala pătură conducătoare (cea comunistă!), depozitara tuturor virtuţilor şi cunoştinţelor" (p. 106)[1].

În primii trei ani de închisoare, mîncarea era redusă la minim: 250 grame de pîine (în realitate 220 – 230!) pentru 24 de ore; dimineaţa o apă cu un vag miros de tei drept ceai. "De la 8 mai 1950 şi pînă la 3 iulie 1953, arpacaşul a fost mîncarea dominantă a puşcăriei, existînd perioade, ca între 20 decembrie 1950 şi 5 ianuarie 1951[2], cînd l-am primit încontinuu la prînz şi seara" (p. 67). "Cina" era de fapt "supă de arpacaş, în realitate un fel de spălătură de vase" (p. 73). Senzaţia de foame era permanentă. "La o jumătate de ceas după ce ai isprăvit de mîncat prînzul, ţi-e foame; senzaţia creşte treptat şi atinge maximum la cinci şi jumătate seara, în momentul cînd, de obicei, sună clopotul de cină. După zeama chioară de seara, nu ai nici măcar jumătatea de ceas de răgaz de la prînz; ţi-e foame chiar în momentul cînd ai terminat de mîncat" (p. 73–74). Abia în a doua jumătate a anului 1953 s-a produs o oarecare ameliorare a hranei.

Deţinuţii erau puşi la toate muncile: tăiatul lemnelor, transportul hîrdăului de mîncare, spălatul podelelor, transportul tinetelor cu fecale şi urină la WC, cît şi curăţirea latrinelor şi chiar a haznalelor.

Closetul era "o gaură tăiată în cimentul murdar al podelei. Nici pomeneală de apă..." (p. 62).

Cele mai multe WC-uri nu aveau scurgere lîngă scaunele turceşti, "aşa încît dimineaţa, după operaţiunea de vărsare şi de curăţenie a tinetelor, de luare a apei în gamele, găseai

---

1 Aceeaşi stare de spirit, de ură şi dispreţ faţă de cei ce au reprezentat ceva sau au avut ceva în trecut, a fost repetat cultivată, pînă la isterie, de mass media, ca şi de literatura comunistă în intervalul 1948 – 1960 (D.C.G.).

2 Adică de sărbătorile de Crăciun şi Anul Nou (D.C.G.).

planşeul acoperit cu un strat de lichid[1] de 1 – 2 centimetri înălţime; acest lichid trebuia luat cu făraşul sau cu cîrpele şi vărsat în orificiile «scaunelor turceşti»..." (p. 88).

Curăţirea closetelor se făcea de deţinuţi "cu mîinile prin urină, avînd drept cîrpe nişte zdrenţe". Boca, unul dintre gardieni, "avea o adevărată plăcere sadică să ne pună să curăţăm closetele" (p. 137).

Se proceda la fel şi cu haznalele care se înfundau periodic. "Dumitru Nistor[2] a fost obligat să intre înăuntru şi să scoată murdăria[3] cu găleţile pe care apoi colegii lui de cameră le transportau mai departe; cînd a ieşit din hazna, era plin de murdărie de sus pînă jos" (p. 137).

Gardienii, unii adevărate fiare, erau desemnaţi prin iniţiala B – de la bestie – şi anume B_1, B_2, B_3, B_4... Alţii erau numai "javre" – J_1, J_2. Cu puţine excepţii, numele adevărat al gardienilor rămînea necunoscut deţinuţilor.

Lui B_1 i se spunea şi "mongolul": "puţea de-ţi venea să verşi"; înjura veşnic – "Crucile, Dumnezeul şi Paştile erau curente" (p. 108 – 109). Arba, fost deţinut de drept comun (pentru omucidere), înjura "ca şi B_1 şi avea o plăcere sadică să chinuiască şi să umilească pe deţinuţi" (p. 109). "Pithecantropus erectus" era "unul din acei bestiali gardieni... dacă nu cel mai bestial" din cîţi au fost la Sighet. "Alcoolic inveterat", "cu un cap de degenerat, mai mult mîrîind decît vorbind..." Lacom, fura din puţina mîncare a deţinuţilor (p. 118 – 119).

Dar au fost şi gardieni care, cu tot regimul existent, au reuşit să rămînă oameni, au ajutat cum au putut pe deţinuţi, prin transmitere de ştiri, printr-un cuvînt de încurajare, printr-un supliment de mîncare... Între aceştia, se cuvin amintiţi "Aviatorul" (p. 123 – 124), Găvrilă Pop (p. 125 – 126), "Frizerul" (p. 121), "Cireşică" (p. 125). Cuvintele şi gesturile lor au însemnat desigur ceva pentru oamenii afundaţi în suferinţă, mizerie şi intoleranţă.

Pentru cea mai mică abatere de la regulament – abatere nu o dată inventată prin capriciul unui gardian sau ofiţer –

---

1 De fapt urină.
2 Subsecretar de stat în primul guvern Sănătescu.
3 Materiile fecale.

se aplicau pedepse suplimentare. În "Neagra" – o celulă fără fereastră – cei pedepsiţi erau vîrîţi în cămaşă şi izmene sau chiar complet goi (p. 76). Alteori erai pus să stai o jumătate de ceas în poziţie "dropia" – pe vine, cu mîinile întinse orizontal, fără să te sprijini, fie şi numai un moment, de patul celulei: după vreo 15 minute poziţia devenea de-a dreptul chinuitoare (p. 121).

Lumea închisorii de la Sighet – ca şi toate centrele de detenţie din ţară – reflecta direct unele caracteristici ale regimului comunist, definite astfel de Constantin C. Giurescu:

– "neîncrederea, spionajul reciproc şi delaţiunea" (p. 50).

– "suspiciunea şi teama reciprocă... două din principiile fundamentale ale regimului" (comunist) (p. 71).

– "prefăcătoria, simulaţia... încă una din caracteristicile sistemului: oamenii spun ceea ce nu cred, afişează opinii şi sentimente pe care nu le au, pe care în forul lor interior le contestă sau chiar le dispreţuiesc" (p. 114).

*

* *

3) Profesorul Constantin C. Giurescu a cunoscut şi el toate "procedeele" şi măsurile aplicate la Sighet.

A fost ţinut singur în celulă între 7 mai 1950 şi 25 ianuarie 1952. Pentru a nu pierde şirul zilelor a scrijelit în vopseaua groasă a uşii cîte o liniuţă pe zi, prima fiind 7 mai 1950. Duminicile aveau o linie mai lungă şi frîntă spre stînga; ziua cu un eveniment mai deosebit sau vreo ştire era marcată tot cu o linie mai lungă, dar frîntă în sus, spre dreapta (p. 71). Pentru a contracara apăsarea grozavă a izolării, profesorul aborda, sau relua, cu ajutorul memoriei, o sumă de teme de cercetare, îşi verifica vocabularul din limbi străine, schiţa planul şi componentele unei noi lucrări.

Nu-i venea să mănînce îm primele zile, deşi, atunci, hrana era ceva mai consistentă în comparaţie cu ce va urma. "De ce n-ai mîncat toată fasolea?"[1] l-a întrebat gardianul. "Fiindcă nu pot!" "Rău faci... mai tîrziu o să-ţi fie aşa de foame că ai să rozi şi pereţii" (p. 65).

---

1 Iahnie de fasole.

Cînd li s-au dat haine de ocnaş în locul celor civile, pantalonii erau prea strîmţi în betelie, cei doi nasturi de sus nu se puteau încheia: "lasă că o să-ţi vină bine, în două săptămîni o să fie numai buni", a spus directorul (p. 72). Aşa a şi fost; după două săptămîni pantalonii se potriveau, iar după două luni deveniseră prea largi (p. 72).

Slăbise atît de rău încît episcopii şi preoţii greco-catolici (uniţi), scoşi în curte, nu l-au recunoscut cînd l-au zărit la fereastra celulei (p. 79).

Pe cînd se afla singur în celula 21, la un miez de noapte a fost bătut de patru gardieni, între ei şi cel poreclit "Nazone" (p. 129).

Constantin C. Giurescu a stat de opt ori la "neagra" (p. 133).

În iunie 1950, în "perioada primă de dezlănţuire a urii, de patimă, cînd pedepsele de toate felurile curgeau gîrlă, cînd «neagra» funcţiona în permanenţă" (p. 110), profesorul s-a suit pe pat să se uite la deţinuţii din curte, dar a apucat să coboare înainte ca gardianul Arba să intre pe neaşteptate în celulă. Acesta l-a întrebat de trei ori pe profesor dacă a avut de gînd să se uite pe fereastră, făgăduind că nu-i va face nimic dacă va spune adevărul. Profesorul a avut naivitatea să recunoască. Pentru intenţie, a fost băgat la "neagra" (p. 110).

La vreo lună de la sosirea la Sighet, gardianul Boca l-a acuzat că a făcut o baltă de urină la WC, atunci cînd şi-a golit tineta. Iată "dialogul":

Boca (B.): "Ai făcut baltă pe jos; am să te pun s-o ştergi cu limba.

C.C.G.: N-am vărsat pe jos nici o picătură.

B.: Ba ai vărsat, te-am văzut eu.

C.C.G.: N-ai văzut dumneata nimic, deoarece în momentul cînd ai apărut în uşă, eu isprăvisem şi-mi clăteam tineta.

B.: Şterge imediat tot ce e pe jos; lună şi bec să fie, că, altfel, e de rău.

C.C.G: N-am cu ce şterge.

B.: (ţipînd) Cu capela.

C.C.G.: Cu capela nu şterg...

B: Şterge cu asta (şi îi zvîrli o zdreanţă cît palma)."

Profesorul a şters totul, deoarece refuzul de a executa ordinul unui gardian era socotit ca "o gravă infracţiune" (p. 112 – 113).

"Dialogul" a continuat astfel:
Boca: "Nu e bine, şterge din nou.
C.C.G.: Nu mai e nimic. Am luat tot lichidul[1].
B.: Şterge şi nu discuta; altfel te pun să freci pînă diseară.
C.C.G.: Voi raporta domnului director această bătaie de joc.
B.: Poţi să raportezi; ce, crezi că o să-ţi dea ţie dreptate? Tot mie o să-mi dea; şterge şi să nu mai scoţi o vorbă. Paştele şi Dumnezeul mă-tii.
C.C.G.: Voi raporta şi pentru înjurătură.
B.: (după cinci minute): Marş la cameră" (p. 112 – 113).
Altă dată, pe cînd făcea parte din echipa de la bucătărie, au fost puşi să spele de trei ori podeaua (p. 87). În 1954, de Sf. Constantin şi Elena (21 mai), de ziua numelui, profesorul a luat parte la căratul găleţilor cu fecale scoase din haznalele ce se înfundaseră din nou (p. 107).

A fost de două ori bolnav. În primăvara anului 1951 a făcut "o formă destul de gravă" de "gălbinare" (icter), care a ţinut circa trei luni. Ajunsese numai "pielea şi osul". Galben de parcă era "vopsit cu şofran", a fost scos într-o dupăamiază în curtea mare, păzit de un soldat. Vine gardianul Arba şi-i spune: "Ştii că din boala asta poţi să mori?" (p. 109).
C.C.G.: "Mulţumesc pentru încurajarea dumitale".
Arba: "N-am spus-o dinadins pentru dumneata, dar ştii că se poate muri din asta". După ce Arba s-a îndepărtat, soldatul ce stătea de pază a spus încet printre dinţi: "Dă-l în p... mă-sii de păcătos" (p. 109).
În schimb, gardianul "Frizerul" a avut cuvinte de încurajare. De două ori a adus profesorului puţin spirt: "Îţi face bine asta", a zis "Frizerul"; dar "să nu spui altuia cumva că ţi-am dat spirt" (p. 122).
A doua oară s-a îmbolnăvit tot de icter în toamna anului 1954. A fost scos din "colectivul" celulei nr. 18 şi mutat singur, la nr. 60 (13 octombrie). "Am fost aproape pe moarte", îşi amintea profesorul la Măzăreni, în 1955. "Ceea ce m-a ţinut, a fost numai voinţa de a trăi, de a ieşi şi de a fi din nou cu voi toţi". A spus o dată la Sighet, că şi dacă ar rămîne numai cîţiva acolo, el tot va fi printre cei în viaţă.

---

1 De fapt urina.

Voinţa de a trăi şi crezul în meserie l-au ţinut întreg. În ziua încarcerării, 7 mai 1950, un ofiţer l-a întrebat: "Dumneata eşti autorul *Istoriei românilor?*" Primind răspuns afirmativ, ofiţerul a adăugat: "Acum se scrie altfel istoria românilor". La care profesorul a răspuns: "Se poate, dar istoria noastră rămîne una singură" (p. 57).

A ieşit şi de astă dată din încercare. La 7 februarie 1955 a revenit în "colectivul" celulei nr. 18 (Vezi cronologia detenţiei). Cît a fost în izolare în celula 60, "Bălăcescu", "unul din gardienii cei mai de treabă", s-a interesat zilnic de starea lui, întrebîndu-l, dimineaţa, dacă nu doreşte un supliment de mîncare (p. 126).

Pe la mijlocul lunii iunie 1955 – cam cu trei săptămîni înainte de "eliberare" – directorul cel nou al închisorii l-a calificat pe profesor de "bandit". Directorul era nemulţumit că nu putea dovedi o falsă învinuire adusă profesorului şi lui Aurelian Bentoiu (p. 100).

*

* *

4) Am aflat de arestarea tatei sîmbătă 6 mai 1950 cînd am sosit din comuna Andrăşeşti (judeţul Ialomiţa). Fusesem trimis acolo ca normator-constructor de drumuri, în cadrul întreprinderii "Sovromconstrucţii nr. 6" (sediul central se afla pe Calea Dorobanţi nr. 14, în locuinţa şefului Partidului Naţional Liberal, Constantin I. C. Brătianu, încarcerat şi el la Sighet). Am fost întîmpinat la uşă de fratele mamei, Emil S. Mehedinţi, care mi-a dat vestea, adăugînd că şi alţi foşti demnitari au fost arestaţi în aceeaşi noapte.

Singura ştire despre soarta profesorului am primit-o prin 1954 (nu mai pot preciza luna). Locuiam cu mama într-o cameră, în casa parohială a bisericii Mavrogheni (strada Monetăriei nr. 4), unde beneficiam de ospitalitatea prietenească a părintelui Grigore Burluşanu şi a familiei sale[1]. Aici a venit într-o dimineaţă istoricul Zenovie Pâclişanu,

---

1 Cu fiica lor, dr. Cornelia (Nely) Butănescu, ginerele, dr. Mihai Butănescu şi fiica lor, Mihaela ("Moaţa").

care ne-a spus că tata se afla la Sighet în 1951 şi că fusese bolnav, dar se restabilise; nu avea informaţii mai recente. În rest, numai zvonuri care au circulat mai ales în primele luni din 1955 cînd "destinderea" internaţională a început să fie amintită.

Reîntîlnirea cu profesorul a avut loc în prima duminică după 5 iulie 1955, în satul de deportaţi Măzăreni (raionul Brăila), unde am sosit în zori de zi împreună cu mama şi sora mea, Simona.

Constantin C. Giurescu fusese repartizat la gospodarul Vasile Pigulea, el însuşi deportat în 1951 din Banat. Casa, din chirpici, avea o singură încăpere şi o tindă cu o sobă cu plită pe care se pregătea mîncarea. Acolo, în tindă, s-a amenajat un pat de scînduri, unde a dormit profesorul cît şi mama care, în intervalul iulie – noiembrie 1955, a stat mult timp la Măzăreni.

Cînd l-am revăzut, după 62 de luni de "absenţă", nu l-am recunoscut în primele momente. Avea atunci 53 de ani şi opt luni. Aproape că nu mai avea dinţi. Faţa era suptă, cu trăsături foarte marcate. Cînd a început să zîmbească, mi-am zis că este tata. "Ei, acum arăt bine" ne-a spus el, "să mă fi văzut cum arătam în 1952 sau cînd am ieşit după ultima criză de icter!"

După arestările din mai 1950, regimul comunist a trecut la măsuri şi împotriva familiilor.

Am continuat să locuim în casa din strada Berzei nr. 47 pînă în ultimele zile din iunie 1950: mama – Maria Simona Giurescu (Mica, fiica lui Simion şi a Mariei S. Mehedinţi); sora mea – Simona Giurescu – studentă la Filologie; Dinu C. Giurescu; bunicii: Simion S. Mehedinţi[1] şi Maria Mehedinţi. La noi dormea adesea şi Emil S. Mehedinţi, avocat, fost industriaş[2], şi care, în 1950, lucra ca "lănţar" topometru într-o echipă a Primăriei din Bucureşti.

---

1 Întemeietorul catedrei de geografie la Universitatea Bucureşti, membru al Academiei Române, expulzat din acest for la reorganizarea Academiei R.P.R. în 1948; casa Mehedinţi – strada Dimitrie Racoviţă 12 – fusese rechiziţionată şi golită de toate lucrurile încă din toamna anului 1944.

2 A organizat şi dezvoltat filatura de sizal de la Baloteşti (Ilfov). Fabrica a fost naţionalizată în iunie 1948.

În mai 1950 (după arestarea profesorului) s-au mutat cu noi şi dr. Gr. (Gică) Mănescu şi soţia sa, Sanda. Ei fuseseră evacuaţi o dată cu familia dr. Titel Vereanu[1], din casa de pe strada Făgăraş, casă rechiziţionată de autorităţi. Atari expulzări deveniseră frecvente în 1948–1950. (Casa se află încă pe strada Făgăraş. A scăpat demolărilor din august – septembrie 1987, deoarece era sediul ambasadei R.P. Mongolia.)

Aşa am locuit cîteva săptămîni. Venise şi zvon că în curînd se va proceda la o triere a celor arestaţi în mai şi că profesorul ar putea fi eliberat!

Într-una din ultimele zile ale lunii iunie – îndată după izbucnirea războiului din Coreea – am auzit soneria sunînd repetat şi insistent. Era dimineaţa, înainte de orele 7. Cobor din camera mea de la etaj şi zăresc prin geamul jivrat al uşii de la intrare nişte siluete. Deschid un geamlîc şi văd doi miliţieni şi doi civili: "Aici locuieşte familia Giurescu?" "Da!" "Avem ordin de evacuare. Vă mutaţi în strada Alexandru Moruzi nr... Mutarea se face de îndată!" "Cum de îndată, trebuie să împachetăm?" "Da, aveţi voie să luaţi numai efectele strict personale şi cîte o saltea!" Au intrat toţi patru şi s-au răspîndit de îndată prin casă, şi la parter şi la etaj.

Mama a leşinat, dar şi-a revenit repede. A recunoscut pe cel care conducea operaţiunea: era tovarăşul Weber de la spaţiul locativ şi care se ocupa cu evacuările caselor şi apartamentelor. Era mic de statură, slab, cu faţa pămîntie. Cu puţin timp înainte, procedase la evacuarea familiei ing. Luca Bădescu, a soţiei sale Lelia[2] şi a fiicelor lor, Ruxandra şi Măriuca – din casa lor de pe Bulevardul Aviatorilor. Mama ajutase atunci la împachetatul lucrurilor, cu care prilej întîlnise şi pe tovarăşul Weber. În casa Bădescu (prima după spitalul Parhon), s-a mutat de îndată o familie din ierarhia partidului comunist.

În graba evacuării, am voit să luăm cîteva costume ale profesorului. "Nu mai are nevoie de acum înainte de ele, nu luaţi nimic", a fost răspunsul. Am vrut să păstrez un ceas

1 Dr. Titel Vereanu şi soţia sa, Suzi, buni prieteni cu părinţii mei.
2 Sora profesorului Constantin C. Giurescu.

de mînă al tatei, mi-a fost luat. Cerceii au fost aproape smulşi din urechile sorei şi ale mamei.

Pe la orele 11 dimineaţa eram suiţi într-un camion-platformă, cu cîte două geamantane fiecare şi o saltea şi debarcaţi în strada Alexandru Moruzi, la adresa fixată: două camere, una cu duşumea, alta cu pămînt; una din ele avea un bec la tavan. Baie nu. Bucătărie nu. Closetul în curte. Era spaţiul rezervat pentru familia Giurescu – 3 persoane – şi Mehedinţi – 2 persoane.

Tot ce cuprindea casa din strada Berzei 47 a fost confiscat. Fireşte fără vreun inventar semnat de noi. Biblioteca de specialitate, alcătuită de două generaţii – cel puţin 2 000 volume – s-a împrăştiat.

În acele zile, mama s-a dus la profesorii Mihail Ralea şi Petre Constantinescu-Iaşi, rugîndu-i să salveze biblioteca, să fie preluată de Institutul de Istorie (al Academiei R. P. R.). Cel dintîi, pe un ton politicos, cel de-al doilea, cu glas răstit şi foarte grăbit, au răspuns că nu pot face nimic[1]. Mii de fişe, acte originale, corespondenţă, totul a fost adunat şi ars mai tîrziu în curtea din faţa casei. Noul regim de democraţie populară nu avea nevoie de valorile ce aparţineau "duşmanilor". Tablouri – Grigorescu, Petraşcu, Tonitza – au dispărut fără urmă. Nu s-au mai găsit în nici un muzeu![2]. La fel toate covoarele, scoarţele româneşti, mobilierul – între altele dormitorul părinţilor din lemn de cireş. A dispărut şi biblioteca din stejar masiv ce acoperea în întregime trei pereţi ai camerei de lucru a profesorului. A dispărut şi o colecţie de timbre româneşti cuprinzînd aproape toate emisiunile, de la domnia lui Alexandru Ioan Cuza şi pînă în 1945. La care s-a adăugat inventarul curent al casei – veselă, argintărie, haine, două aparate de radio, discuri, tot ceea ce se adunase într-o gospodărie timp de peste 21 de ani.

---

1 Am recuperat totuşi vreo 200-250 de volume şi reviste în 1956, de la Institutul de Istorie, unde fuseseră depozitate, nu ştiu cînd şi cum.

2 Două tablouri – un Nicolae Grigorescu, *Ţărancă,* şi un Nicolae Petraşcu, *Clopotniţă* – au scăpat jafului datorită d-rului Gică Mănescu şi Sandei Mănescu. Aceste tablouri se aflau în camera dublă ocupată de ei. Cînd au fost mutaţi la o nouă adresă au luat şi tablourile pe care ni le-au dat, la eliberarea profesorului.

Jaful a fost total, iar beneficiarii individuali ai acestor confiscări au rămas necunoscuţi. Am aflat atunci că măsuri similare au fost luate şi împotriva familiilor celorlalţi arestaţi din lotul de la 6 mai 1950. Mai tîrziu, în 1956, guvernul a dat un H.C.M. legalizînd, retrospectiv, jafurile din iunie 1950.

De altfel, istoria regimului comunist în România este istoria unor succesive exproprieri, aplicate la scara naţiunii întregi. Ele au început în 1945 şi au continuat pînă în decembrie 1989. În anii '80, cînd părea că totul fusese luat de statul socialist, au început ultimele exproprieri – dărîmarea caselor de la oraşe şi desfiinţarea satelor, impunerea producătorilor la preţurile maximale – mult sub cele reale – şi înghiţirea în cote obligatorii către stat a surplusurilor gospodăriilor colective. La care s-a adăugat exproprierea a milioane de consumatori, prin lipsa alimentelor strict necesare unui trai normal în Europa anilor '80.

Peregrinările familiei Giurescu au continuat. Fiind "salariat" pe şantier, am obţinut o nouă "repartiţie". Am fost primiţi de familia avocat Petre Ghiţulescu şi de soţia sa, Aretie[1], în apartamentul pe care-l ocupau pe strada Domniţa Anastasia, nu departe de întretăierea cu strada Brezoianu. Au avut curajul şi bunăvoinţa să ne dea o cameră, deşi cunoşteau situaţia în care ne găseam. Aici am stat pînă la mijlocul lunii septembrie cînd am primit un telefon pe şantier (lucram acum în comuna Alexeni, jud. Ialomiţa, aproape de Urziceni), care mă anunţa că mama şi sora mea au fost evacuate de acelaşi tovarăş Weber. Acesta striga că vrea să mă pălmuiască deoarece am îndrăznit să plec de la "locuinţa" ce ne fusese repartizată la finele lui iunie. Aşa am ajuns în strada Alexandru Ciurcu (nu departe de strada Crucea de Piatră, cunoscută prin bordelurile sale – în 1950 deja desfiinţate). Ni s-a "repartizat" o cameră cu vestibul, în fundul unei curţi, cu cişmeaua şi WC-ul afară. Familia Ghiţulescu a fost pedepsită pentru gestul ei. I s-a luat camera în care am stat. Cu greu, în timp, prin mutări succesive, ei au reuşit să părăsească apartamentul şi să se regrupeze într-altul.

---

1 Eram prieten cu cei doi fii ai lor, Bebe şi Radu.

În iarna 1950 - 1951 am beneficiat de ospitalitatea repetată a fostei soţii a unchiului meu, Wanda Mehedinţi (născută Branicki), care, împreună cu copii ei, Şerban şi Mona (verii mei primari), şi cu ginerele ei, dr. Traian Ştefănescu, ocupau trei camere în fosta lor casă din strada Ştefan Mihăileanu. Vizitele la ei însemnau, pe lîngă sprijin moral, şi posibilitatea unei băi calde.

În vara lui 1951, am reuşit să ne mutăm – de astă dată cu "aprobare" – într-o cameră în casa parohială a bisericii Sf. Maria (în spatele cimitirului Sf. Vineri), casă situată în intrarea Carol Knappe (fost fundătura N. Şerban). Aici am beneficiat de găzduirea omenească a părintelui paroh Şerbănescu şi a soţiei sale.

În toamna lui 1953, ne-am mutat din nou – cu aprobarea Patriarhiei – în casa parohială a bisericii Mavrogheni, pe strada Monetăriei nr. 4 (lîngă Piaţa Victoriei), unde locuiau şi bunicii, Simion şi Maria S. Mehedinţi. Aici am avut sprijinul statornic al părintelui Grigore Burluşanu şi tot aici – în aceeaşi cameră – a revenit şi profesorul, în noiembrie 1955.

Astfel, în două rînduri, am beneficiat de ajutorul direct al Bisericii.

În toţi aceşti ani, mama a lucrat coliere şi alte podoabe din care, cu intermitenţe, mai scotea cîte un ban. Din cei 1200 lei lunar[1], îi trimiteam cel puţin jumătate la Bucureşti. De cîte ori veneam pe acasă de la şantier, mă bucuram de îngrijirea ei şi de o masă pregătită "ca acasă". Nu s-a plîns de fel de situaţia în care ne aflam ci i-a făcut faţă cu linişte.

Sora mea, Simona, a început să lucreze la o întreprindere de instalaţii chiar din iunie 1950. O făcea firesc ca şi cum ar fi făcut-o dintotdeauna. Mai tîrziu s-a căsătorit; viaţa mergea înainte. Răgaz şi ore de destindere am aflat şi la ea acasă, cînd veneam prin Bucureşti.

Al doilea fiu al familiei, Dan, se afla la Paris, din decembrie 1946. Primise, în primul an, o bursă de la statul francez. Vădit înzestrat pentru matematici şi cu real talent pentru desen şi pictură, începuse arhitectura şi muncea totodată pentru a se întreţine. Am primit de la el scrisori şi după 1950. Îl informam periodic de schimbarea adresei noastre.

---

1 Salariu de bază plus indemnizaţia de şantier.

A aflat, acolo la Paris, de arestarea tatei, dar nu ne-a întrebat niciodată, întrucît aceasta ar fi avut rele urmări pentru noi, cei de aici... De cum a aflat de revenirea profesorului, ne-a telegrafiat că a trăit una din zilele cele mai fericite ale sale.

"Introducere"

Lt. col. Horia Alexandru Giurescu (n. 1905), fratele profesorului Constantin C. Giurescu, a fost întemniţat între anii 1951 şi 1956. A cunoscut toate rigorile temniţelor comuniste.

Vasile Antonescu, senator liberal, fratele Elenei Giurescu (soţia lui Constantin Giurescu) a fost de asemenea arestat şi a murit în temniţă în 1952.

*

* *

5) Constantin C. Giurescu şi-a reînceput activitatea chiar din iulie 1955. La a doua duminică de la eliberarea sa, l-am întrebat: "Ei, şi acum ce facem?" Răspunsul a venit de îndată: "Ne apucăm din nou de lucru!"

Mi-a cerut să-i aduc ce apăruse între timp şi i-am cumpărat volumele *Documente privind istoria României*, pe care le-a parcurs şi adnotat, unul după altul.

O dată angajat colaborator extern la Institutul de Istorie al Academiei, a pregătit (1956) şi a publicat (în 1957), cu ajutorul lui Mircea Ionescu Voicana, redactor şef la Editura Ştiinţifică, volumul *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, economice şi statistice pe temeiul hărţii ruse din 1835*, 318 p. + 2 pl. Întregul volum reprezenta o cercetare inedită, care apărea la zece ani de la ultima sa lucrare tipărită (în 1947). Acest prim volum a provocat însă o reacţie adversă şi abia în 1964 a putut publica o a doua carte, deşi monografia *Istoria Bucureştilor* fusese predată Editurii pentru Literatură încă din 1958[1].

---

1 *La bibliographie des oeuvres du professeur Constantin C. Giurescu*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. XI, nr. 3, 1972, p. 547–563, t. XVI, nr. 2, p. 375 – 379, Bucureşti, 1977. În 1948 – 49 redactase o parte din *Istoria românilor în secolul al XIX-lea*, continuare la cele cinci volume apărute la Editura Fundaţiilor Regale, 1935 – 1947. Manuscrisul nu l-am mai găsit.

Această a doua etapă din activitatea ştiinţifică şi didactică (din 1964) a profesorului Constantin C. Giurescu va dura pînă la 13 noiembrie 1977[1]. Etapă tot atît de importantă ca şi prima (1919 – 1947), prin varietatea şi ineditul temelor, prin analiza lor, prin ideile puse în circulaţie şi perspectivele noi de adordare.

Penitenciarul din Sighet, ca şi toate închisorile şi lagărele regimului comunist, au fost mecanisme de fărîmat oameni şi destine, cît şi de marginalizare a supravieţuitorilor. Excepţii notabile, în sens contrar, sunt puţine.

L-am întrebat pe profesor cum a rezistat acestui mecanism şi cum a efectuat revenirea în prim planul vieţii ştiinţifice. Ceea ce a precumpănit – mi-a spus profesorul atunci, în 1955 – 1956, dar şi mai tîrziu – au fost:

– voinţa de a supravieţui, de a rezista în orice caz repetatelor încercări ale temnicerilor;

– păstrarea integrităţii psihice şi intelectuale prin continuarea preocupărilor sale în închisoare, bazat numai pe memorie şi exersînd-o necontenit (p. 146) (existenţa creionului sau a hîrtiei fiind pedepsită ca o infracţiune);

– determinarea de a recîştiga timpul irosit în temniţă, o dată cu stăpînirea strictă a programului zilnic de lucru;

– pasiunea pentru meserie, fapt care a dat un sens major vieţii, interesul viu pentru teme şi arii noi de cercetare;

– perseverenţa de a depăşi obstacolele numeroase ridicate de oameni cu mentalităţile regimului de atunci (ca de exemplu “tehnica” referatelor ad-hoc pentru a împiedica apariţia unei lucrări sau alta).

Aşa încît, treptat, personalitatea şi opera lui Constantin C. Giurescu s-au impus şi forurilor politice ale anilor ’60 şi ’70.

Iar regimul comunist, pentru propriile sale interese, a admis – în limitele ştiute – activităţile ştiinţifice, cărtură-reşti, literare, ale personalităţilor marcante ale anilor ’30 şi ’40[2].

---

1 Data trecerii întru cele veşnice.

2 Către începutul anilor ’60, regimul comunist şi-a dat seama că are nevoie de cărturarii ce-şi începuseră creaţia în anii ’30. În condiţiile existente, cînd îngrădirile ideologice continuau (deşi în forme atenuate faţă de anii ’40 şi

*
* *

6) După evenimentele din decembrie 1989, realitatea închisorilor şi a lagărelor comuniste a început să fie, cu greu, cunoscută. Mărturiile sînt diverse. Unele reprezintă cronici ale evenimentelor; altele merg spre o relatare literară; altele înclină spre elementele emoţionale; cîteva reuşesc să înfăţişeze faptele cu detaşare.

Oricare ar fi caracterul lor, atari relatări dezvăluie o realitate pe care mulţi refuză încă s-o admită; unii o neagă. Alţi îşi bat chiar joc, sau hulesc suferinţele a sute de mii de oameni ce au efectuat milioane de ani de temniţă.

După 1989, nemernicia unora se dezvăluie tot atît de mare cît a fost aceea a temnicerilor din anii 1945–1960.

Generaţia care are astăzi în jur de cincizeci de ani nici nu ştie adevărata faţă a regimului comunist din 1945 pînă la începutul anilor '60. Explicaţia este relativ simplă. Mi-a fost dată de primul ministru al României în octombrie 1992, la un dineu. "Părinţii noştri – a spus Domnia sa – nu ne-au povestit despre încercările prin care trecuseră sau pe care, oricum, le cunoşteau din anii '40 şi '50. Noi înşine – copiii lor – am intrat în facultăţi la începutul anilor '60, cînd regimul comunist îşi mai schimbase metodele, căuta un oarecare sprijin în opinia publică şi începuse deschiderea către Vest. După absolvire, am intrat fiecare în meserie,

---

'50), profesorul a cercetat şi publicat teme foarte diverse ca: *Istoria pescuitului...* (389 p., 1964); *Viaţa şi opera lui Cuza Vodă* (469 p., două ediţii – 1966 şi 1970); *Ştiri despre populaţia românească a Dobrogei în hărţile medievale şi moderne* (64 p., 1966); *Istoria Bucureştilor...* (465 p., 1967); *Istoricul oraşului Brăila* (373 p., 1968); *Istoria podgoriei Odobeştilor* (cu 124 documente inedite, 551 p., 1968); *Jurnal de călătorie* (în S.U.A., Anglia, Franţa, 269 p., 1971); *Contribuţiuni la studiul originilor şi dezvoltării burgheziei române pînă la 1848* (296 p., 1972); *Contribuţiuni la istoria ştiinţei şi tehnicii româneşti în secolele XV – începutul secolului XIX* (268 p., 1973); *Formarea poporului român* (173 p., 1973); *Istoria pădurii româneşti* (388 p., 1975); *Amintiri* (340 p., 1976); *Probleme controversate în istoriografia română* (176 p., 1977). La care se adaugă *Istoria românilor* (compendiu, 830 p., 1971, ediţia a 2-a în 1975) şi *Istoria românilor,* vol. I şi II (340 p., 1974, şi 448 p., 1976), acestea trei în colaborare cu Dinu C. Giurescu. La toate aceste volume se adaugă peste una sută de articole şi studii în reviste.

confruntaţi cu situaţia din anii '70 şi '80. Aşa încît adevărata faţă a lucrurilor din primii douăzeci de ani de regim comunist a rămas necunoscută sau undeva în ceaţă, aproape fără contururi".

Desigur, memoriile despre închisori dezvăluie o faţă a fostului regim.

Dar celelalte aspecte?

În ultimii trei ani, multe instituţii şi publicaţii practică o politică a ignorării, a ascunderii, a uitării. Foarte puţin, mult prea puţin despre tragediile colectivizării, despre exproprierea sistematică a ţărănimii, a oricărui alt producător pînă la meseriaşul cu atelier propriu, despre distrugerea mecanismelor fireşti economice şi înlocuirea lor cu cifre de plan şi cu comenzile unei birocraţii de partid şi de stat.

În anii '80, după peste 30 de ani de regim comunist, o ţară întreagă muncea pentru supravieţuirea "industriei socialiste". O industrie pornită şi continuată din priorităţi şi obsesii ideologice. O industrie mereu sporită, fără a ţine seama de nevoile şi resursele ţării. O industrie care, tot în anii '80, înghiţea apa, căldura, electricitatea, hrana şi îngrijirea medicală necesară unui trai decent în Europa acelor ani.

Toate atari realităţi ale fostului regim sînt ascunse sau ignorate de multe foruri şi de importante sectoare ale mass mediei.

Dezbaterile din ultimii trei ani nu au atacat problema esenţială: cît şi ce rămîne din mult trîmbiţata industrie socialistă.

Confruntaţi şi apăsaţi de condiţiile grele ale prezentului, prea puţini îşi dau seama că răul de astăzi se datoreşte în primul rînd şi în cea mai mare parte regimului comunist.

Nu de procesul comunismului este nevoie, ci de cunoaşterea lui.

Cunoscîndu-l, aflîndu-i mecanismele, procedeele şi mai ales urmările, fiecare poate înţelege cum să reacţioneze şi să contribuie la revenirea spre o viaţă normală.

Mai rămîne, desigur, ca fiecare să aibă şi voinţa necesară de a ieşi din rău şi a se îndrepta spre mai bine.

Mărturia profesorului Constantin C. Giurescu ne poate fi acum sprijin şi îndemn.

DINU C. GIURESCU

10 ianuarie 1993
Bucureşti

NOTĂ

1) Despre penitenciarul de la Sighet din anii 1950–1955, o sumă de informaţii au fost publicate în lucrarea Închisoarea din Sighet acuză, *Editura Gutinul, Baia Mare, 1991, 75 p. Numeroase mărturii sînt date de: dr. Valeriu Achim, dr. Nuţu Roşca, Alexandru Raţiu, Viorel Cacoveanu, dr. Ion Iacoş, dr. Dan Achim şi Maria G. Brătianu (inclusiv relatările d-lui Vasile Ciolpan, fost director al închisorii).*

2) Săptămînalul Expres *a publicat o suită de reportaje,* Sighet. Închisoarea elitei româneşti *de Valeriu Sabău – vezi* Expres *anul 3, nr 41 (141), 42 (142), 43 (143), 44 (144), 45 (145), 46 (146) din octombrie–noiembrie 1992.*

3) Dreptatea, *anul XXII, seria a IV-a, nr. 259, miercuri 12 decembrie 1990, p.1, a publicat "Lista celor ce au murit în închisorile de la Sighetu Marmaţiei în timp de 4 ani, 8 luni şi 6 zile (între 5 mai 1950 şi 6 februarie 1955)". Lista cuprinde 50 (cincizeci) de nume.*

D.C.G.

Penitenciarul din Sighet: turnul miradorului;
***foto Octavian Roske*, în 1991, după desființarea închisorii**

CINCI ANI ŞI DOUĂ LUNI
ÎN PENITENCIARUL DIN SIGHET
(7 mai 1950 – 5 iulie 1955)

Prezint un document asupra celor petrecute la Sighet: ceea ce am văzut eu cu ochii mei sau am aflat de la alţii care au văzut de asemenea ei cu ochii lor.

E deci o carte de memorii.

Am scris-o imediat după eliberarea din închisoare, am început-o la 17 iulie 1955, în comuna Măzăreni, unde aveam domiciliul obligatoriu şi am continuat-o pînă la 12 noiembrie 1955; la 25 noiembrie 1955 am plecat la Bucureşti.

Datorez o serie de informaţiuni prietenilor şi tovarăşilor de suferinţă: Aurelian Bentoiu, Nicolae Cornăţeanu, Victor Papacostea, Romulus Pop, Nicolae Sibiceanu şi alţii.

Cartea e închinată memoriei celor peste 60 de colegi care-şi dorm somnul veşnic pe malurile Izei.

Am scris această carte fără ură şi fără părtinire: *am căutat să înfăţişez lucrurile aşa cum au fost ele în realitate, neurmărind nici efecte literare, nici politice. E un simplu testimoniu care urmează a fi folosit de istoricii viitorului.*

Pentru unele fapte, se vor produce desigur şi alte mărturii care vor comenta cele spuse aici. Pe baza tuturor acestor mărturii, istoricul de mîine va putea scrie istoria anilor de suferinţi de la Sighet, unde nici una din suferinţele morale şi din umilinţi nu ne-a fost cruţată.

Constantin C. Giurescu

În amintirea celor care-şi dorm
somnul veşnic pe malul Izei

Constantin C. Giurescu

ARESTAREA

VIZITA "SECURITĂŢII"

Sîmbătă, 6 mai 1950, ora patru dimineaţa.

Soneria din faţă, de la intrare, sună prelung, insistent. Ne deşteptăm brusc din somn: soţia mea trece în hall şi de acolo întreabă: "cine e?" Nu aud răspunsul, dar peste cîteva clipe reintră în dormitor şi, cu faţa convulsionată de groază, îmi şopteşte, silabisind cuvîntul: "Se-cu-ri-ta-tea!"

Îi iau mîna şi-i spun: "Fii liniştită, mă duc să văd ce vor". Îmi pun haina de lucru, trec în vestibul şi întredeschid uşa de la intrare. În faţa mea stă un individ cam de patruzeci de ani, cu faţa obosită – se vede că n-a dormit deloc în noaptea asta – şi ţinînd în mîna stîngă trei file de hîrtie imprimată. Mă întreabă: "Aici stă profesorul Giurescu?" şi, totodată, introduce vîrful pantofului între uşă şi pervaz, aşa încît să n-o mai pot închide. La răspunsul meu afirmativ, mă întreabă din nou: "Unde este dumnealui?" "Chiar eu sînt". Mă măsoară – se vede că se aştepta să fiu mai bătrîn – se uită din nou pe hîrtii şi insistă: "Chiar dumneavoastră sunteţi?" "Da, chiar eu sunt; ce doriţi?" "Avem ordin de percheziţie" şi-mi întinde una din hîrtiile imprimate. O iau, o citesc şi constat că e un formular tipărit, cuprinzînd într-adevăr un ordin de percheziţie, completat cu numele meu, scris de mînă, cu cerneală.

"Percheziţie la patru dimineaţa? Curioase ore aveţi. Nu puteţi reveni mai tîrziu, la şapte?" "Imposibil. Trebuie să executăm chiar acum ordinul."

Îi deschid uşa şi-l poftesc în birou; văd, totodată, că în curte aşteaptă alţi patru reprezentanţi ai Securităţii. Înainte de a intra în casă, se întoarce, din prag, şi face un semn celor de jos; trei din ei, suie pe scară şi pătrund, în urma lui, în vestibul. Îl poftesc să ia loc şi-l întreb în ce ordine, cu care din camere, vrea să înceapă percheziţia. Îmi răspunde:

"Chiar cu aceasta, cu biroul", dar adaugă imediat: "Dumneavoastră trebuie să ne urmaţi la Interne" şi-mi întinde o a doua hîrtie imprimată. Replic: "Nu puteţi face percheziţia în absenţa mea; de unde să ştiu că unul din oamenii dumneavoastră nu va băga vreun manifest sau vreun pistol printre lucrurile mele?" "La percheziţie vor asista membrii familiei dumneavoastră; în ce vă priveşte vă rugăm să vă îmbrăcaţi şi să ne urmaţi."

Soţia mea, între timp, venise şi ea în birou; îi explic despre ce este vorba şi comisarul o asigură că percheziţia se va face numai în prezenţa ei. Au intrat în birou şi ceilalţi trei agenţi. Pe unul din ei îl cunosc: e un agent de la circumscripţia 31, din Ştirbei-Vodă, mic de statură şi zbanghiu; mă fixează cu ochiul cel bun, în timp ce celălalt se uită în lături. Al doilea agent e înalt, cu o faţă frumoasă, cu ochii albaştri, angelici. Poartă o manta de piele neagră, pînă la genunchi aşa cum aveau unii dintre legionari. Cel de-al treilea e, de asemenea, înalt, bine făcut; am aflat mai tîrziu, tocmai în iulie 1955, că era boxeur de meserie. Al patrulea agent a rămas în curte şi supraveghează intrarea din dos cît şi ferestrele care dau în subsol. Comisarul pune mîna pe telefon, formează un număr şi, după cîteva secunde, spune celui de la capătul firului: "În regulă". N-am putut observa ce număr a făcut; bănuiesc însă, că e vorba de biroul de Interne, căruia trebuia să i se comunice imediat dacă persoana căutată a fost găsită la domiciliul ei.

Mă sui sus, la baie, însoţit de agentul îmbrăcat în mantaua neagră. În timp ce mă bărbieresc şi îmi iau duşul nu mă slăbeşte din ochi nici un moment; o mînă, dreapta, o ţine permanent în buzunarul mantalei, probabil pe revolver. Poate că se teme să nu-l atac, să nu-i dau una în cap; pe de altă parte, voieşte, probabil să împiedice orice tentativă de sinucidere. S-au văzut cazuri de acestea: în 1940, în timpul legionarilor, la Iaşi, Petre Andrei, fostul ministru al Instrucţiunii, a înghiţit otravă pe cînd se îmbrăca şi a murit în cîteva clipe, sub ochii agentului care venise să-l ridice spre a-l transporta la Bucureşti. Poate că şi colonelul Nicu Boianu, ginerele lui Nicuşor Săveanu, a luat şi el tot otravă, cînd au venit de la Securitate să-l ia; fapt este că a căzut mort, în faţa casei, înainte de a se sui în maşină. Unii afirmă însă

că ar fi murit de inimă, ceea ce e posibil, deoarece era suferind de mai mult timp.

Încerc să-l descos pe agentul ce nu mă slăbeşte din ochi, care e rostul mergerii la Interne; îmi răspunde laconic că nu ştie. Cînd ies din camera de baie, găsesc în odaia alăturată, aşezaţi pe scaune, pe părinţii soţiei mele, Maria şi Simion Mehedinţi, care locuiesc la noi, şi pe cumnatul meu, Emil Mehedinţi care, întîmplător, dormise noaptea aceea la noi.

Comisarul îi întrebă pe rînd: "Cine sunteţi dumneavoastră?" Îşi declină fiecare numele şi calitatea; socrul meu priveşte fix pe comisar, ca pentru a-şi grava bine în minte chipul lui: "Sunteţi liberi" conchide acesta în urmă, după ce le-a stabilit identitatea; "puteţi să vă duceţi în odăile dumneavoastră". Îi îmbrăţişez şi cobor; aici o găsesc pe soţia mea aranjîndu-mi într-o valiză efecte de îmbrăcăminte; întrebase pe comisar dacă voi avea nevoie de asemenea efecte şi el îi dăduse un răspuns afirmativ; înţeleg că vizita mea la Interne va dura mai mult. Fiica mea pregăteşte cafea neagră; ofer o ceaşcă şi comisarului, care, politicos, refuză.

Îmi aduc deodată aminte de puşca de vînătoare şi de sutele de cartuşe pe care le am în casă; spre a evita orice întrebare şi suspiciune faţă de ai mei, scot permisul de port-armă, vizat pe anul în curs, şi permisul de vînătoare, eliberat de Societatea căreia-i aparţin – societatea Sectorului de Galben, cu sediul la Banca de Stat – şi le arăt comisarului. Acesta îşi notează imediat numărul permisului de port-armă într-un carnet.

Îmi iau rămas-bun de la soţia şi fiica mea; fiul cel mai mare, normator, e în provincie, la şantierul din Andrăşeşti (Ialomiţa), trebuie să vină la Bucureşti chiar în după-masa acelei zile. Cel mai mic e în străinătate, la Paris, unde urmează arhitectura. În momentul despărţirii, soţia mea îmi şopteşte, în franţuzeşte, spre a nu fi înţeleasă de agentul de lîngă noi: "Tu rentreras"("Ai să te întorci acasă!") Cuvinte magice, pe care le voi repeta adeseori, în cursul lungilor ani de detenţie, în celula penitenciarului din Sighet; cuvinte care m-au ajutat să trăiesc şi să sper chiar atunci cînd orice speranţă părea pierdută. Îmi iau valiza şi pardesiul şi, însoţit de comisar, ies din casă, cobor scara de la intrare şi străbat curtea. De la fereastra dormitorului, soţia mea mă priveşte lung; mă întorc şi o văd încă o dată înainte de a ieşi

pe poartă; nu bănuiam atunci că au să treacă mai bine de cinci ani pînă ce o voi vedea iarăşi.

Apucăm pe Berzei spre stînga; comisarul merge lîngă mine, ţinînd tot timpul o mînă în buzunar. Cotim pe Virgiliu şi, imediat după colţ, dăm de maşina Securităţii care aştepta. Şoferul doarme; se vede că a avut multe curse de făcut în timpul nopţii. Însoţitorul meu îl trezeşte şi, fără să-i spună vreo vorbă, îi face semn. Stau în fund, în stînga; o luăm pe Ştirbey Vodă, traversăm Luterană şi suim spre Calea Victoriei. Oraşul e încă adormit; pe tot parcursul dacă întîlnim trei-patru oameni. E o splendidă dimineaţă de mai cu un cer limpede, luminos; adie un vînt cald; pomii sînt pe deplin înverziţi. Mă uit la casele şi grădinile pe lîngă care treceam, dar, încă o dată, nu bănuiesc că n-am să le mai văd curînd. Ajungem în Calea Victoriei; cotim spre dreapta şi, imediat ajunşi în Piaţa Palatului, ne apare masiva clădire a Ministerului de Interne. Trecem prin faţa intrării principale care, vopsită în negru şi cu plantele ornamentale din faţă, îmi face mai degrabă impresia că e o intrare de cavou. Ocolim de două ori spre stînga şi iată-ne în curtea ministerului, în faţa unei intrări de serviciu.

Cobor; comisarul mă dă în primire unui agent înalt, după care se suie din nou în maşină şi porneşte, probabil, îndărăt la mine acasă, spre a asista la percheziţie.

LA INTERNE

Lunganul care m-a luat în primire îmi cere ochelarii şi îmi aplică, în locul lor, nişte ochelari orbi, avînd, drept lentile, două cercuri de tablă neagră. Nu mai văd nimic; dus de mînă de agent, cobor nişte trepte, fac mai mulţi paşi, cobor iarăşi cîteva trepte, apoi din nou cîţiva paşi şi intru, în sfîrşit, într-o odaie. Mi se scot ochelarii orbi şi mi se dau ai mei. Văd în faţa mea un subofiţer care stă la un birou, poartă uniformă militară; nu are însă cizme, ci nişte tîrlici de pîslă sau postav, aşa încît se mişcă fără zgomot. Odaia n-are ferestre; de aceea becul electric arde continuu.

Subofiţerul îmi stabileşte mai întîi identitatea şi completează un formular: numele şi prenumele meu, domiciliul, numele părinţilor, profesia mea, numele soţiei şi al copiilor. Îmi ia, după aceea, cravata şi şireturile de la pantofi, măsură necesară spre a preîntîmpina o eventuală încercare de sinucidere. Cercetează apoi valiza: scoate din ea maşina de ras şi un pachet neînceput de lame Gilette şi le pune deoparte; scoate, de asemenea, sticla de colonie şi două hebdomadare franţuzeşti pe care le luasem de acasă, crezînd că voi putea citi la Interne; îmi cere, în sfîrşit, ochelarii şi verigheta. La început, mă opun: ochelarii sunt medicali – ceea ce-i o realitate; fără ei nu pot distinge o figură la patru metri; "N-are a face" îmi răspunde subofiţerul, "nu vei avea nevoie de ei". Cît despre verighetă, pretextez că nu iese din deget; individul nu se lasă însă şi, cu oarecare efort, mi-o scoate el însuşi. E lucrul care mă doare cel mai mult; am impresia că sunt rupt de familia mea, de soţie şi de copii. Protestez cu vehemenţă împotriva acestei confiscări; subofiţerul mă asigură însă că verigheta mi se va restitui la sfîrşit. Am înţeles mai tîrziu rostul acestei ultime măsuri: ea se lua spre a împiedica o eventuală cumpărare a vreunui

gardian sau agent care ar fi putut fi tentat de un asemenea obiect de aur. Pentru acelaşi motiv mi se iau şi butonii, de argint, ceasul-brăţară şi suma de trei mii de lei pe care o aveam în portmoneu. Iscălesc procesul-verbal specificînd lucrurile luate şi apoi, purtînd iarăşi ochelarii orbi şi însoţit de acelaşi lungan, sunt condus la un ascensor. Mă aşteptam să cobor; auzisem, în mai multe rînduri, în anii precedenţi, de faimoasele celule subterane, de "etajele" în adîncime de la Interne. Alexandrini, fostul ministru de Finanţe, îmi povestise că a stat cîteva zile într-o asemenea celulă, cu prilejul arestării sale – de scurtă durată – din 1949. Spre surpriza mea, ascensorul, în loc să coboare, urcă. După cîteva secunde se opreşte; cred că suntem la etajul doi. Fac cîţiva paşi şi sunt introdus într-o altă odaie. Mi se iau ochelarii orbi şi constat că mă găsesc într-o încăpăre a cărei fereastră e mascată printr-o draperie grea. Mi se dă un scaun; în faţa mea, pe un alt scaun, în dreptul unui birou, stă un agent îmbrăcat în uniformă albastră. E o namilă de om, roşu la faţă, aproape vînăt şi cu nişte mîini îngrijorătoare; mîini de strangulator de meserie. Nu-mi pot lua ochii de la ele; le ţine întinse pe birou, la vedere, ca pentru a-mi da a înţelege că ar fi primejdios să încerc a mă pune cu el. Îmi dau seama, de altfel, că orice încercare de opunere sau tentativă de evadare n-are nici un sens. Chiar dacă, prin absurd, avînd o şansă dintr-un miliard, aş izbuti să fug din această cameră, n-aş rezolva nimic. Domnii de azi au metode infailibile: îţi arestează imediat soţia şi copiii, aşa încît vii singur să te predai, după aceea, ca să le dea drumul lor.

Stau în această cameră circa două ceasuri şi jumătate; agentul care mă supraveghează nu scoate un cuvînt. După zgomotul care vine dinspre fereastră pare că am fi la stradă, Academiei sau Calea Victoriei? Draperia grea nu lasă nici cel mai mic spaţiu liber prin care se poate arunca o privire afară.

Faptul că, pe de o parte, n-am fost dus într-o celulă din subsol, iar pe de alta, că în camera în care mă aflu *nu există pat*, mă face să cred că nu rămîn aici. Pe peretele din spatele meu e o hartă a căilor ferate; o examinez şi ochii întîrzie – nu ştiu de ce – mai mult asupra părţii de miazănoapte a Transilvaniei. Oare voi pleca într-acolo? Sau, aşa cum am auzit vorbindu-se că s-a întîmplat cu alţi arestaţi, voi fi

transportat în Uniunea Sovietelor? Chinuitoare întrebare la care nu pot da nici un răspuns. Dar, în definitiv, de ce sunt arestat? Ce mi se impută? Încerc să aflu ceva de la agentul care mă păzeşte, dar nu obţin nici un cuvînt măcar. Mă priveşte cu nişte ochi bovini, lipsiţi de expresie; îmi face impresia că parcă nici n-ar înţelege româneşte. Şi totuşi cînd, după vreo două ceasuri, îi spun că am nevoie să mă duc la closet, individul se ridică şi îmi face semn să-l urmez. De data aceasta, nu mi se mai pun ochelarii orbi; ieşim pe culoar, facem cincisprezezece paşi spre stînga şi ajungem în faţa unei uşi pe care agentul o deschide, arătîndu-mi apoi, printr-un gest, să intru înăuntru. Rămîne postat în faţa uşii deschise şi, după un minut, mă reconduce în camera de unde venisem. Trebuie să fie şapte – şapte şi un sfert; cît va mai dura oare aşteptarea aceasta?

Mă gîndesc la detaliile vizitei de azi dimineaţă, de acasă, cînd uşa se deschide brusc şi un agent – pare să fie un subofiţer – îmi face semn să îl urmez. Îmi iau valiza şi pardesiul şi merg pe culoar pînă în faţa ascensorului cu care urcasem. Găsesc în capăt pe Al. Popescu-Necşeşti şi pe Napoleon Creţu, amîndoi vechi cunoştinţe; cu ultimul am fost chiar coleg de facultate, el la limba română, eu la istorie şi geografie. Schimbăm un scurt salut; îndată după aceea apar, succesiv, Radu Portocală, Manolescu-Strunga, Pantelimon Halippa şi Tancred Constantinescu. Suntem şapte şi cu agentul care ne însoţeşte opt. Ascensorul coboară şi, după cîteva clipe, opreşte la parter. Cîţiva paşi şi mă aflu din nou în dreptul intrării de serviciu de azi-dimineaţă. În curte, în faţa acestei intrări, e o dubă-automobil trasă aşa încît uşa ei, din spate, e chiar în dreptul intrării. O a doua dubă stă paralel cu prima, la doi metri distanţă. Ni se dau numere de ordine – eu sunt numărul şapte – şi ni se spune că vom fi strigaţi după aceste numere. Cînd îmi aud numărul, înaintez; doi agenţi, unul în dreapta, altul în stînga, mă întovărăşesc pînă la uşa dubei şi îmi fac semn să intru înăuntru. Pătrund într-un culoar central; în stînga, văd cinci boxe individuale ocupate – se pare – deoarece uşile lor sunt închise; în dreapta, la mijlocul culoarului, este o uşă care dă într-un spaţiu lung şi strîmt, echivalentul boxelor din partea cealaltă. În acest spaţiu e o banchetă de lemn pe care ne aşezăm unul lîngă altul. Eu ocup primul loc, acela dinspre

cabina şoferului; lîngă mine se aşază N. Creţu, apoi Radu Portocală şi apoi, succesiv, P. Halippa, generalul Racoviţă-Jandarmul, Manolescu-Strunga, Generalul Samsonovici, Tancred Constantinescu şi Al. Popescu-Necşeşti. Urmează o aşteptare de circa douăzeci de minute. Manolescu-Strunga, volubil, ne informează asupra ocupanţilor boxelor din faţă: în cea dinspre intrare se află Gh. Tătărăscu, în următoarea Gh. Vântu, apoi, pe rînd, Gh. Brătianu, Bebe Brătianu şi Petre Bejan. În fundul culoarului central, pe un scăunel, cu spatele spre cabina şoferului, stă Dumitru Alimănişteanu; e palid – suferă de boală de stomac – şi spune agentului din dubă că îi face rău să călătorească, stînd cu spatele în sensul mişcării vehiculului; agentul dă din umeri. Portocală a fost operat de stomac – ulcer – de vreo două săptămîni; abia se întorsese de la spital acasă cînd l-au arestat. Generalul Samsonovici nu-şi găseşte locul şi spune că se înăbuşă; cere ca uşa de comunicaţie cu culoarul central – o uşă culisantă pe jumătate deschisă – se fie larg deschisă. Atras de vorbele lui, unul din agenţii însoţitori îşi face apariţia în pervazul uşii şi, cu un ton răstit, ameninţă că dacă nu încetează vorba imediat, va închide complet uşa cu pricina. Face chiar un început de demonstraţie: o trage de tot; suntem cufundaţi într-un întuneric deplin; nu ne mai vedem unul pe altul. După o jumătate de minut, uşa se întredeschide iarăşi; de data aceasta, gen. Samsonovici rămîne liniştit, nu mai are nici o pretenţie.

Ni se aduce o găleată pentru "lipsa mică", aşa cum zic ardelenii; apoi soseşte un coş cu merinde; se dă fiecăruia cîte un pachet cuprinzînd două pîini, două porţii de brînză albă (30 – 40 grame porţia!) şi două porţii de marmeladă (aceeaşi greutate!). Asta înseamnă că drumul va ţine mai mult, că nu se isprăveşte într-o singură zi. Dar, în cazul acesta, unde mergem? Colegii din dubă fac tot felul de presupuneri: unii cred că ne duc în Uniunea Sovietelor – printre ei e şi Creţu – pe calea Dunării, de la Olteniţa sau Giurgiu luînd vaporul; alţii opinează pentru Aiud, alţii pentru Bucovina sau nordul Transilvaniei. Portocală crede că nu ne pot trece peste frontieră; ar fi prea mare scandalul la O.N.U. şi ruşii n-au interes să provoace un asemenea scandal. Vom avea un început de lămurire cînd vom ieşi din Bucureşti, după şoseaua pe care vom apuca.

Deocamdată aşteptăm să se completeze şi duba alăturată. Mă gîndesc mereu ce se întîmplă în vremea aceasta acasă, cum decurge percheziţia. Am aflat-o mult mai tîrziu, abia în iulie 1955; soţia mea mi-a spus că îndată după plecarea mea la Interne, doi dintre agenţi au început să cerceteze biblioteca din birou, luînd carte cu carte. N-au găsit nimic din ce căutau. Au continuat cu cealaltă bibliotecă a mea, de la etaj, şi cu biblioteca fiului meu: acelaşi rezultat negativ. Cînd au dat de cea de a treia bibliotecă, în subsol, n-au mai avut răbdare; se făcuse între timp ora două după-amiază şi n-au mai cercetat-o. Comisarul după ce m-a dus la Interne, s-a reîntors tocmai pe la zece dimineaţa – probabil a mai făcut şi alte operaţiuni de acest fel între timp. A venit însoţit de un tip care a început, foarte nervos, să cerceteze tablourile, să le întoarcă pe dos, să le ciocănească ramele şi care, în cele din urmă, şi-a concentrat atenţia asupra fotoliului în care stătuse, pînă atunci, soţia mea. Ceilalţi agenţi se uitau curios, aproape cu un aer de compătimire, la noul venit; ba chiar, la un moment dat, cînd acesta era întors cu spatele, au dat din cap semnificativ, dezaprobînd procedeele respectivului. Pe la două şi jumătate după-amiaza, echipa Securităţii a părăsit casa, luînd numai cîteva lucruri de ale mele, între care broşura asupra Transilvaniei, tipărită în 1942–1943, de Ministerul Propagandei, în şase limbi.

S-a completat şi duba cealaltă; nu ştim cu cine dar, desigur, trebuie să fie tot foşti miniştri. Căci, componenţa grupului din duba noastră arată clar caracterul măsurii luate: nu e vorba de un act privind anumite persoane, pentru eventuale vini personale, ci de *o categorie întreagă* : foşti înalţi demnitari – miniştri secretari şi subsecretari de stat, aparţinînd tuturor partidelor şi formaţiunilor, şi foşti şefi de partide – minus bineînţeles aceia care s-au înscris în partidul comunist sau în excrescenţele acestuia ca Frontul Plugarilor sau Partidul Naţional Popular. La ora opt fără un sfert, duba noastră porneşte, urmată, la cîteve zeci de metri, de cealaltă.

DRUMUL LA SIGHET

Ieşim din curtea Ministerului de Interne, o luăm pe Wilson şi cotim la stînga pe Bulevardul Brătianu, direcţia spre şoseaua Kisseleff. Aşadar, ipoteza Olteniţa sau Giurgiu şi continuarea drumului pe Dunăre a căzut. Cînd trecem în dreptul străzii Atena, ceasul public din acest loc arată opt fără douăsprezece minute. Viaţa oraşului se desfăşoară în toată plenitudinea ei. Pietoni numeroşi, aglomerări în staţiile de tramvaie, negustori ambulanţi, copii, tineret, zăresc totul, în răstimpul a cîteva secunde, prin cele două uşi întredeschise: aceea care dă în culoarul central şi uşa de intrare, din coada dubei. Am, din acest punct de vedere, poziţia cea mai bună; colegii mei din boxe ca şi aceia care stau în mijlocul şi în partea opusă a banchetei nu pot vedea nimic din ceea ce se petrece afară. Poate că e mai bine pentru ei, căci contrastul între viaţa liberă pe care o văd forfotind dincolo de pereţii dubei şi mizerabila mea poziţie, înghesuit în spaţiul strîmt al banchetei şi chinuit de perspectiva sumbră ce se desenează, îmi dă o stare de spirit din cele mai deprimante.

Am ajuns în Piaţa Victoriei; zăresc o clipă sfîrşitul străzii Buzeşti pe care am mers de atîtea ori pentru a mă duce acasă, în Berzei; cine ştie cînd voi mai face – dacă voi mai face – acest drum; cine ştie cînd voi mai vedea teii înfloriţi de pe Jianu, Parcul Naţional şi frumoasa salbă de lacuri din preajma lui! Am apucat pe Şoseaua Kisseleff; lăsăm în urmă Arcul de Triumf, hipodromul, fîntîna Mioriţei şi ne angajăm pe şoseaua Ploieştilor. Din cînd în cînd, zăresc şi cealaltă dubă precum şi două automobile mici – autoturisme – care însoţesc dubele.

Suntem acum în dreptul Tâncăbeştilor; coborîm panta: văd cîteva clipe lacul unde am petrecut atîtea ceasuri plăcu-

te, la pescuit. Chiar aproape de şosea, în marginea stufului, într-o baracă mică şi primitivă – o ciobacă – stă un pescar cu două undiţe. O fi observînd el oare duba care trece, şi-o fi dînd oare seama de ceea ce înseamnă această sinistră maşină, cu ferestrele ei oarbe, pictate pe pereţii ei exteriori? Puţin probabil; atenţia lui trebuie să fie concentrată în întregime asupra plutelor undiţelor. Anul trecut, în august, pe cînd eram eu însumi la pescuit, cu barca, pe lacul Tâncăbeştilor, am văzut trecînd pe şoseaua pe care trecem noi azi, patru asemenea dube. M-au intrigat atunci acest soi de maşini ciudate; dar trebuie să mărturisesc că nici pe departe n-am bănuit cîtă suferinţă şi cîtă oroare înseamnă un astfel de convoi.

Ne apropiem de Ploieşti; încotro vom lua-o, după ce vom străbate oraşul? Spre Braşov sau spre Buzău? Aceasta e problema pe care o discutăm noi cei de pe banchetă. Cei din boxe nu pot lua parte la conversaţie, deoarece uşile lor sunt aproape în permanenţă închise: o pedeapsă în plus!

Trecem podul peste calea ferată, străbatem frumosul bulevard care leagă gara de sud cu centrul oraşului şi apoi facem spre stînga. E limpede, aşadar: mergem spre Braşov. Suntem mai liniştiţi, deoarece direcţia cealaltă, spre Moldova, implică şi posibilitatea trecerii peste Prut, în imensitatea sovietică. Nu mă gîndeam – în acel moment – că şi în Transilvania este cu putinţă acum acest lucru şi că de la penitenciarul din Sighet şi pînă la frontiera sovietică – apa Tisei – nu e mai mult – în linie dreaptă – decît un kilometru. Cine să bănuiască însă, în acele clipe, că ne vom opri tocmai la extremitatea nordică a ţării? Lăsăm în urmă Cîmpina, Breaza, Comarnic, Posada; suntem aproape de Sinaia. În dreptul unei fîntîni cu apă minunată, pe partea dreaptă a şoselei, duba opreşte; ni se îngăduie să coborîm cîteva minute; jur-împrejurul nostru stau agenţii şi ofiţerii însoţitori. În duba noastră sunt trei agenţi: doi dintr-înşii cu siguranţă evrei, dacă fizionomia şi vorba e un criteriu. În autoturisme sunt ofiţeri şi, pare-se, şi un medic.

Pe cînd stau întins pe iarba verde din preajma fîntînei, văd trecînd jos în vale un tren de persoane spre Ploieşti. Îmi fac iarăşi socoteala, ca la Interne: dacă aş încerca să fug? Să traversez şoseaua şi să mă las să alunec, pe rîpă, înspre calea ferată. Încercarea – îmi dau seama imediat – n-are

nici o şansă de reuşită; înainte de a ajunge la rîpă aş fi împuşcat de unul din agenţi. Şi chiar admiţînd că aş ajunge, viu şi nevătămat, în vale, şi că aş izbuti să dispar în pădurea deasă ce acoperă versantul din faţă al muntelui, încă nu aş rezolva nimic. Deoarece, Securitatea ar aresta de îndată pe ai mei – soţie şi copii – şi aş fi obligat, în felul acesta, să mă predau imediat spre a le evita chinuri şi mai mari: am auzit în mai multe rînduri că membrii familiei au fost bătuţi şi chiar torturaţi spre a spune unde se află ascuns soţul sau copilul.

Pornim mai departe. Întrezăresc, o clipă numai, cazinoul din Sinaia; din Buşteni, Azuga şi Predeal nu văd nimic, agenţii închizînd, nu ştiu pentru ce motiv, uşa de intrare a dubei. Coborîm în valea Timişului, trecem printr-o margine a Braşovului, nu prin centru, şi apucăm spre Făgăraş. Între aceste două oraşe, intrăm pe un drum lateral şi oprim o jumătate de oră pentru masă. Coborîm din dubă şi ne aşezăm pe iarbă, pe marginea şanţului. Dar nimeni nu poate mînca. Am, parcă, un nod în gît, care mă împiedică să înghit. Îmi dau seama că e de natură nervoasă; mă uit la ceilalţi: nimeni nu se atinge de mîncare; pachetele sunt puse intacte îndărăt la locul lor. În schimb, agenţii însoţitori, mănîncă cu poftă: desfac o cutie cu carne conservată; au şi alte merinde, şi pîine albă.

Discut cu Creţu despre locul destinaţiei noastre. El crede că s-ar putea să fie un lagăr; adaugă însă, că nu e exclus nici să se fi amenajat cîteva vile într-o staţiune climaterică. “Mi-ar conveni, în definitiv, o vacanţă de cîteva luni, într-o regiune muntoasă”, conchide vecinul meu de bancă. Creţu a mai fost închis o dată, din septembrie 1944 pînă în ianuarie 1945, adică timp de cinci luni, în lagărul de la Caracal. A suferit mult din cauza verminei, în special a ploşniţelor. Îmi povesteşte apoi cum a fost arestat, azi-noapte. A plecat numai cu o servietă şi cu un pullover, dat de fiica lui.

În Făgăraş, ne oprim să luăm benzină. Duba merge destul de repede; face însă şi halte numeroase; iar la fiecare pornire are zvîcnituri repetate care te zdruncină tot. Alimănişteanu suferă în special din cauza acestor zvîcnituri; cererea lui repetată de a i se îngădui să stea cu faţa în direcţia mersului e refuzată brutal. La una din halte am observat cum ofiţerii însoţitori au deschis un plic; cuprinde probabil

indicaţii pentru ruta următoare. Mi s-a spus că, în asemenea împrejurări, nu numai deţinuţii, dar nici măcar şoferii şi însoţitorii nu ştiu destinaţia convoiului; ruta se indică succesiv, prin plicuri remise în anumite puncte de oprire. S-a adoptat această tehnică probabil pentru a face imposibilă orice încercare de atac. E şi o dovadă mai mult de cîtă încredere are regimul în oamenii lui, chiar în acei selectaţi şi presupuşi devotaţi, care alcătuiesc miliţia. Neîncrederea, spionajul reciproc şi delaţiunea sunt, de altfel, caracteristice ale cîrmuirii actuale.

După Sibiu, prin care trecem fără să ne oprim, o luăm spre miazănoapte. Dincolo de Alba-Iulia, reîncepe discuţia asupra locului de destinaţie. Unii cred că e Aiudul, cu faimoasa lui închisoare; alţii susţin totuşi că vom fi trecuţi peste frontieră, în Uniunea Sovietică. Ceea ce face pe Pantelimon Halippa să alcătuiască următorul catren: "Frunză verde de agud,/ Ne duc, măre, la Aiud;/ Dar mă tem că, pasă-mi-sa (sic!),/ O să ne treacă şi Tisa".

Cel mai volubil dintre toţi rămîne Manolescu-Strunga; povesteşte despre tot felul de lucruri, fără să omită – dat fiind temperamentul lui bine cunoscut – latura erotică. Are o singură aprehensiune: în biblioteca lui se află multe cărţi interzise, între care şi *Mein Kampf* a lui Hitler. Are şi un regret: chiar în dimineaţa acestei zile trebuia să vină la el un amic să-i aducă nişte bani pentru diverse lucruri vîndute şi să ia alte lucruri spre a le desface în "talcioc". Această "nobilă instituţie" a talciocului – caracteristică regimului comunist – înfloreşte în fiecare duminică, la Colentina; poţi vedea acolo o seamă de bărbaţi şi femei aparţinînd burgheziei înalte şi medii care-şi vînd ceea ce au mai de preţ în gospodăriile lor; cumpărători sunt ţăranii şi funcţionarii regimului, "noua aristocraţie". Radu Portocală stă ghemuit pe locul lui şi-şi apasă cu mîna regiunea stomacului; hurducăturile drumului numai bine nu pot face rănii lui de-abia cicatrizate. Nu se plînge însă; suportă cu stoicism durerea. În schimb generalul Samsonovici e permanent "în nervi"; spune că nu poate sta pe banchetă; se aşază jos, pe podea, cere să se deschidă complet uşa care dă în culoar, cheamă necontenit pe unul din însoţitori, vrea să se dea jos din maşină, în sfîrşit tot felul de manifestări care nu cadrează cu un vechi ostaş şi sunt mai degrabă caracteristice unui

copil rîzgîiat. Rezultatul e că, pînă la urmă, gardianul îl repede într-un chip dur iar Manolescu-Strunga îi atrage ferm atenţia că atitudinea lui poate să ducă la închiderea completă a ambelor uşi, ceea ce ar face călătoria şi mai penibilă decît este. Numai în urma acestei duble intervenţii, se potoleşte pentru cîtăva vreme. Halippa povesteşte cu melancolie amestecată cu umor cum a făcut odinioară închisoare sub ruşi; nu credea să apuce vremea să facă şi sub ai lui şi anume în Transilvania.

Se înserează; pe la opt, oprim într-un loc singuratic, iarăşi pe un drum lateral, pentru cină. De data aceasta izbutesc să înghit cîteva bucăţele de pîine; brînza e aşa de sărată şi de uscată încît, literalmente, nu se poate mînca, mermelada s-a terminat; mai pot alege ceva din ea totuşi.

Pe la orele zece, zece şi jumătate noaptea, ajungem la marginea unui oraş unde e o instituţie luminată intens de becuri electrice puternice. Parcă s-ar zări şi o reţea de sîrmă ghimpată. Să fie Aiudul? Nimeni dintre noi nu poate preciza, iar agenţii însoţitori refuză să dea orice lămurire. Tragem în apropierea acestui loc luminat, iarăşi pe un drum lateral, şi rămînem peste noapte aici. Din cauza locului strîmt şi a căldurii înăbuşitoare nu putem dormi; stăm şi ne canonim aşa pînă pe la cinci dimineaţa cînd pornim mai departe. Dacă locul în care am poposit a fost Aiudul, atunci bine că am scăpat de această sinistră închisoare; nu ştiam că ni se rezervă un "pension" mai al dracului, sub raportul tratamentului moral şi tot atît de rău sub cel material.

Mergem aşa toată dimineaţa, fără ca să putem preciza ruta. Direcţia generală e spre nord; nu izbutim nici să citim plăcile indicatoare la intrările în oraşe. Abia pe la unu, Creţu zăreşte, o clipă numai, la o întretăiere a şoselei cu calea ferată, o tablă pe care scrie: "spre Carei". Suntem aşadar în Crişana de miazănoapte. Locul a devenit neted; şoseaua nu mai e de beton sau amiezită de mult; hurducăturile sunt mai numeroase.

Pe la unu şi jumătate, duba se opreşte din nou pe un drum lateral, în vederea prînzului. Ne dăm jos, şi vedem, spre nord-est, la orizont, un lanţ de înălţimi întunecate, acoperite cu păduri. Îmi fac socoteala că trebuie să fie munţii din nordul Transilvaniei, care o despart de Maramureş. Toţi privim cu aprehensiune aceste înălţimi sumbre; dacă cumva

trecem totuşi peste Tisa şi ne cufundăm în haosul sovietic? Fără voie, îmi vin în minte cuvintele soţiei mele în dimineaţa zilei de 23 noiembrie 1945 cînd vaporul care ne ducea de la Istanbul se pregătea să intre în rada portului Constanţa. Privind la hamalii înşiraţi pe chei şi purtînd fiecare pe piept o mare stea sovietică roşie, mi-a spus, cu un glas pe care n-am să-l uit niciodată: "Vezi cum ne trage aţa spre Siberia?" Dacă se adevereşte cumva vorba ei, dacă instinctul ei a văzut mai sigur? Dar, acum ce pot să mai fac? Ce-o vrea Dumnezeu! Creţu mă trage de o parte şi, mişcat, îmi şopteşte: "Să nu rîzi de mine, dar dacă trecem dincolo, peste hotar, aş vrea să sărut pămîntul ţării, înainte de a-l părăsi". Îi răspund: "Cum îţi închipui c-aş putea rîde de un asemenea gest?" Continui să cred, totuşi, împreună cu Portocală, că nu ne vor duce în Uniunea Sovietică.

Ne aşezăm pe iarbă, să mîncăm. Unul din agenţii din dubă deschide două cutii de carne conservată şi ni le întinde. N-aveam însă nici cuţit, nici furculiţă, nici lingură. Mă uit împrejur şi văd la cîţiva metri, pe marginea drumului, un prun sălbatic; rup o cracă cu două ramuri, o curăţ şi improvizez o furculiţă; cu ajutorul ei putem scoate bucăţile de carne. Schimb cîteva vorbe cu Dumitru Alimăneşteanu şi cu generalul Racoviţă-jandarmul. Ultimul are 84 de ani; se ţine însă bine; cu ajutorul furculiţei improvizate onorează serios carnea conservată.

Pe cînd mîncam, vedem trecînd pe şoseaua principală o serie de patru dube la fel cu a noastră. Prin urmare, operaţiunea e de proporţii mai mari; numărul celor arestaţi la Bucureşti – admiţînd că "încărcătura" fiecărei dube e de ordinul alei noastre – trebuie să fie între şaptezeci şi optzeci. De fapt, numărul va fi mai mare deoarece se vor adăoga şi cei arestaţi în zilele următoare şi care vor sosi la Sighet ceva mai tîrziu, la începutul lui iulie. Peste cîteva minute, apare şi un camion, cu un grup de tineri muncitori şi muncitoare, în picioare şi cîntînd. Camionul e împodobit cu un steag roşu şi cu unul tricolor. Cînd dau cu ochii de dubă şi văd grupul nostru pe iarbă, cîntecul scade din ce în ce în intensitate şi apoi încetează. Muncitorii se uită lung la noi şi par impresionaţi.

Pornim mai departe şi după vreo două ceasuri de drum, începem să urcăm. Am ajuns aşadar la înălţimile văzute de

la locul de popas, la prînz. Şoseaua străbate o pădure frumoasă; din loc în loc trecem peste pîraie. Căldura înăbuşitoare din dubă – unii din noi suntem în cămăşi – pare a se mai ostoi. Oboseala fizică şi tensiunea nervoasă sunt însă din ce în ce mai mari. De am ajunge o dată la destinaţie!

Portocală nu se simte bine; chem pe unul din agenţii care, drept încurajare, îi spune: "Unde vă ducem e spital mare şi o să poţi să te îngrijeşti". Cînd îl întreb însă unde ne găsim şi care e punctul terminus al călătoriei îmi răspunde, la prima întrebare, printr-o minciună: "Suntem în Moldova", iar la cea de a doua: "Ajungem în curînd înainte de a se înnopta". Într-adevăr, pe la orele şase şi jumătate, pătrundem într-un oraş; nu vedem nici o tablă indicatoare; după cîteva minute duba se opreşte în faţa unui zid înalt şi a unei porţi negre, de tablă ferecată. Aşteptăm aici cam o jumătate de ceas, într-o căldură infernală. Agenţii au închis ambele uşi ale dubei aşa încît, din cauza pereţilor de metal, încinşi, şi a lipsei de curent, temperatura creşte continuu; trebuie să fie circa 40 de grade Celsius; chiar şi respiraţia a devenit grea.

În sfîrşit, poarta se deschide, duba pătrunde înăuntru. Un nou popas ceva mai scurt, în curte, şi, apoi, coborîm unul cîte unul. Îmi dau imediat seama că suntem în incinta unei închisori mari, cu parter şi două etaje.

[illegible]

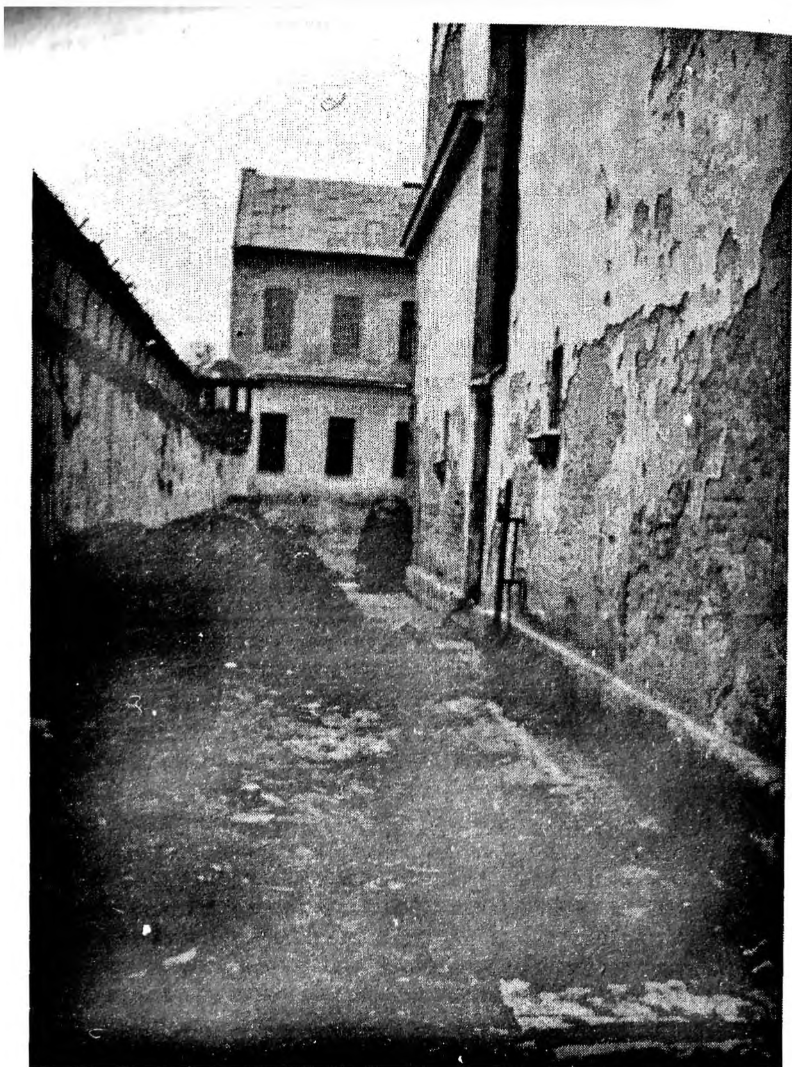
[illegible] necesario, principio que [illegible]

[illegible]

[illegible] negro, de tabla forrada. Aquí un sitio como [illegible]

[illegible]

PENITENCIARUL DIN SIGHET

Penitenciarul din Sighet: vedere din incintă, între zidul exterior (cu gheretă de pază) şi clădirea principală a închisorii.
Foto Octavian Roske, **în 1991**

SOSIREA ŞI ÎNCARCERAREA LA SIGHET

Construcţia e masivă; şirurile de ferestre cu gratii dau un aspect de-a drepul fioros construcţiei. Suntem introduşi pe rînd într-o sală lungă şi înaltă – înălţimea parterului şi a celor două etaje –, parcă ar fi nava unei biserici gotice. Pe dreapta şi pe stînga, uşi căptuşite cu fier, avînd zăvoarele grele; exact deasupra lor, la etajul întîi şi la al doilea, uşi identice. Cîte o galerie de lemn la fiecare etaj permite accesul la uşile respective; la circa patru metri înălţime – înălţimea parterului – o plasă de reţea de sîrmă groasă acoperă întreaga sală: măsură necesară pentru a preveni sinuciderea deţinuţilor care ar vrea să se azvîrle de la etajul întîi sau doi. Ţi se face frig în spate cînd priveşti întregul dispozitiv.

La intrarea în această sală lungă aşteaptă un grup de trei ofiţeri. Unul din ei, înalt, bine hrănit, şi care pare a fi şi cel mai mare în grad, – căpitan sau maior – ţine în mînă o foaie de hîrtie; ea cuprinde, foarte probabil, numele noastre şi repartiţia pe celule.

Cînd îmi vine rîndul, ofiţerul cel înalt mă întreabă cum mă numesc. Îi spun; caută în listă şi face un semn cu creionul, apoi mă întreabă din nou: "Dumneata eşti autorul *Istoriei românilor*?" La răspunsul meu afirmativ, socoate nimerit să facă o reflecţie, pe care o crede, desigur, spirituală şi "pe linie": "Acum se scrie altfel istoria românilor". "Se poate – îi răspund eu – dar istoria noastră rămîne una singură". Face semn unui gradat să mă întovărăşească la etaj; apuc să urc cîteva trepte pe scara de piatră ce duce sus, cînd ofiţerul cel înalt mă cheamă îndărăt şi-i spune gradatului să mă ducă la celula nr. 21 de la parter. E situată pe partea dreaptă, privind de la intrare spre fundul sălii, şi anume a cincea celulă, socotind tot de la intrare.

În cursul aceleiaşi după-amiezi de duminică (7 mai 1950) au sosit şi celelalte dube de la Bucureşti. Una dintre ele cuprindea optsprezece persoane, dintre care notez pe Nicolae Sibiceanu, Victor Papacostea, general Niculae Marinescu, general Cihoski, C. C. Zamfirescu, Florian Ştefănescu-Goangă. Am aflat mai tîrziu, în 1952, detalii de la primii doi asupra călătoriei lor, detalii pe care le dau mai jos[1]. Duba aceasta nu era împărţită în trei ca a noastră, n-avea nici boxe ci forma o singură încăpere, cu o banchetă de jur împrejur. Pe drum, generalul Cihoski a avut un şoc nervos şi a început să vorbească incontinuu. Se vedea tînăr ofiţer, rezolvînd diferite chestiuni de serviciu; se vedea comandînd trupa sau dînd indicaţiuni şi pedepse subalternilor; se vedea, în sfîrşit, "flirtînd" sau făcînd declaraţii de dragoste. Întregul film al vieţii lui se desfăşura în faţa celor din dubă. Era un spectacol penibil, uneori de-a dreptul tragic, ofiţerul de elită de altădată, acum cu mintea rătăcită, vorbea fără încetare. A murit scurt timp după sosirea la Sighet, fără ca să-şi mai revină.

Într-o altă dubă a sosit Constantin Argetoianu, fraţii Alexandru şi Ion Lapedatu, August Filip şi alţii. O a treia cuprindea pe Gheorghe Strat, pe generalii Glatz şi Achille Diculescu, pe dr. Ciugureanu, pe D. Caracostea, pe Budurăscu şi alţii; în total optsprezece persoane. În timpul parcursului, în apropiere de Turda, doctorul Ciugureanu, din Basarabia, a avut un atac de congestie cerebrală; a fost coborît din dubă, muribund, la spitalul din Turda, unde a şi murit, îndată după aceea. E prima victimă din multele pe care le-a dat grupul celor arestaţi în noaptea de 5 spre 6 mai 1950. De la Gherla a fost adus, în seara zilei de 6 mai, Romulus Pop, care condusese comisariatul refugiaţilor, în timpul guvernelor Sănătescu şi Rădescu. Călătoria a făcut-o cu cătuşe la mîini şi cu ochelari orbi. De la Timişoara au sosit Dumitru Nistor, subsecretar la Interne în timpul aceloraşi guverne, Coriolan Băran, Titus Popovici şi Sever Bocu. Mai tîrziu, peste vreo două luni, a venit de la Bucu-

1 Această dubă nu s-a oprit deloc, în cursul nopţii, iar ruta ei nu a coincis cu aceea a noastră. Agenţii care au însoţit-o s-au purtat brutal; în timpul nopţii se făceau că încarcă armele, voind să sugereze că a sosit momentul execuţiei.

reşti un nou grup, cuprinzînd pe Nicolae Cornăţeanu, Victor Slăvescu, Victor Moldovan, Zenovie Pâclişeanu, generalul Racoviţă, fost ministru de război după 23 august 1944, Dinu Simian, amiral Georgescu, generalul Popovici (Epure!), Mihail Romaşcanu, fost înalt comisar la preţuri, D.V. Ţoni şi Asra Bercovici, fost director al oficiosului *Liberalul*. Aceştia au fost arestaţi într-un răstimp de circa o lună şi jumătate, după 6 mai 1950.

Astfel, de pildă, Nicolae Cornăţeanu, care lucra în comuna Scorţaru din judeţul Brăila, a fost luat de acolo, în după-amiaza zilei de 8 mai; Victor Slăvescu a mai stat liber circa o lună după arestarea noastră; tot aşa generalul Racoviţă. Dinu Simian a izbutit, graţie faptului că buletinul său de identitate purta printr-o greşeală materială numele de Constantin Simion, iar ca loc de naştere Sălişte, cum era în realitate, să rămîie în libertate mai bine de o lună după noi.

Cine era, într-adevăr, să creadă că Dinu Simian din Rîmnicu Vîlcei e una şi aceeaşi persoană cu Constantin Simion din Sălişte. S-a adăogat apoi faptul că îşi schimbase domiciliul; arestarea lui s-a produs la un prieten pe care se dusese să-l vadă.

Acest ultim grup a stat la Ministerul de Interne, în condiţiuni foarte dure, îngrămădiţi la început într-o celulă de o singură persoană, dormind strînşi unul lîngă altul, neavînd putinţa de a merge la closet decît la anumite ore, neavînd aer suficient. O lună de infern li s-a părut acest prim stagiu la Interne.

De pe culoarul celulei lor veneau uneori, în timpul nopţii, strigătele celor "anchetaţi"; se auzeau şi glasuri de femei care se tînguiau.

Tot după noi a sosit la Sighet şi grupul *ecleziasticilor-uniţi*, alcătuit din vreo douăzeci de preoţi; cunosc numele cîtorva: Rusu, Sîrbu, Sălăjan, Vultur, acesta din urmă şi profesor la Blaj, şi patru episcopi, anume: Hossu, Suciu, Rusu şi Frenţiu; li s-a adăogat şi episcopul catolic din Timişoara, Augustin Pacha.

PRIMELE ZILE, PRIMELE IMPRESII

Celula în care am fost închis, în seara zilei de 7 mai 1950, era o celulă de tip mic, pentru una, maxim două persoane. Avea circa cinci metri lungime pe doi lăţime şi pe trei şi jumătate înălţime. Marginea inferioară a ferestrei, situată la doi metri deasupra podelei, nu îngăduia să vezi pămîntul curţii, deci pe cei de afară, ci numai zidul înconjurător, miradorul santinelei, o parte din clădirea închisorii şi cerul. Tavanul celulei era boltit – la data la care s-a construit clădirea, 1896, nu se întrebuinţa încă betonul armat – podeaua de scînduri de brad. Sub fereastră, trei ţevi paralele cu pămîntul şi străbătînd zidurile ce separă celula de celelalte vecine; aceste ţevi serveau drept elemente de calorifer. Uşa, opusă ferestrei, era îmbrăcată în tablă de fier; la înălţimea ochilor avea o mică deschizătură circulară, prevăzută cu un capac mobil exterior; prin această "vizetă", personalul închisorii putea supraveghea pe deţinutul din celulă fără ca să fie văzut de el. Sub vizetă era tăiată o deschizătură dreptunghiulară; un oblon care se lăsa în afară acoperea deschizătura. Prin această deschizătură – unii îi mai spun şi "vasistas" – se poate da deţinutului mîncarea, fără să mai fie nevoie să se deschidă uşa.

Perpendicular pe lungimea celulei, sub fereastră, un pat de fier cu saltea de paie, cearşaf, pătură şi pernă, tot de paie, înfăţată însă. Vederea patului, deci putinţa de a dormi omeneşte, după o noapte albă şi două zile de călătorie foarte obositoare, a mai atenuat tensiunea nervoasă în care mă găseam. M-am întins imediat şi era să adorm, cînd uşa celulei se deschise brusc şi două persoane îşi făcură apariţia. Una din ele, îmbrăcată civil, purtînd o cămaşă cu gulerul răsfrînt – "bubikragen" –, mă priveşte insistent, fără să scoată o vorbă însă; cealaltă, într-o uniformă albastră –

uniforma gardienilor – ţine în mînă un cofer mare de sticlă plin cu apă; pereţii sunt aburiţi. "Bea", îmi spune gardianul, şi-mi întinde coferul. Beau direct din el – nu e nici pahar, nici căniţă – apa e excelentă şi foarte rece. Mă întind din nou pe pat şi sunt gata să adorm cînd uşa se deschide iarăşi – toate deschiderile se fac violent, cu zgomot – şi civilul de adineaori mă întreabă: "Vrei mîncare?" Îi spun că n-am nevoie şi-i mulţumesc; de fapt, nu doream nimic altceva decît să mă pot odihni. Mă dezbrac, îmi pun pijamaua şi mă întind în pat, sub pătură; de data aceasta, nu se mai întîmplă nimic. Un somn de plumb mă cuprinde; cînd mă trezesc e ziuă mare afară; gratiile ferestrei se detaşează puternic pe cerul albastru şi-mi reamintesc imediat de locul în care mă găsesc. Simt un junghi puternic în omoplatul drept; mă uit la fereastră şi constat că ochiul de jos, din dreapta, e lipsă; în timpul nopţii, fiind transpirat, m-a tras curentul de aer rece şi mi-a provocat această nevralgie.

Trebuie să fie cel puţin şase dimineaţa; nu se simte însă mişcare pe sală, sau prin curte. Mă uit de jur-împrejur şi nu văd nici un fel de amenajament sau de recipient care să permită satisfacerea unor nevoi inexorabile. Ce-i de făcut? Aştept cîteva minute încă şi pe urmă bat în uşă cu pumnul; aud şi în alte părţi, la alte celule, bătăi surde asemănătoare. După cîtva timp, uşa se deschide cu violenţă – după sistem – şi un alt gardian, nu cel de aseară, mă întreabă răstit: "Ce vrei?" E evident că socoteşte o asemenea bătaie în uşă ca "nereglementară" şi că e enervat; n-aveam însă cum face altfel. Îi spun ce doresc; se uită chiorîş la mine şi-mi răspunde scurt: "aşteaptă". E cuvîntul pe care am să-l aud foarte des de aici înainte; aş putea spune că e cuvîntul care va rezuma viaţa noastră în închisoare. După un sfert de ceas, uşa se redeschide şi acelaşi gardian ciufut, căruia tovarăşii mei de suferinţă îi vor zice "B.1", adică "bestia numărul unu", îmi spune: "Hai la closet!" Îl urmez pe sală, spre intrare; aici, pe stînga, adică pe aceeaşi parte cu celula mea, se află "closetul": o gaură tăiată în cimentul murdar al podelei. Nici pomeneală de apă, de "tout à l'egout". Gardianul stă în uşă şi mă păzeşte; n-au trecut nici treizeci de secunde şi-mi spune cu acelaşi ton răstit: "Hai mai repede!" Mă reîntorc în celulă şi mă întreb ce or fi făcînd cei mai bătrîni, în special aceia care suferă de prostată.

După un alt sfert de ceas – să fie şapte, şapte şi jumătate – uşa se redeschide. În pervazul ei văd pe civilul de aseară şi pe doi gardieni care duc un coş de răchită cu bucăţi mici de pîine şi un vas în care sunt bucăţele de slănină. Civilul îmi întinde o bucată de pîine – să tot aibă treizeci şi cinci – patruzeci de grame – şi o bucăţică de slănină – zece–douăsprezece grame. Le iau şi, în mai puţin de două minute, le termin. Oare asta să fie "micul dejun?" Pentru închisoare n-ar fi rău; am impresia însă că e vorba de ceva excepţional, care supleneşte mîncarea obişnuită în această primă dimineaţă. Desigur, direcţia n-a avut timpul încă să aranjeze cele necesare pentru relativ marele număr de "pensionari" sosiţi aseară; n-avem încă nici căniţă, nici farfurie sau gamelă. Ele ne vor fi distribuite în cursul dimineţii: o căniţă de tablă smălţuită, de 375 de mililitri, pentru apă, şi o gamelă, tot de tablă smălţuită, avînd o capacitate de un litru şi jumătate, pentru mîncare. Amîndouă au smalţul sărit în mai multe locuri, gamela e unsuroasă; cel care a mîncat aseară în ea nu şi-a dat osteneala să cureţe grăsimea sleită de pe fund şi de pe margini. Neavînd apă la îndemînă, iau din valiză o batistă şi încep să curăţ cele două recipiente. Să zicem că le-am curăţat, deşi orice gospodină ar fi indignată de rezultat; dar ce poţi face fără apă? Batista, plină de grăsime, o pun deocamdată pe marginea ferestrei; am s-o spăl cînd voi avea cu ce.

Uşa se deschide din nou: se distribuie pîinea. Primesc o bucată – teoretic – de 250 de grame, cu lămurirea că e porţia pe 24 de ore; trebuie să ajungă deci pentru la prînz, diseară şi mîine dimineaţă. În realitate, bucata n-are mai mult de 220 – 230 de grame.

Unde sunt oare, în ce localitate? Aud clopote de biserică bătînd; sunt trei clopote diferite; pare deci să fie un oraş mai de seamă; şi proporţiile închisorii sunt un indiciu în acest sens. Judecînd după drumul parcurs, după faptul că, la sfîrşitul acestui drum, am trecut peste nişte munţi, se pare că ne găsim în nordul Transilvaniei, în Maramureş. Dar dacă munţii au fost Munţii Apuseni, dacă am cotit spre vest fără ca să ne dăm seama, aşa cum se susţinea la un moment dat, ieri, în dubă? La asta se opune placa indicatoare "Spre Carei", pe care Creţu a zărit-o, o clipă numai, ieri, pe la ora unu, înainte de a sui panta munţilor, situaţi *spre miază-*

noapte. După toate probabilităţile, deci, ne găsim în Maramureş şi anume în capitala acestui ţinut, în *Sighet*. Problema aceasta a locului unde ne aflăm şi-au pus-o toţi cei aduşi aici; s-au dat tot felul de răspunsuri. Aflu astfel – mai tîrziu – de la Cornăţeanu (sau de la Romaşcanu?) că unii au crezut că suntem la Caransebeş, în Banat; alţii au opinat pentru Bucovina. Aflu, de asemenea, de la Silviu Dragomir că a recunoscut turla unei biserici şi a spus, de la început, că oraşul în care ne-am oprit e Sighetul.

S-a făcut între timp ora douăsprezece. Aud un clopot sunînd, în interiorul închisorii, şi curînd după aceea uşa celulei se deschide, cu obişnuitul zgomot. Văd un gardian – altul decît cel de dimineaţă – care mă cheamă cu un glas potolit: "Hai la mîncare". Ia cu un polonic dintr-o "tinetă", adică dintr-un hîrdău cu deschizătura mai largă decît fundul, fasole iahnie şi-mi pune în gamelă. "Mai vrei?" "Nu" – îi răspund – "mulţumesc", şi mă retrag spre pat. Uşa se închide; zăvorul – unul singur, pe dinafară – e tras la loc. N-am nici furculiţă, nici cuţit – obiecte periculoase care ar putea servi la sinucidere care, deci, sunt interzise în puşcărie. Mănînc cu lingura; aceasta-mi va servi, mai tîrziu, şi la tăiatul cărnii. Fasolea e pregătită cu grăsime de porc; n-are gust rău; mănînc totuşi numai jumătate de porţie şi las restul. Această primă masă, singur, cu gamela pe genunchi, e foarte deprimantă; mă gîndesc la miile de mese pe care le-am luat între ai mei, în jurul unei mese rînduite cu tot ceea ce implică un trai civilizat. Mi se părea atunci că era ceva absolut normal – cum ar putea fi altfel? – şi nu preţuiam sau nu preţuiam îndestul această ipostază a vieţii de familie, a vieţii fericite. Aşa e, se vede, omul blestemat: să nu preţuiască ce are şi, veşnic nemulţumit, să gonească spre mai bine.

Uşa se deschide din nou: "Treci la closet şi la apă", îmi spune gardianul care mi-a servit mîncarea. Ies pe sală, cunosc acum drumul; la întoarcere, găsesc, la vreo doi – trei metri de celula mea, lîngă uşa celulei vecine – numărul 20 – o "tinetă" – ceva mai mare – din care iau o căniţă de apă. Dacă gamela mi-ar fi fost liberă, dacă aş fi mîncat toată fasolea, puteam lua două căniţe; aşa, trebuie să mă mulţumesc numai cu una. Reîntors în celulă, beau jumătate din apă şi opresc restul. Ce să fac acum? N-am unde deşerta

fasolea rămasă; n-am cu ce spăla – chiar sumar – batista, căci risc să rămîn fără o picătură de apă. Nu-mi rămîne deci decît să aştept, să văd cum se vor desfăşura lucrurile.

Mă întind din nou pe pat; gîndurile îmi fug continuu spre ai mei, spre casă. Ce or fi făcînd oare? N-au să urmeze acum, că sunt arestat, tot felul de greutăţi şi de mizerii? Vor mai putea oare copiii continua studiile? Întrebări chinuitoare, cărora nu le pot da nici un răpuns. Încep să umblu prin celulă; de la uşă la fereastră şi înapoi de la fereastră la uşă; şapte paşi într-un sens şi şapte în celălalt. Umblu ca un automat, umblu mereu, ceasuri întregi, ca să obosesc, ca să-mi gonesc gîndurile. Şi de-abia mă aşez pe pat, că iarăşi aceleaşi chinuitoare întrebări încep să-mi sfredelească mintea.

Trebuie să fie cinci şi jumătate, şase fără un sfert. Clopotul închisorii sună din nou: e masa de seară, "ojina", cum îmi spune acelaşi gardian. Ca mîncare, tot fasole iahnie, dar mai "lungă" ca la prînz. Îmi toarnă un polonic peste ce-mi rămăsese în gamelă. "De ce n-ai mîncat toată fasolea?" mă întreabă, fără răutate, ba chiar cu oarecare simpatie, gardianul. "Fiindcă nu pot", îi răspund. "Rău faci, mănîncă; asta-i mîncare bună; mai tîrziu, o să-ţi fie aşa de foame că ai să rozi şi pereţii." Credeam că e o vorbă de circumstanţă; avea însă dreptate; şi de multe ori, în lunile următoare, m-am gîndit la spusele lui. Am aflat, din întîmplare, peste cîteva zile, numele acestui gardian: îl chema Pintea; aşa l-au strigat alţi gardieni de serviciu.

Mănînc şi de data asta mai puţin decît porţia. Abia am isprăvit şi uşa se deschide din nou; aud aceeaşi formulă ca la prînz: "Treci la closet şi la apă". Îmi iau, de data asta, şi gamela; o vărs în closet, o clătesc cu puţina apă care mi-a rămas de la 12 şi pot lua, astfel, acum, două căniţe. E un progres: o să-mi spăl şi batista. O dată spălată o fixez în fereastră, în locul ochiului de geam lipsă; mut apoi patul mai în interiorul celulei, aşa încît să nu mă mai tragă în timpul nopţii.

La şapte seara se schimbă gardianul: pleacă cel de zi şi vine cel de noapte; fiecare face de serviciu cîte douăsprezece ore. După ce ia în primire, gardianul de noapte închide celula *cu cheia* şi cu zăvorul; în cursul zilei, în mod obişnuit, funcţionează numai zăvorul. La ora nouă seara e "stingerea": e un fel de a vorbi, căci lămpi nu există deocamdată,

electricitatea nu funcţionează în celule, aşa încît noaptea dormim *fără lumină*. Această lipsă e un mare avantaj pentru deţinuţi; ne vom da seama de el mai tîrziu, cînd, reparîndu-se instalaţia, lumina – un bec puternic – va arde încontinuu, toată noaptea.

Dorm fără întrerupere pînă la cinci dimineaţa cînd sunt deşteptat de clopotul închisorii: prin urmare acest clopot anunţă momentele esenţiale în cele 24 de ore ale zilei: deşteptarea, micul dejun, masa de prînz, cea de seară şi stingerea. Cînd, mai tîrziu, se va introduce şi "raportul", tot el va anunţa şi cele două raporturi zilnice: cel de dimineaţă, la ora 7, şi cel de seară, tot la 7.

În timpul acestei de a doua nopţi, am un vis impresionant: Sunt împreună cu soţia mea, la Braşov, într-o mare cofetărie. O sală spaţioasă şi elegantă, mese acoperite cu cristal, canapele de pluş roşu; comandăm prăjituri; o muzică extraordinară revarsă valuri de armonie; e unul din momentele plăcute ale vieţii, cînd te bucuri, fără rezervă, de clipa prezentă. Ne uităm în jurul nostru: pretutindeni, lume veselă şi mulţumită. Şi, deodată, mă deştept. Contrastul între cadrul fastuos din vis şi realitatea mizeră a puşcăriei e zdrobitor. Cînd îmi dau seama unde mă aflu, mă cuprinde o disperare fără margini. Voi mai vedea oare vreodată pe soţia şi copiii mei?

Ziua de marţi, 9 mai, se desfăşoară, în linii mari, ca şi precedenta. Numai că dimineaţa, în loc de slănină, ni se dă trei sferturi de căniţă de apă caldă, botezată ceai. E adevărat că are un foarte vag miros de tei iar gardianul susţine că ar fi avînd şi zahăr. Dacă o fi avînd, e aşa de puţin, încît nu e perceptibil. Pe de altă parte, masa, la prînz şi seara, se compune din arpacaş, nu din fasole. Această mîncare de arpacaş, adică de orz cojit, mîncarea regiunilor sărace unde nu creşte grîul, se obţine prin fierberea, în apă, a boabelor de orz, adăogîndu-se şi ceva zarzavat – morcovi şi ceapă – şi, la urmă, puţin ulei. Rezultatul nu-i plăcut la gust, dar constituie totuşi o hrană. Dar şi în materie de arpacaş sunt tot felul de grade: de la mîncarea densă, groasă – să zicem un fel de pilaf ordinar, avînd suficiente zarzavaturi şi ulei şi deci un gust admisibil, pînă la zeama lungă, alburie, fără zarzavat şi fără ulei sau cu foarte puţin, zeamă în care găseşti, pe fundul gamelei, şi două linguri de boabe. Dacă

cea dintîi te satură cel puţin, ultima e o adevărată înşelătorie a foamei. De altfel, chiar gardienii, cînd se întîmpla – destul de des – ca arpacaşul să se prezinte într-această ipostază, îl numeau, în batjocură, "ceai". Din păcate, timp de trei ani şi două luni, de la 8 mai 1950 pînă la 3 iulie 1953, arpacaşul a fost mîncarea dominantă a puşcăriei, existînd perioade ca între 20 decembrie 1950 şi 5 ianuarie 1951 cînd l-am primit încontinuu la prînz şi seara.

Pe la zece dimineaţa, îşi face apariţia civilul cu gulerul cămăşii răsfrînt. Are în mînă un registru în care notează numele şi prenumele meu, data naşterii, numele părinţilor şi ultimul domiciliu. Mă întreabă apoi dacă mai am ceva din pîinea care ni s-a dat pentru drum. Îi răspund că n-am nimic, deoarece o pîine şi jumătate din cea de a doua am dat-o colegului N. Creţu, în momentul coborîrii din dubă. În sfîrşit, îmi spune că n-am voie să mă uit pe fereastră; în cazul cînd calc această dispoziţie "e de rău". De ce oare s-o fi interzicînd deţinuţilor să se uite pe fereastră? Din însăşi felul cum sunt aşezate aceste ferestre, la doi metri deasupra solului, rezultă că măsura e veche şi că se aplica şi în monarhia austro-ungară. E, desigur, o consecinţă a principiului *izolării* care se îmbină cu principiul *recluziunii*; rezultatul e o segregare completă din mediul social. Lipsa de contact cu tovarăşii de drum şi, în genere, cu oricine în afară de personalul închisorii, e o mare suferinţă. Îmi dau seama practic, pe pielea mea, cît e de adevărată definiţia omului: "fiinţă socială", dată de filozoful antichităţii. Contactul cu semenul tău devine o necesitate imperioasă; recurgi la tot felul de mijloace pentru ca să zăreşti – o clipă numai – chipul unui "coleg" sau să poţi schimba cu el o vorbă.

Ce posibilităţi oferă, în privinţa aceasta, celula? Încep prin a cerceta chiar *fereastra* asupra căreia îmi atrăsese atenţia civilul de adineaori. Dacă te sui pe marginea patului, poţi vedea afară pămîntul, deci şi pe cei care se plimbă sau lucrează în curte. Numai că eşti văzut, la rîndu-ţi, de santinela din mirador. Într-o singură poziţie, aceasta din urmă nu te poate vedea: dacă priveşti prin colţul din dreapta jos, chiar lîngă marginea ferestrei, aproape de zid. Nu te vede nici dacă priveşti prin mijlocul ferestrei, dar de la distanţă, din mijlocul celulei, în orice caz de la minimum un metru şi jumătate depărtare. Pentru ambele cazuri, rămîne

însă primejdia de a fi văzut, *prin vizetă*, de personalul puşcăriei care patrulează pe sală. Trebuie, aşadar, înainte de a te sui pe pat ca să priveşti prin fereastră, să te asiguri că nu e nimeni pe sală, aproape de celula ta. Şi chiar şi aşa, nu poţi privi decît cîteva secunde, deoarece, între timp, se poate foarte bine ca vreun agent să vie pe sală şi să-şi apropie ochiul de vizetă.

Examinez acum şi *uşa* celulei. Observ imediat că "vasistas"-ul nu e închis perfect de către oblonul care se lasă în afară. Între marginea oblonului şi marginea "vasistas"-ului e, în unele părţi, un spaţiu de un milimetru, chiar un milimetru şi jumătate. Să vedem dacă nu se poate mări acest spaţiu. Încerc să împing puţin într-o parte oblonul cu ajutorul coadei lingurei. După cîteva tentative, obţin o foarte uşoară deplasare: am acum o crăpătură de circa doi milimetri lăţime şi zece centimetri lungime, suficientă spre a putea observa ce se petrece pe sală, în preajma celulei mele. Aşadar, înainte de a mă sui pe pat, mă uit prin această crăpătură dacă spatele e asigurat, dacă nu mă pîndeşte nimeni în dreptul vizetei. Operaţiunea o repet la fiecare cinci – şase secunde. E adevărat, că neavînd ochelarii la mine, văd nedesluşit, nu pot să-mi dau seama, la trei metri distanţă, de conturul feţei; esenţial este însă să desluşesc dacă pe sală este cineva *în uniformă*, deci un duşman. Sunt ajutat şi de faptul că auzul mi s-a păstrat în condiţii optime, poate pentru a compensa deficienţa văzului. Aud şi cea mai mică mişcare, pe sală sau în curte, chiar cînd umblă cineva în tîrlici sau pîslari; acest fapt m-a ajutat în multe rînduri să nu fiu surprins în flagrant delict de încălcare a regulamentului.

Gardianul de azi e un tip antipatic, cu ochi reci, de şarpe; umblă crăcănat; am aflat mai tîrziu, tot prin imprudenţa colegilor lui care l-au strigat pe nume, că se cheamă Arba. Iar prietenii din colectivul 17 mi-au spus, după doi ani, că acest individ a fost în puşcărie, ani de zile, pentru un omor şi că regimul actual l-a eliberat. Era deci indicat să devină un comunist şi un om de încredere, pus să păzească pe foştii miniştri ai epocii burgheze.

Soarele pătrunde în celulă pe la zece jumătate – unsprezece şi o părăseşte, pe la trei după-masă. E o dungă de lumină destul de îngustă care se arată întîi pe peretele

dinspre apus, coboară apoi pe podele, urcă pe peretele dinspre răsărit şi, în cele din urmă, dispare. E totuşi suficientă pentru ca stînd în dreptul ei, să mă soresc. Îmi trag deci patul mai în faţă aşa ca dunga de lumină să cadă pe el şi fac un început de "plajă".

Merg şi astăzi multe mii de paşi prin celulă, de la uşă pînă la fereastră şi îndărăt. Iau hotărîrea ca să fac în fiecare zi, pentru motive de higienă, un asemenea marş şi să-l împart în trei părţi: o parte dimineaţa, înainte de prînz, o altă parte după-amiaza, între patru şi cinci, iar a treia parte, după cină, înainte de a mă culca. Îmi aduc aminte de dictonul englezesc: "After luncheon a while after dinner walk a mile" ("După-masa de prînz, odihneşte-te oleacă, după cină umblă o milă"; o milă=1650 metri) şi sunt decis să-l aplic. Voi face şi puţină gimnastică îndată după deşteptare şi înainte de a mă spăla. Spălatul e o problemă: trebuie să te mulţumeşti numai cu două căniţe de apă pe care le capeţi dimineaţa, între cinci şi cinci şi jumătate. Am o bucată de săpun bun de toaletă – săpun turcesc, "Dephne" – dar trebuie să-l cruţ, ca să-mi ajungă cît mai mult timp, Dumnezeu ştie cît voi sta aici! Tot aşa trebuie să-mi cruţ hainele, rufăria şi pantofii ca să nu ajung în zdrenţe, să nu păţesc ce a păţit Constantinescu-Iaşi, cînd a ieşit de la Doftana, după un an şi şapte luni de detenţie, în picioarele goale. Al. Alexandrini mi-a povestit că atunci cînd a fost închis, la Interne, a găsit în celulă pe un comisar de poliţie – deţinut şi el – care l-a sfătuit imediat să-şi cruţe hainele, să stea în cămaşă şi izmene cît poate mai mult, căci altfel se fac praf în scurt timp; bineînţeles, comisarul era şi el tot într-o asemenea îmbrăcăminte sumară.

A treia noapte, în puşcărie, începe printr-un incident care ne tulbură adînc pe toţi deţinuţii. Trecuse vreun ceas de la "stingere" şi adormisem, cînd sunt trezit brusc de un foc de puşcă. Aud, în acelaşi timp, strigătul disperat al santinelei: "Stai că trag" şi un nou foc de puşcă. Totodată se dă "alarma" prin bătăi repetate şi repezi într-un fier aşezat sus, pe mirador, lîngă santinelă. Gardienii închisorii, înarmaţi, străbat în pas alergător sala şi ies în curte. Exact în acest moment o sirenă începe să urle impresionant în noapte, amintind vremea bombardamentelor aeriene. Îmi trece imediat prin gînd că e o înscenare, o lovitură pusă la cale, că

indivizii simulează un atac asupra închisorii, pentru ca, sub pretextul acesta, să ne împuşte pe toţi. Mi-aduc imediat aminte că am citit, în volumele *Pe marginea prăpastiei*, felul în care au fost executaţi de către legionari miniştrii şi ceilalţi demnitari închişi la Jilava. Văd fotografiile în care unul din aceşti legionari – Sîrbu, dacă memoria nu mă înşală – trage cu revolverul prin uşile întredeschise ale celulelor. Şi mă aştept ca, din moment în moment, să se deschidă şi uşa celulei mele. N-am nimic cu care să mă pot apăra; aş vrea, însă, dacă s-ar putea, ca să nu pier fără să-i dau şi eu una în cap. Îmi iau valiza şi mă postez în stînga uşii, lipit de zid. Nu mă poate vedea, dacă deschide numai uşa, şi deci nu poate trage de afară; trebuie să facă un pas înăuntru. Acest pas îmi e de-ajuns ca să-i dau o lovitură puternică cu valiza în cap şi să încerc să-i smulg, prin surprindere, revolverul din mînă. Îmi dau seama că, pînă la urmă, rezultatul va fi acelaşi, voi fi ucis fără doar şi poate, dar nu vreau să mor fără răscumpărare: să piară o dată cu mine, şi una sau chiar mai multe bestii. Aud un freamăt surd şi prelung în toată închisoarea: deţinuţii sunt cu toţii treji şi îşi fac, desigur, aceeaşi socoteală ca şi mine: vor să ne "lichideze". Dar clipele trec, una după alta, şi uşa celulei nu se deschide; sirena încetează – era sirena unei fabrici care anunţa schimbul al treilea de noapte, la ora zece – gardienii reintră în închisoare, în pas de voie, şi liniştea se restabileşte. Freamătul în celule se potoleşte şi el; deţinuţii se culcă. N-am putut adormi însă decît după mai bine de o oră.

A doua zi – 10 mai – are loc prima vizită a medicului. Îndată după "ceaiul" de dimineaţă – aceeaşi apă caldă, gălbuie-deschis, cu miros uşor de tei – uşa se deschide şi apare un individ mic de statură, cu ochelari, purtînd inevitabila caschetă – semnul de recunoaştere al unui adevărat "democrat". Pare, după chip, să fie evreu. Face doi paşi înăuntrul celulei şi, oprindu-se în faţa mea cu mîinile în buzunar, spune: "Eu sunt medicul". "Îmi pare bine – îi răspund – eu sunt profesorul Giurescu". "Suferiţi de ceva, aţi venit cu ceva de acasă?" – reproduc textual cuvintele lui. "N-am nimic, afară de un junghi puternic în omoplatul drept, junghi pe care l-am căpătat aici, dormind în prima noapte în dreptul ferestrei fără geam". "Bine, vom vedea", e

răspunsul lui; se întoarce pe călcîie şi, fără să salute sau să mai adaoge vreun cuvînt, iese. Gardianul, în tot timpul acestei scene, stătuse în dreptul uşii deschise, ca nu cumva medicul să rămînă, fie şi numai cîteva secunde, singur cu un deţinut. Suspiciunea şi teama reciprocă sunt doar două din principiile fundamentale ale regimului.

Trebuie să ţin o socoteală a zilelor care trec, altfel risc, peste cîtva timp, să nu mai ştiu nici ziua, nici luna în care sunt, să nu mai îmi dau seama cînd e duminică sau vreo sărbătoare. Hotărăsc, deci, să trag, pentru fiecare zi, cîte o linioară pe uşă; mai bine zis să scrijelesc, cu un cui sau o bucată de sticlă, în vopseaua groasă care acoperă tabla uşei şi, de se va putea, chiar în tabla însăşi. Prima linioară reprezintă ziua de 7 mai 1950, data sosirii la Sighet; mai trag deci încă trei linioare, pentru zilele de 8, 9 şi 10. Duminicile vor fi însemnate printr-o linioară mai lungă şi frîntă spre stînga, în partea inferioară. Pentru a marca zilele în care aflu vreo ştire sau are loc vreun eveniment, întrebuinţez semne deosebite: linioare mai lungi, frînte sus, spre dreapta sau terminate, tot sus, prin spirale. În fiecare dimineaţă, după ce mă spăl şi înainte de raport, trag linioara respectivă pe uşa celulei 21; am făcut cu regularitate acest gest pînă în ziua de 25 ianuarie 1952 inclusiv, cînd am fost scos din "izolare" fiind mutat în colectivul Cornăţeanu.

Peste două zile, la 12 mai, iarăşi vizită medicală. N-am nimic nou de comunicat: cînd îi atrag atenţia asupra junghiului din omoplatul drept, se mulţumeşte să-mi spună, ca şi prima dată, "vom vedea". Toată vizita a durat douăzeci de secunde.

A doua zi, 13 mai, pe la nouă dimineaţa, intră în celulă un gardian şi-mi spune să-mi iau bagajul şi să-l urmez. Mă gîndesc imediat ce poate fi: eliberare? puţin probabil; mă mută în altă parte? mă duce la vreo cercetare sau anchetă? Dar, în cazul acesta, de ce să iau şi bagajul? Fac tot felul de ipoteze, afară de cea reală. Mergem pînă în fundul sălii, cotim la dreapta, suim nişte scări de piatră la etaj şi ajungem în dreptul unei odăi în care văd, la o masă, pe civilul care ne-a împărţit, în prima dimineaţă, micul dejun, şi, alături, un gradat, mic de stat şi oacheş: pare să fie plutonier sau adjutant.

Pereţii odăii sunt prevăzuţi cu rafturi pe care stau tot felul de efecte: haine şi rufărie. Nu pot distinge bine ce fel de haine, deoarece n-am ochelarii: mi-au rămas la Ministerul de Interne. Civilul îmi spune să las valiza jos şi să mă dezbrac complet. Mă uit mirat la el: ce-o fi vrînd oare? Îşi repetă dispoziţia, explicînd totodată: îţi dăm alte haine şi rufe. Îmi întinde o cămaşă cu mîneci scurte şi o pereche de izmene, ambele cazone, de bumbac ordinar. După aceea, ia o pereche de pantaloni şi-mi spune: "Vezi dacă îţi vin bine". Sunt pantaloni cenuşii, în dungi, o dungă mai închisă şi una mai deschisă: costumul ocnaşilor.

Protestez energic împotriva faptului că mi se dă un asemenea costum înainte de a fi fost judecat şi condamnat; adresîndu-mă civilului, îi spun: "domnul administrator". "Eu sunt directorul închisorii, nu administrator", îmi răspunde el scorţos, adăogînd: "Cît despre costum el îţi cruţă hainele dumitale; cînd vei ieşi de aici e bine să ai hainele proprii în bună stare". Continui să protestez totuşi; la care directorul, privindu-mă lung, îmi spune: "Eu nu fac asta din capul meu; am primit, la rîndul meu, ordin; cred că e mai bine să nu te opui". Înţeleg ce e dedesubtul cuvintelor lui; îmi dau seama că rezistenţa nu va duce decît la "neplăceri" de tot felul. Climatul general al închisorii mi s-a vădit limpede azi dimineaţă cînd am auzit strigînd pe gardianul de la etaj la unul din deţinuţi: "Şi ce dacă ai fost general? Acu nu mai eşti nimic! Mişcă mai repede cînd îţi spun, că te plesnesc de o să-ţi sară ochii, Paştele şi Dumnezeul mă-tii".

Îmi pun pantalonii; sunt foarte strîmţi în betelie, cei doi nasturi de sus nici nu se pot încheia; i-o spun directorului care însă, placid, îmi spune: "lasă că o să-ţi vină bine în două săptămîni; o să fie numai buni". Realitatea e că, după două săptămîni, îmi veneau bine iar după două luni trebuia să le fac o cută, să-i strîmtez, deoarece îmi erau foarte largi, cădeau de pe mine. Îmi dă apoi un veston şi o capelă; vestonul e şi el strîmt, capela, în schimb, largă. Toate efectele sunt uzate; au mai fost mult purtate de alţii înaintea mea.

Cînd mă văd îmbrăcat, am, în primul moment, un sentiment atroce, de cumplită decădere. Îmi aduc aminte de un convoi de ocnaşi pe care l-am privit trecînd pe strada Berzei, în copilăria mea; cîţiva aveau lanţuri grele la picioare,

lanţuri ce făceau un zgomot sinistru. Dacă m-ar vedea cineva îmbrăcat aşa şi n-ar şti cine sunt, ar putea crede că are în faţă un ocnaş, un ucigaş. Această stare penibilă durează numai cîteva secunde; îmi revin; din fericire, m-am putut stăpîni şi cei doi n-au observat ce era în sufletul meu. Mi-au spus mai tîrziu colegii din colectivul 18 că şi ei au avut un adevărat şoc atunci cînd au văzut ieşind din magazia de efecte pe Burileanu, fostul guvernator al Băncii Naţionale, îmbrăcat primul din acest colectiv în noul costum. Dar nu e numai costumul în sine; faptul că ne îmbracă aşa, înseamnă că detenţia se lungeşte, că nu e vorba de ceva provizoriu, pe termen scurt. Această concluzie e mai deprimantă. După ce m-am îmbrăcat, directorul începe să facă inventarul lucrurilor din valiză; întocmeşte un proces-verbal. Nu-mi lasă nici unul din cele două pullovere, nici prosopul – din cauza dimensiunii ar putea servi spre a mă spînzura – nici papucii; îmi ia de asemenea toate rufele, afară de o batistă şi de două perechi de ciorapi. Îmi dă, în schimb, o cămaşă şi o pereche de izmene cazone, precum şi un şervet mic, tot cazon. Voi avea deci, în total, două rînduri de rufe: unul pe mine şi altul de schimb. Îmi opreşte pardesiul şi valiza; de asemenea, pieptenele şi basca. Dintre obiectele mele de toaletă nu capăt decît peria de dinţi, un tub de pastă şi săpunul; maşina de ras şi un pachet de zece lame Gilette, noi, mi le opriseră mai înainte, la Interne. Cînd a terminat inventarul tuturor obiectelor reţinute, directorul mă invită să iscălesc procesul-verbal. Îl citesc cu atenţie şi-l semnez; după care, face un semn gardianului să mă ducă îndărăt, în celulă.

Masa de prînz este iarăşi arpacaş fiert; seara tot arpacaş, dar mai subţire, “supă de arpacaş”, în realitate un fel de spălătură de vase. În cursul primei săptămîni n-am avut, de altfel, decît arpacaş şi fasole, masa de seară fiind întotdeauna repetarea celei de la prînz, dar mai slabă, uneori mult mai slabă. Chiar din a treia zi a detenţiunii la Sighet, începe să-mi fie foame, o foame aproape permanentă şi care, în ultimele zile, ajunge o adevărată obsesie. La o jumătate de ceas după ce ai isprăvit de mîncat prînzul ţi-e foame; senzaţia creşte treptat şi atinge maximum la cinci şi jumătate seara, în momentul cînd, de obicei, sună clopotul de cină. După zeama chioară de seară, nu ai nici măcar jumătatea

de ceas de răgaz de la prînz; ţi-e foame chiar din momentul cînd ai terminat de mîncat.

De 20 mai, în ajunul Sf. Constantin, am fost bărbierit. Un gardian cu o înfăţişare de mongol – cîţiva dintre colegi i-au zis "Mongolul", cu faţa buboasă şi puţind grozav, cred că nu făcuse baie de luni de zile – mi-a dat cu săpun pe faţă şi apoi a început să mă radă. Nu era de meserie şi, mărturisesc cinstit, m-am temut să nu scape briciul mai adînc. Am scăpat, însă, numai cu vreo zece tăieturi superficiale şi, faţă de calitatea rasului, am început să apreciez împrejurarea că, timp de două săptămîni, am rămas cu barbă.

Tot în ziua de 20 mai – dacă memoria nu mă înşală – am primit şi prima bucăţică de "carne". Cu un sfert de oră înainte de prînz, uşa celulei s-a deschis, cu violenţa obişnuită, şi gardianul de serviciu mi-a strigat: "Treci la carne". M-am înfăţişat cu gamela şi respectivul, împungînd cu o furculiţă în găleata pe care o avea în mîna cealaltă, a scos un os cu ceva carne, piele şi zgîrci – între patruzeci şi cincizeci de grame în total – şi mi l-a întins. Carne am putut alege vreo zece – cincisprezece grame. După aceasta a urmat "ciorba" – în realitate un bulion slab în care am găsit şi două linguri de arpacaş.

Rog pe cititorii mei să creadă că redau exact faptele, fără nici un fel de alterare în plus sau în minus. Înţeleg să las asupra timpului petrecut la Sighet "un document obiectiv", atît cît de obiectiv poate fi omul. Nu urmăresc nici efecte literare, nici scopuri de propagandă politică; doresc numai să dau o mărturie cinstită, să înfăţişez adevărul, să descriu faptele aşa cum s-au întîmplat, ca să le cunoască şi contemporanii şi urmaşii; judecăţile de valoare le vor formula ei singuri.

21 mai, ziua Sfinţilor împăraţi Constantin şi Elena: tristă aniversare pentru mine. Mă gîndesc la băiatul meu cel mai mare, Dinu, care-şi serbează şi el onomastica azi. Ce o fi făcînd oare? Absolvise Facultatea de Litere, secţia Istorie, în iunie 1949 şi urma – împreună cu colegii lui de serie – să-şi dea licenţa în aceeaşi lună. Pregătise ca teză de licenţă lucrarea *Costache Negri şi secularizarea averilor mănăstireşti*, arătînd, pe temeiul materialului documentar inedit de la Academia Română – arhiva lui Cuza Vodă – şi a altor izvoare, rolul însemnat jucat de acest bărbat de stat

în rezolvarea spinoasei şi importantei probleme a secularizării averilor mănăstirilor închinate. Spre surpriza tuturor absolvenţilor facultăţii, nu li s-a dat voie să treacă licenţa, deoarece Ministerul Instrucţiunii – recte partidul comunist – intenţiona schimbarea acestui examen potrivit noilor concepţii şi a noii organizări a învăţămîntului superior. În toamnă, aceeaşi situaţie: partidul încă nu isprăvise de reflectat asupra schimbării. În februarie 1950 – potrivit tradiţiei – se admitea un examen de licenţă şi, în februarie, pentru cei care absolviseră facultatea, în sesiunile anterioare, la fel. Văzînd că nu e chip de trecut examenul şi pentru a nu pierde timpul, începuse, chiar din iulie 1949, să pregătească teza de doctorat, *Viaţa şi opera lui Costache Negri*, pe temeiul celor 263 de scrisori inedite adresate lui Cuza Vodă şi găsindu-se în arhiva acestuia depusă la Academia Română. Copiase toate aceste scrisori şi începuse să strîngă şi restul materialului. Văzînd că situaţia se prelungeşte, în primăvara lui 1950 urmase şi cursurile unei şcolii de normatori, pe care le absolvă ca prim clasificat. La finele lui aprilie fusese numit normator la o societate de construcţii de drumuri şi plecase în Bărăgan, la Andrăşeşti, să-şi ia postul în primire. Funcţiona de două săptămîni cînd, la începutul lui mai 1950, Ministerul anunţă că examenul de licenţă e fixat pentru luna iulie acelaşi an. I-am comunicat ştirea pe şantier; urma să vină acasă sîmbătă, 6 mai, şi să vorbim de această problemă, cînd, în chiar dimineaţa acelei zile, am fost arestat. Mă frămîntă acum, în închisoare, gîndul dacă va putea să-şi pregătească examenul, avînd slujba de normator sau dacă va trebui să renunţe la aceasta din urmă. Iar apoi, o dată examenul trecut, dacă se va găsi şi pentru el un loc, care să-i îngăduie a se dedica cercetării ştiinţifice pentru care se pregătise. Fuseseră numiţi, în anul din urmă, mulţi dintre colegii lui în asemenea locuri; pentru el, din cauza numelui care-l purta, nu se găsise loc. Criteriul numirii nu fusese ordinea la clasificaţie – aşa cum ar fi fost normal – ci originea socială şi apartenenţa la partidul comunist sau la excrescenţele acestuia. Fusese solicitat de către colegul lui Maliţa, şef al studenţimii şi după 1955, să se înscrie în partid şi refuzase. Consecinţa era ca în loc să lucreze în domeniul Istoriei românilor, pentru care avea o puternică înclinare şi pregătirea necesară, trebuia acum să

normeze munca lucrătorilor ce construiau drumuri în Bărăgan. A rămas la această muncă de normator, apoi de normator principal, ani lungi – din 1950 pînă în 1955 – fără să se mai poată ocupa de ceea ce îl îndemna inima. Iar în iunie 1950, când familia mea a fost scoasă din locuinţă în chip sălbatic în două ore, şi-a văzut luată nu numai biblioteca – o dată cu a mea – dar şi toate fişele, inclusiv copiile scrisorilor lui Negri. Tot acest material, împreună cu fişele mele şi cu manuscrisele a o seamă de articole ce le aveam gata de tipărit, *au fost arse* în curtea casei din Berzei de către haidamacii, conduşi de faimosul Weber, care mi-a gonit familia.

Dacă am menţionat acest caz al fiului meu, este numai pentru valoarea lui reprezentativă. El e unul din miile de cazuri de tineri de pe întregul cuprins al ţării care şi-au văzut cariera normală împiedicată de cei ce totuşi se pretindeau sprijinitorii şi promovatorii cercetării ştiinţifice.

Ca şi în atîtea alte domenii, una era teoria şi alta practica. Nu se avea în vedere *valoarea personală* a tînărului ce voia să se dedice unei activităţii ştiinţifice sau de altă natură, valoare dovedită prin notele obţinute la examene, ci alte criterii, ca originea socială, apartenenţa la partid sau seviciile aduse Securităţii prin delaţiunea camarazilor.

Orice părinte, ai cărui copii s-au găsit în aceeaşi situaţie, mă va înţelege, va înţelege gîndurile care mă frămîntau îndeosebi în ziua de Sf. Constantin, aniversarea fiului meu.

A doua zi, 22 mai, în decursul dimineţii, sunt scos "la plimbare". Ea constă în treizeci de paşi înainte şi treizeci de paşi înapoi de-a lungul zidului închisorii, în curtea cea mare sau în cea mică. Înainte de a ieşi din celulă, gardianul îmi face recomandările de rigoare, conform regulamentului: "Mîinile la spate, capul jos". Aşadar n-ai voie să priveşti în sus, spre cer, drept în faţa ta sau în lături; ochii trebuie ţintiţi permanent în pămînt. Gardianul adaogă: "Să nu cumva să te uiţi la ferestre, c-apoi «neagra» te mănîncă!"

"Neagra" e celula fără fereastră, în care sunt închişi numai în cămaşă şi izmene, sau chiar complet goi, cei care calcă regulamentul sau supără, în vreun fel oarecare, pe "domnii şefi", adică pe gardieni şi celelalte mărimi ale puşcăriei.

Pe cînd fac cei treizeci de paşi înainte şi înapoi, sunt supus unei duble supravegheri: pe de o parte, gardianul, pe

de alta, santinela; cel dintîi stă în curte, cel de al doilea sus, pe mirador. Orice încercare de a-ţi arunca privirea în sus, spre cele două etaje, provoacă răcnetele şi, uneori, evocările genealogice ale celor doi indivizi. Lesne poate să-şi închipuie oricine agrementul unei asemenea "plimbări"; totuşi, chiar în aceste condiţii, ea e necesară, pentru că îţi dă putinţa să respiri, timp de un sfert de ceas, aer mai curat. Este apoi o variaţie în viaţa monotonă, exasperant de monotonă, abrutizantă a celulei şi, totodată, un derivativ al gîndurilor.

Mişcîndu-mă de-a lungul zidului puşcăriei, observ ferestruicile de la subsol. Sunt o serie de cinci ferestruici. Îmi arunc ochii, într-un moment cînd gardianul stă întors cu spatele, şi spre ferestrele celor două etaje: nu pot distinge nimic, deoarece n-am ochelarii. Trebuie totuşi să găsesc un mijloc, să ştiu cine mai e închis aici, cine îmi sunt "colegii" de suferinţă.

Prilejul se iveşte mult mai repede decît mă aşteptam. Întors de două minute îndărăt, în celulă, aud voci afară, în curte, chiar şi în dreptul ferestrei mele. Una din ele îmi e cunoscută; parcă ar fi vocea lui Victor Papacostea. Trebuie neapărat să verific; mă asigur la uşă dacă nu e cineva pe sală care să se uite prin vizetă şi apoi mă reped la fereastră; mă sui pe marginea patului şi privesc prin colţul de jos, din dreapta, al geamului, aşa încît să nu pot fi zărit de santinelă. Văd un grup de vreo şase – şapte deţinuţi, toţi în costumul vărgat, care taie lemne chiar sub fereastra mea. Mă silesc să desluşesc chipurile; n-am decît cîteva secunde la dispoziţie, deoarece, între timp, poate veni cineva pe sală, şi dacă vrea mă poate surprinde. Nu disting mare lucru; chipurile sunt parcă învăluite în ceaţă; totuşi cred a recunoaşte în unul din ele pe Papacostea. Mă întorc din nou la uşă şi privesc prin mica crăpătură: nu e nimeni; mă reîntorc la fereastră dar, hotărît lucru, nu pot distinge figurile. Aud însă din nou vocea cunoscută şi, de data aceasta, nu mai am nici o îndoială: e Papacostea. Am deci un mijloc de legătură sigur cu ceilalţi; prin el voi afla numele colegilor lui de colectiv şi al celor cu care a venit în dubă de la Bucureşti. Trebuie însă să ştie că sunt aici, să repereze celula mea. Mă asigur din nou la uşă şi, urcîndu-mă pentru a treia oară la fereastră, îi strig numele. Întoarce capul spre mine o clipă; cred că, la rîndul lui, m-a recunoscut; nu-mi spune nimic,

deoarece sunt cu ochii pe ei, pe tăietorii de lemne, şi gardianul şi santinela. Nu e nimic; vom avea prilejul în zilele următoare să schimbăm cîteva cuvinte.

Aproape de prînz, echipa tăietorilor de lemne intră înăuntru; ni se împarte masa – eternul arpacaş – iar un ceas după aceea, "plimbările" reîncep. De data aceasta, e unul singur; trece pe la un metru de fereastra mea. Încerc să-i recunosc chipul; am impresia că parcă ar fi Georges Strat. Îi strig încet numele, ca încercare; nici o mişcare; îl strig a doua oară, ceva mai tare, chiar în momentul cînd e sub fereastră; de data aceasta întoarce uşor capul spre mine. Cum partea inferioară a figurii îmi este acoperită de pervazul ferestrei – nu-mi vede decît ochii – îi spun numele. Înclină uşor capul: a înţeles. Un al doilea mijloc de legătură, prin urmare, cu exteriorul.

În felul acesta, în decurs de cîteva săptămîni, reuşesc să reperez o serie de persoane, să intru în legătură cu ele şi să aflu prin ele numele celorlalţi deţinuţi. Dumitru Alimănişteanu, care e şi el tot singur, dar la etajul doi – prima celulă după colţ – îmi spune că l-a văzut pe generalul Arthur Văitoianu, care de-abia mai poate merge; avea, e adevărat, unele dificultăţi cu picioarele încă de acum trei ani, din 1947. I-a văzut, de asemenea, pe fraţii Lapedatu – Ion şi Alexandru –, pe Constantin Argetoianu, pe Radu Roşculeţ, pe August Filip. Cu ultimii doi am prilejul să schimb cîteva cuvinte tot în timpul "plimbărilor"; Roşculeţ îmi spune că l-a zărit pe Vasile Sassu. O pereche pe care o reperez uşor e Ştefan Meteş şi Silviu Dragomir; stau împreună, în aceeaşi celulă, şi ies împreună la plimbare. Primul merge Silviu Dragomir; în urma lui, la doi metri, conform regulamentului, păşeşte Meteş. Dragomir a slăbit mult; el făcuse deja un an şi jumătate închisoare – pentru o chestie economică – în momentul cînd am fost arestaţi noi; a fost adus aici de la Caransebeş unde era închis şi doctorul Costinescu.

Pe la începutul lunii iulie, pe cînd făceam cei treizeci de paşi înainte şi înapoi, pe lîngă zidul clădirii, văd deodată că apare la una din ferestruicile subsolului un cap simpatic, cu ochi vii, expresivi şi aud clar cuvintele: "cine sunteţi?" Cînd mă întorc, întrebarea se repetă; îmi dau seama că trebuie să fie un tovarăş de suferinţă, mînat de aceeaşi nevoie de a şti numele celorlalţi; îmi spun deci încet numele. Nici gar-

dianul, nici santinela n-au observat nimic. Cînd trec a treia oară, îmi pune altă întrebare: "În ce celulă stați?" Îi șoptesc: "Celula 21, la parter!" Dă din cap, în semn că a înțeles, și-mi spune: "Aici e un grup de preoți uniți". E primul contact cu acest grup. Cel ce mă întrebase este preotul Rațiu din Timișoara. Am aflat-o mai tîrziu chiar din gura lui cu prilejul uneia din numeroasele "convorbiri" – durînd cîteva secunde fiecare – pe care le-am avut.

A doua zi, aud glasuri în curte; mă uit pe fereastră și văd doi tineri în haine negre, în dreptul ei; unul îl întreabă pe celălalt: "Ai citit *Istoria* profesorului Giurescu?" Vor să-mi spună în felul acesta, că au înțeles ieri, în timpul plimbării, atît numele meu cît și numărul celulei. Le fac un semn cu mîna și ei se înclină ușor. După cîteva minute se apropie și mai mult de fereastră, vorbind între ei, dar destul de tare ca să-i pot auzi perfect, spun: "Sunt aici patru episcopi și douăzeci și unu de preoți uniți". Și apoi, temîndu-se că poate n-am prins ceea ce spuseseră, repetă: "Zicem dar, sunt aici patru episcopi și douăzeci și unu de preoți uniți". Le răspund: "Am înțeles; rog transmiteți tuturor salutările mele".

Chiar în aceeași zi după-masă, am prilejul să-i văd pe episcopi. Auzind în curte glasuri de oameni mai în vîrstă, mă uit pe fereastră și văd vreo zece deținuți care merg unul după altul în cerc, cu mîinile la spate. Printre ei sunt doi bătrîni cu barbă; ceilalți, tineri sau bătrîni, sunt rași; toți au haine negre, de aspect clerical. Bănuiesc că în acest grup trebuie să fie episcopii. Îi salut, înclinîndu-mă; doi dintre ei, care sunt în dreptul ferestrei, răspund înclinînd capul; alți doi duc mîna spre tîmplă. Peste trei zile, cînd același grup este din nou în curte, la "plimbare", repet salutul; răspunzîndu-mi, unul din clericii mai în vîrstă mă întreabă: "Cine sunteți?" Îmi spun numele; se uită lung la mine și-mi dau seama că n-a auzit; îl spun a doua oară și-mi face semn din cap că n-a înțeles.

Nu mă miră; în cele două luni care au trecut de la arestare, am slăbit atît de mult încît sunt de nerecunoscut; se adaogă lipsa ochelarilor. Văzînd că și a treia încercare dă greș – este adevărat că nu puteam vorbi tare, deoarece mă temeam să nu fiu auzit de vreun gardian de pe sală iar cercul episcopilor era destul de departe de fereastră, la vreo 5 – 6 metri, – mă hotărăsc să recurg la un alt mijloc. Aveam în

celulă o bucată de hîrtie destul de mare, provenind dintr-un sac de ciment, hîrtie pe care o găsisem într-o dimineaţă lîngă uşa closetului. Decupez în această hîrtie, cu multă greutate, ajutîndu-mă de un ciob de geam, numele meu; literele au vreo şase centimetri înălţime şi pot fi văzute de la distanţa la care se află episcopii. Îmi trebuie trei ceasuri ca să pot isprăvi această operaţie; sunt tot timpul cu grijă ca să nu fiu văzut lucrînd de vreun agent de pe sală, prin vizetă. După ce termin ascund hîrtia în paiele pernei, trebuie să aştept două zile pînă la o nouă plimbare. Dacă s-ar găsi hîrtia de vreun gardian, risc enorm; contravin doar la ceea ce ţine stăpînirea, în gradul cel mai înalt, să asigure: "secretul", adică lipsa de orice contact între deţinuţi, interzicerea oricărei comunicări între ei. De aceea, nu avem voie să privim pe fereastră, de aceea, nu trebuie să ştim cine este în celelalte celule, de aceea, izolare absolută. Din fericire nimeni nu mă cercetează şi nici percheziţie nu se face în aceste două zile.

Cînd episcopii sunt din nou în curte, după ce schimbăm salutul, devenit acum un ritual, ridic hîrtia deasupra capului aşa ca să poată fi văzută de cei ce se plimbă în cerc. Prima dată nu pot citi; o ridic ceva mai sus şi, de data aceasta, văd că au înţeles, doi din ei dau din cap. Unul dintre aceştia, mai înalt, îmi face semn interogativ cu capul şi desenează cu degetele două cercuri în dreptul ochilor; adică: unde-mi sunt ochelarii? Îi fac cu mîna un gest, indicînd depărtarea; au rămas la Interne la Bucureşti.

Aflasem de la preoţi, mai înainte, numele episcopilor; preasfinţitul Hossu e mai uşor de recunoscut, prin faţa-i caracteristică. Ceilalţi sunt episcopul Frenţiu – va muri aici în închisoare, la Sighet – şi episcopul Russu. Nu-l văd pe episcopul Suciu; voi afla mai tîrziu că e grav bolnav de stomac; şi el va muri tot la Sighet, în ziua de 26 sau 27 iunie 1953.

Printre preoţii uniţi, în grupul episcopilor era şi canonicul Macavei; dintre preoţii care sunt în grupul episcopilor mă impresionează, prin aspectul fizic, părintele Brânzeu; bine făcut, voinic, cu barbă mare, merge aproape întotdeauna în capul coloanei; aud într-o zi pe preasfinţitul Hossu spunînd despre el că are 74 de ani şi, cu toate acestea, se ţine foarte bine.

DESCRIEREA ÎNCHISORII. LOCALUL

Înainte de a arăta felul de viaţă în închisoarea din Sighet şi faptele mai însemnate care s-au petrecut aici, socot necesar să dau o descriere amănunţită a instituţiei, adică a localului, a personalului şi a regulamentului respectiv. Este cadrul material şi moral în care se va desfăşura viaţa noastră timp de cinci ani şi două luni; fără cunoaşterea lui, această viaţă nu poate fi bine urmărită şi înţeleasă.

Penitenciarul principal din Sighet a fost construit de unguri în 1896, cu prilejul sărbătorii "mileniului" de stăpînire maghiară (896–1896); tot atunci au fost ridicate o serie de alte clădiri publice din Transilvania, ca şi în restul Ungariei. Ar fi fost mai bine, poate, să înalţe aici o şcoală, un teatru sau un spital; au ridicat o închisoare.

Clădirea, impunătoare prin proporţiile ei: parter şi două etaje – circa cincisprezece metri înălţime –, ocupă un dreptunghi mărginit pe toate laturile de străzi. Zidurile sunt groase, materialul de bună calitate, lucrarea, atît cît îmi pot da seama din unele detalii ca, de pildă, lemnăria podului, bolţile celulelor, podeaua pasarelelor de la etaje, cu îngrijire executată. Închisoarea aceasta era considerată, în timpul monarhiei austro-ungare, ca una din cele mai moderne şi, totodată, una din cele mai riguroase. Numele de Sighet – alături de acela al Gherlei – evoca pe atunci tipul închisorii sau temniţei grele. Într-adevăr, mulţimea celulelor individuale la Sighet dădea – şi a dat şi acum, în vremea noastră – putinţa unei izolări riguroase pentru un număr relativ mare de deţinuţi.

Clădirea rezervată deţinuţilor politici – aceea în care am stat din 1950 pînă în 1955, este în formă de T; ea cuprinde un corp principal care ar reprezenta piciorul T-eului, orientat de la est la vest, şi un al doilea, reprezentînd aripile

T-eului, orientat de la nord la sud. Piciorul T-eului n-are aceeaşi lăţime; cam la jumătate din lungimea lui, el se îngustează cu circa 60 centimetri pe fiecare parte; aşadar, celulele din acestă ultimă jumătate sunt ceva mai mici decît cele din prima jumătate. Cum intri pe uşă în sala cea mare – asemănătoare cu nava principală a unei catedrale gotice – ai în stînga scara mică de piatră care duce pe de o parte la subsol, pe de alta la etajul întîi şi al doilea. Mai departe, tot pe stînga, sunt două celule mari – numerele 14 şi 13 – după care urmează, la rînd, cinci celule mici (numerele 12–8) şi, după aceea, "magazinul mic" sau cămara în care se ţin proviziile pentru consumaţia zilnică.

Pe dreapta, imediat lîngă intrare, este closetul, precedat de un vestibul, apoi, ca şi pe stînga, două celule mari – numerele 17 şi 18 – după aceea cinci celule mici (numerele 19 – 23) şi, în sfîrşit, scara mare de piatră care duce la etaj.

Dispoziţia celulelor, de o parte şi de alta a sălii mari, este, aşadar, simetrică. Această sală îşi primeşte lumina prin două vitrouri mari situate în capete, avînd lăţimea de circa trei metri iar înălţimea de nouă. În vitrouri sunt amenajate cîte o pereche de ferestruici care se pot închide şi deschide. Cea mai bună celulă de la parter este numărul 17, situată deasupra camerei caloriferului şi în peretele dinspre sală coşul caloriferului, deci beneficiind de mai multă căldură în timpul iernii; cea mai proastă celulă este numărul 12, situată în punctul unde piciorul T-eului se îngustează, deci într-un unghi mort, cu mai puţină lumină şi mai multă umezeală. În această ultimă celulă a fost închis Dinu Brătianu, în 1950, şi Constantin Argetoianu, în 1954–1955.

Aripa din dreapta a T-eului, cum priveşti de la intrare, cuprinde un culoar lung, în capul căruia se află camera de deparazitare. În această cameră este cazanul care alimentează cu vapori calzi, pe de o parte etuva de deparazitare a efectelor deţinuţilor, pe de alta cazanul din baia alăturată, producînd astfel apă caldă. În dreapta culoarului, cum priveşti spre camera de deparazitare, sunt succesiv următoarele încăperi: closetul, precedat de un vestibul în care se află un robinet de apă, bucătăria cu un oficiu, comunicînd între ele – uşa oficiului spre culoar a fost astupată şi tencuită înainte de sosirea noastră – o debara, transformată în 1953 într-un al doilea oficiu al bucătăriei, vestibulul băii şi baia.

Bucătăria şi baia corespund, ca proporţii, celulelor mari din sala principală; toate celelalte încăperi, celulelor mici, avînd exact aceleaşi dimensiuni.

Aripa din stînga a T-eului cuprinde, ca şi cea din dreapta, un culoar lung, în capătul căruia este ieşirea spre poarta principală a clădirii închisorii. În stînga culoarului sunt succesiv două birouri despărţite printr-o sală, apoi o încăpere mai mare, cu ciment pe jos, care serveşte drept depozit pentru păstrarea zarzavatului pentru consumul zilnic, a verzei murate şi a murăturilor, în sfîrşit o încăpere mai mică, tot cu ciment pe jos şi comunicînd cu precedenta, în care se păstrează butoiul cu ulei şi lăzile de marmeladă. Mai înainte, această încăpere mai mică servise drept cameră de baie, avînd duşuri şi robinet cu apă. Birourile sunt cam cît două celule mici; depozitul de zarzavat cît două celule mari, restul încăperilor cît o celulă mică. Sala principală, culoarele, closetele, bucătăria cu oficiile respective şi vestibulul băii sunt pardosite cu plăci de gresie; baia cu ciment.

Etajele reproduc exact împărţirea parterului, în ce priveşte piciorul T-eului şi asemănător în ce priveşte aripile lui. Astfel, la etajul unu, sunt două celule mari în dreapta sălii principale – numerele 47 şi 48 – şi două în stînga – numerele 44 şi 45 – precum şi zece celule mici, cinci pe dreapta – numerele 49 – 53 şi cinci pe stînga – numerele 39 – 43. Celula 39, aşadar ultima pe stînga, este "neagra".

Pe aripa din dreapta a T-eului, după closet, vine camera bărbierului, de mărimea unei celule mici, apoi două celule mici, două celule mari – numerele 58 şi 59 – iarăşi două mici – numerele 60 şi 61 – şi, în sfîrşit, o celulă mare – numărul 62 – precedată de un vestibul.

Pe aripa din stînga a T-eului, este, mai întîi, camera sanitarului, în care-şi ţine medicamentele şi scriptele, apoi cîteva celule mici, o celulă mare, cît trei din cele mici, şi, în capătul culoarului, o încăpere mare servind drept magazie. Aici fusese, mai înainte, capela închisorii; se mai vedeau încă, în 1950, zugrăvite pe pereţi, stele şi alte elemente indicînd cultul; comuniştii au transformat-o în depozit de diferite obiecte – paturi, saltele etc. – iar în ultimul timp, în 1955, şi în magazie pentru bagajul deţinuţilor.

Cele mai bune celule de la etajul unu erau 59, situată deasupra bucătăriei, avînd deci mai multă căldură iarna, şi

62 de unde se putea vedea, dacă te suiai pe pat, strada care mergea spre sud şi o bună parte din dealul dinspre sud-est, acoperit cu păduri, livezi şi, aşa cum mi-a spus Miluţă Romaşcanu, chiar şi un petec de vie. Cea mai rea celulă la acest etaj era 43, situată exact deasupra celulei 12 de la parter.

La etajul doi, în dreapta sălii principale, sunt, succesiv, closetul, două celule mari – numerele 77 şi 78 – şi cinci celule mici – numerele 79 – 83; pe stînga, scara care coboară la etajul unu şi la parter, apoi iarăşi două celule mari – numerele 75 şi 74 – şi cinci celule mici – numerele 73 – 69. Celula 69 este "neagra" şi vine exact deasupra "negrei" de la etajul unu.

Aripa din dreapta a T-eului reproduce întocmai împărţirea aripii corespunzătoare de la etajul unu; celula ultimă cu vestibulul respectiv – situată exact deasupra celulei 62 – serveşte drept magazie de efecte a închisorii: aici se păstrează costumele în dungi, precum şi rufăria, cearşafurile, bocancii etc.; mirosul de naftalină e pătrunzător.

Aripa din stînga a T-eului are, la început, o celulă care, ca şi cea de dedesuptul ei, de la etajul unu, nu primeşte lumina *direct*, din curte, ci printr-o fereastră mult mai mică, cam o treime dintr-o fereastră normală, de pe culoar; de aceea, i se spune acestei celule "sura"; este o celulă de pedeapsă, din cauza luminii şi aerisirii insuficiente.

Aici a stat închis, luni de zile, în 1953, Ilie Lazăr; cînd transportam mîncarea, cu tinetele, şi ajungeam în dreptul "surei", el apărea sus, printre gratiile ferestruicii, şi ne comunica sau ne cerea informaţii.

După această celulă vin o serie de celule mici, apoi o celulă mare servind drept magazie pentru alimente; aici se depozitau sacii cu mălai, fasolea, arpacaşul, sarea, în cantităţi mari; de aici se aproviziona, cu cantităţi reduse, "magazinul mic" de la parter.

E o mare deosebire între celulele situate în dreapta sau în stînga sălii principale, respectiv spre sud sau spre nord. Cele din sud sunt bine expuse; razele soarelui pătrund în aceste celule cîteva ceasuri pe zi, înainte şi după-amiază. În celula nr. 21, de pildă, era soare cam patru ore; în timpul toamnei şi al iernii, razele ajungeau pînă spre fundul celulei, se urcau chiar pe peretele uşii pînă la jumătatea aceste-

ia; primăvara şi vara razele se scurtau, dunga de lumină fiind, în iunie, numai o linie subţire. Cei din această celulă puteau să facă deci băi de soare şi, de fapt, mulţi dintre deţinuţi au şi făcut asemenea băi. Dimpotrivă, celulele situate spre nord, deci în stînga sălii principale, sunt rău aşezate; ele nu primesc *niciodată* razele soarelui. Am stat în două rînduri în celula 10, care face vis-à-vis celulei 21, o dată iarna, în decembrie 1950, altă dată vara, în iunie 1951; n-am văzut niciodată vreo pată de lumină în odaie. Maximum de înaintare a razelor este – în iunie – pînă la marginea ferestrei, fără ca să pătrundă însă înăuntru. Toamna şi iarna nici n-ajung pînă la zid.

Subsolul, la care ajungi prin scara mică de piatră de la începutul sălii principale, cuprinde camera pompei cu roată, apoi camera caloriferului, depozitul de cărbuni şi două pivniţe. În prima pivniţă se ţineau morcovii, în cea de a doua, cartofii.

La început, în 1950, depozitul de cărbuni comunica, printr-o uşă, cu pivniţa de cartofi; în schimb, aceasta din urmă nu era legată cu pivniţa de morcovi. În anul următor, s-a zidit uşa mai sus amintită şi s-a deschis una nouă între cele două pivniţe. Camera pompei, caloriferul şi depozitul de cărbuni primesc lumină prin cinci ferestruici care dau în curtea cea mare; cele două pivniţe, prin alte patru care dau în curtea mică. Aceste două curţi sunt situate de o parte şi de alta a corpului principal şi anume curtea cea mare în dreapta lui, cum priveşti spre uşa de intrare, şi cea mică în stînga. În curtea mare am găsit o pompă cu braţ care nu mai funcţiona însă şi o mică magazie de scînduri, lipită de zidul de incintă dinspre vest, magazie care a fost după aceea desfiinţată.

În colţul de sud-vest al curţii, ridicat pe un trunchi puternic de brad şi sprijinit în cele două ziduri de incintă, se află, la o înălţime de circa şase metri, un "mirador", adică un adăpost pentru santinela care supraveghea, din această parte, atît ferestrele închisorii cît şi curtea. La început, se ajungea prin acest mirador printr-o scară care cobora în curte; mai tîrziu, în urma unei împrejurări deosebite, s-a desfiinţat scara, schimbul santinelei făcîndu-se mai întîi printr-o deschidere practicată în zidul casei vecine cu miradorul, casă ocupată tot de miliţie, iar după aceea pe creasta

zidului de incintă, coborînd apoi în curtea respectivei case vecine. În felul acesta, se evita trecerea soldaţilor *prin curtea închisorii*, deci putinţa oricărui contact, direct sau indirect, cu deţinuţii; "secretul" era bine asigurat. Se evita şi deschiderea, la fiecare trei ceasuri, a porţii celei mari a închisorii, în zidul de incintă din partea de sud, deci putinţa vreunei evadări pe aici.

E adevărat că o evaziune prin poarta mare, în timpul schimbării santinelei, n-avea aproape nici un sorţ de izbîndă; ca să taie din rădăcină însă orice posibilitate, au recurs la modalitatea arătată mai înainte. "Vigilenţa" era o preocupare de căpetenie a personalului închisorii; ea explică o serie întreagă de măsuri care s-au luat succesiv, în cei cinci ani, pentru asigurarea "secretului" şi pentru împiedicarea oricărei încercări de evaziune.

În curtea mică – ea reprezentînd cam trei cincimi din cea mare –, se află al doilea mirador, lipit de zidul de incintă dinspre vest, la vreo şase metri de colţul nord-vestic al curţii. Şi aici schimbul se făcea, la început, cu ajutorul unei scări de lemn care lega curtea cu podeaua miradorului; apoi s-a renunţat şi aici la scară, comunicaţia stabilindu-se pe creasta zidului de incintă, ca şi în curtea mare. Aproape de acest al doilea mirador, era o tufă de liliac, destul de înaltă; a fost tăiată în 1951, deoarece împiedica vederea santinelei într-un foarte redus sector al curţii mici. Pentru acelaşi motiv, se pare că s-au tăiat mai întîi vîrfurile – în 1951 – a doi brazi din curtea imobilului de pe partea cealaltă a străzii de la sud, iar apoi brazii cu totul. În felul acesta, singurul petic de vegetaţie, de verdeaţă, care mai odihnea ochii deţinuţilor din celulele de la parter, dînd spre curtea mare, a fost suprimat. Lîngă tufa de liliac este o pompă cu braţ; din puţul acestei pompe pleacă ţeava care aduce apa la pompa cu roată din subsolul clădirii. Cînd aceasta din urmă nu funcţiona din cauza uzurii garniturilor, atunci scoteam apă manevrînd braţul pompei din curte; iar cînd şi aceasta era stricată, scoteam direct din puţ cu găleata legată cu frînghie.

Între pompă şi zidul corpului principal de clădire, cam la jumătatea distanţei, e un pom; cînd am sosit, în 1950, era mititel, firav; în vara lui 1955 se făcuse voinic. În fundul curţii,

spre zidul aripii din stînga a clădirii, sunt alţi doi pomi, mari. Au avut rod în toţi anii iar în 1951 şi 1953 rod bogat.

Această curte mică era mărginită, cu excepţia laturii dinspre vest, cu un fel de gard viu format dintr-o plantă perenă. În fiecare an creştea pînă la înălţimea de şaptezeci–optzeci de centimetri; frunzele erau verde-închis; florile – asemănătoare crăiţelor – de un mov delicat, cu mijlocul galben; înflorea spre toamnă. Adeseori, ne-am oprit ochii asupra acestei minunate flori; ea simboliza pentru noi toate grădinile văzute mai înainte, în libertate. Pe la finele lui septembrie şi începutul lui octombrie, cînd celelalte flori, pe cîmp, pieriseră sau erau veştejite, deasupra micilor corole mov se grămădeau sute de albine. La extremitatea dinspre vest a acestui gard viu, lîngă zidul clădirii, erau şi cîţiva crini galbeni cu frunze lungi, asemănătoare stînjenelului şi cu flori elegante, dar fără miros.

În centrul curţii mici, s-a amenajat, în 1952, un teren de volley-ball, bineînţeles exclusiv pentru personalul închisorii. Îi vedeam adesea pe gardieni, în tricou şi cu pantofi uşori, de sport, bătînd mingea ceasuri întregi.

În primii doi ani, curtea mică a fost cultivată cu diferite zarzavaturi, în special cu pătlăgele roşii şi cartofi; în 1951, s-a pus şi o brazdă cu mac; avea flori roz-albăstrui iar măciuliile bine dezvoltate.

Cele două curţi erau legate printr-un culoar de vreo patru metri lăţime; în acest culoar dă uşa de intrare în corpul principal al clădirii.

Zidul de incintă al închisorii, zid gros, masiv, are circa şase metri înălţime. Fusese mai scund înainte; apoi i s-a mai adăugat încă un metru şi ceva.

Închisoarea de la Sighet a servit, în timpul ocupaţiunii Ardealului de Nord de către trupele ruseşti, ca închisoare rusească. Aici erau aduşi – mi-a spus Miluţă Romaşcanu – diferiţi delincvenţi ruşi, dezertori, precum şi aceia care urmau să fie transferaţi în Uniunea Sovietelor.

Pe uşa celulei frizerului (celula nr. 57), de la etajul întîi, am citit următoarea inscripţie: "Serebriacov(?) sedil zdes", adică "aici a stat Serebriacov". (Nu sunt sigur în privinţa numelui!) Alături de această inscripţie este desenată, cu talent, o balerină dansînd; mişcarea rochiei e redată cu deosebită măiestrie. Tot Miluţă Romaşcanu mi-a spus că a

văzut pe pereţii şi podelele unei celule pete de sînge şi urme de gloanţe. Pe zidul închisorii dinspre curtea mare se mai vedeau bine, cînd am venit noi, în mai 1950, desenate două chipuri de soldaţi ruşi, în felul acelora care se obişnuiesc ca ţinte, la tir. Pe uşa celulei numărul zece, de la parter, am citit o inscripţie românească a unuia Gherghei care spune "scrişi lu", întrebuinţînd forma arhaică a verbului, în loc de "scrisei".

Clădirea, în momentul cînd am ajuns la Sighet, la 7 mai 1950, era în paragină. Caloriferul nu mai funcţiona, probabil, de mult; într-o serie de celule nu mai exista becul electric, nici dulia; pe sala principală, de unde se aprindea şi se stingea lumina, nu erau şalterele respective. Closetele, într-un hal fără de hal; nici vorbă de "tot la canal". Igrasia, în dreptul băii, bucătăriei şi closetelor se ridicase sus, pe ziduri şi le măcina. Pereţii exteriori ai închisorii nu mai fuseseră zugrăviţi de mult; în celule, era murdar, scînduri roase sau putrezite; geamuri lipsă.

Reparaţiile au început în iulie, cu instalaţia de apă, cu baia şi closetele. Lucrau meşteşugari unguri, căci îi auzeam toată ziua vorbind ungureşte. Ar fi fost prilejul acum să se remedieze unele lipsuri ale instalaţiei vechi; aşa, de pildă, bucătăria *nu* avea canal de scurgere iar robinetul de apă nu funcţiona bine, dînd numai un firişor de lichid. O parte din closete iarăşi nu aveau scurgere în mijlocul planşeului de mozaic sau lîngă "scaunele turceşti" pentru a permite apei ce se strîngea de la robinete sau de la vărsarea tinetelor să se scurgă de la sine. Aşa încît dimineaţa, după operaţiunea de vărsare şi de curăţare a tinetelor, de luare a apei în gamele, găseai planşeul acoperit cu un strat de lichid de 1 – 2 centimetri înălţime; acest lichid trebuia luat cu făraşul sau cu cîrpele şi vărsat în orificiile "scaunelor turceşti"; dacă ar fi existat scurgeri, toată această operaţiune, atît de respingătoare şi de nehigienică, s-ar fi putut evita.

Acelaşi canon la pompa cu roată din subsol. Din cauza garniturilor uzate, apa ţîşnea pe lîngă piston şi curgea pe jos; nefiind scurgere, ea acopera în scurtă vreme podeaua de ciment; "pompierii" erau în permanenţă cu bocancii uzi şi picioarele reci. Cînd se strîngea prea multă apă, atunci ea era încărcată într-o tinetă şi transportată, pe scări, sus, spre a fi vărsată în closetul de la parter. Nu s-a remediat, cu

prilejul reparaţiilor, nici una din lipsurile arătate mai sus; fost-a oare nepricepere sau rea-voinţă? Lipsă de spirit gospodăresc sau dorinţa de a impune o muncă şi mai grea şi chiar corvezi dezgustătoare, de a umili, pe această cale, pe reprezentanţii fostei clase conducătoare? Oricare ar fi răspunsul, nu e spre cinstea organelor tehnice sau a celor politice respective.

După ce s-a isprăvit cu instalaţia de apă, s-au completat geamurile lipsă şi, în septembrie, s-a reparat instalaţia electrică. S-au pus becuri puternice care ardeau tot timpul nopţii. Îşi poate lesne închipui oricine ce fel de somn aveam, în asemenea condiţii. Mai ales cei care fuseserăm obişnuiţi să dormim în întuneric deplin, nu puteam, la început, închide ochii. Toate intervenţiile pe care le-am făcut să se stingă lumina în timpul nopţii au primit acelaşi răspuns: "nu se poate". Am înţeles mai tîrziu, după ce am fost mutat într-un alt colectiv, că această dispoziţie era o pedeapsă în plus pentru "monocelulari"; în colectiv, în special în cele de muncă, se stingea adeseori lumina în timpul nopţii. Tot ceea ce am putut obţine, după o lună de insistenţe, a fost să ni se schimbe becul puternic, de 50 de lumini, cu unul mai slab, de 25.

Cel mai mult a durat reparaţia caloriferului. Începută spre sfîrşitul verii lui 1950, a durat, cu unele întreruperi de lucru, pînă în primăvara lui 1951. Aşa încît, în prima iarnă a detenţei noastre, ne-am încălzit cu sobe de tuci sau de tablă, ale căror burlane erau scoase pe fereastră afară. A trebuit să se înlocuiască vechiul cazan al caloriferului cu unul mare, nou. S-a modificat şi montat din nou întreaga ţevărie şi s-a instalat o pompă acţionată de un motor electric care împingea apa caldă succesiv în diferitele sectoare ale închisorii. Această ultimă operaţie se făcea cu ajutorul unor robinete care închideau şi deschideau accesul în anumite porţiuni din instalaţie. S-au izolat în sfîrşit, cu vată de sticlă, conductele groase prin care venea sau pleca apa caldă de la cazan. Caloriferul a funcţionat bine în primele două ierni; după aceea s-a produs o scurgere de apă în interiorul cazanului aşa încît a fost nevoie de o reparaţie importantă, aducîndu-se, în acest scop, un grup de sudură din alt oraş, probabil de la Satu Mare.

Planul localului: parter și etaje

Closet	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	→ Parter
Closet 56	[illegible] 57	58	59	60	61	62	→ 1 etaj
Closet 86	87 D. Ali [illegible]	88 G. Solomon	89 [illegible]? Vide!			[illegible]	→ 2 etaj

A se utiliza la capitolul: Planul [illegible]!

Verifică dacă 89 era camera mea, [illegible] apoi 2 uși, 90 și 91? Vide!

PERSONALUL ÎNCHISORII

Penitenciarul principal din Sighet a avut, în intervalul 1950–1955, o încadrare de personal foarte bogată. Am impresia, judecînd după mulţimea de chipuri pe care le-am văzut perindîndu-se, că nici o altă închisoare din ţară nu s-a bucurat de un personal aşa de numeros, bineînţeles ţinînd seamă de numărul deţinuţilor, proporţional cu aceştia. Au fost perioade cînd personalul reprezenta mai bine de *o treime* din acest număr; la un moment dat, el a atins chiar *două cincimi*. A fost, e adevărat, şi o perioadă, în 1953, cînd rămăsesem cu foarte puţini gardieni, aşa de puţini încît se vedea bine că abia mai pot face faţă exigenţelor serviciului; dar această perioadă a durat puţin, cîteva luni, după care s-a produs din nou inflaţia. În ultimul an, s-a observat, în special, sporirea cadrelor ofiţereşti; aveam la un moment dat, în aprilie 1955, nu mai puţin de cinci ofiţeri şi anume: directorul, cu grad de locotenent major; ajutorul lui, locotenent; doi ofiţeri de serviciu, sublocotenenţi; ofiţerul însărcinat cu "securitatea", locotenent major.

În ce priveşte gardienii, în general erau cîte doi la fiecare "secţie" – parterul, etajul întîi şi etajul al doilea, reprezentînd fiecare cîte o secţie; de aceea li se spunea în mod obişnuit nu gardieni, ci "şefi de secţie".

Am avut, într-o anumită perioadă, şi cîte trei şefi de secţie; schimbîndu-se la fiecare opt ore, trebuiau cîte nouă persoane de fiecare secţie, deci 27 în total. De asemenea, a fost un moment cînd a rămas un singur şef de secţie şi numai două schimburi pe zi, serviciul durînd astfel 12 ore. În mod obişnuit însă, în cea mai mare parte a răstimpului de cinci ani şi două luni, am avut cîte doi şefi de secţie şi cîte două schimburi în 24 de ore. Schimbul întîi îşi începea serviciul la ora 7 dimineaţa; schimbul al doilea la ora 7 seara.

Personalul închisorii din Sighet se poate împărţi în patru categorii: 1 – *personalul administrativ,* alcătuit din director, subdirector (numai în ultimele luni!), ofiţerul de serviciu, gardienii, magazinerul, contabilul şi subalternii acestuia; 2 – *personalul medical,* cuprinzînd pe medic şi pe sanitar; 3 – *personalul de securitate,* reprezentat numai printru-un ofiţer; 4 – *personalul militar de pază,* adică santinelele, cu gradaţii care le schimbau şi cu ofiţerii comandînd detaşamentul militar respectiv.

Voi înfăţişa pe rînd fiecare categorie, descriind persoanele cu care am venit în contact; cînd informaţiile provin de la colegi, voi indica întotdeauna faptul.

Directorul. Am arătat mai sus în ce împrejurare am aflat cine e directorul închisorii. Am avut apoi prilejul timp de cinci ani să-l observ în diferite ipostaze, în tot felul de dispoziţii, în diverse conjuncturi. Dau, în cele de mai jos, rezultatul acestor observaţii.

De statură potrivită, slab, cu faţa smeadă, cu o privire pătrunzătoare, Vasile Ciolpan (numele îl aflai de la colegii din colectivul 17) este un fiu al Ardealului. Felul cum vorbea, întrebuinţarea unor anumite expresii şi a unor cuvinte dialectale – spunea, de pildă, “cioante” la oase (din ungurescul csont!), “nu-i baiu”, “lucră” etc., nu lăsa nici o îndoială în privinţa aceasta. Se pare că era din partea de miazănoapte a Ardealului, poate chiar din Maramureş; aşa, cel puţin, susţineau unii din colegii mei şi înclin să le dau dreptate. Fusese în tinereţe, afirmau aceiaşi colegi, lucrător la lemn, în pădure; cert este că se pricepea bine la tot ce privea tăiatul, despicatul şi clăditul lemnelor; nu o dată ne-a arătat cum trebuie clădiţi “metrii”, cînd făceam stivele de lemn în curtea cea mare. Mi-a spus, în vara lui 1950, că a luat parte la războiul din Răsărit şi că a fost ani de zile prizonier în Uniunea Sovietelor. Două săptămîni după ce a căzut prizonier, pînă să ajungă la lagăr, a răbdat cumplit de foame, hrănindu-se numai cu coceni de varză crudă şi cu bostan, fără să vadă o bucăţică de pîine. (Asta era răspuns la plîngerea mea în ce priveşte hrana mizerabilă, calitativ, şi insuficientă, cantitativ, pe care o primeam în acel moment!) Îi era dor de soţie şi de copii – zicea că lăsase acasă patru copii şi se întreba mereu dacă se va mai întoarce în ţară; dîndu-şi seama, mai pe urmă, că aceste gînduri îi

scădeau puterea de rezistenţă, s-a hotărît să nu se mai gîndească deloc la ei şi să aştepte, trăindu-şi viaţa zi de zi. "Dacă mă întorc, am să găsesc ce am să găsesc; voi vedea atunci". Asta era răspunsul la repetatele mele observaţii că sunt complet lipsit de ştiri despre ai mei, despre familia pe care am lăsat-o acasă. Intenţia directorului nu era rea, numai că reţeta lui nu se putea aplica; ea presupunea o anumită fire şi o anumită concepţie de viaţă pe care nu le aveam.

Nu ştia carte: făcuse, cred, numai cele 4 clase primare: poseda însă o inteligenţă naturală care îi îngăduia să dea adeseori răspunsuri nimerite, uneori chiar surprinzătoare. Ştia ceva ungureşte şi cîteva boabe ruseşte. Limbi apusene nu ştia nimeni din tot personalul închisorii; de aceea, foarte adeseori, conversaţiile noastre, atît în celulă cît şi în curte, se făceau în franţuzeşte; tot în franţuzeşte – uneori şi în italieneşte sau latineşte – ne făceau comunicările lor preoţii uniţi – "băieţii" cum le spuneam noi.

Vasile Ciolpan, zis de noi P. H. (Pe Haş) sau Pi Eici (iniţialele în englezeşte), nu avea o sănătate grozavă; era bolnav de ficat; a spus-o generalului Nae Marinescu cu care se consulta uneori. La chip arăta deseori rău, cu obrajii supţi, scofîlciţi. Cînd, după iulie 1953, mîncarea se îmbunătăţise şi unii din ai noştri începuseră să se îndrepte, împlinindu-se la faţă, făcea cu invidie sau, în cel mai bun caz, cu melancolie, comparaţie între felul cum arăta el şi cum arătau aceştia. De mai multe ori i-au ieşit buboaie la gît sau la tîmplă; "pe acolo răsuflă răutatea", constatau, glumind, ai noştri. Poate că sănătatea îi era precară şi din cauza băuturii. Îi plăcea să bea; de nenumărate ori l-am văzut cu chef, la raport, seara, uneori însă şi la prînz. În asemenea împrejurări, era, în general, bine dispus; rostea cîte un cuvînt amabil, făcea cîte o făgăduială, chit că a doua zi să nu-şi mai aducă aminte de ea. O singură dată l-am văzut, într-o astfel de ipostază, furios; era în 1953, pe primăvară, în timpul războiului din Coreea. Avuseseră loc, probabil, bombardamente severe din partea americanilor, cînd întîlnindu-l pe sală – aduceam de afară, din curte, împreună cu un coleg, nişte cărbune pentru bucătărie, ne-a oprit şi, cu faţa injectată, cu ochii roşii de băutură şi cu limba încleiată, ne-a spus nitam-nisam: "Mîncaţi ţări şi beţi oraşe". N-am

înţeles cuvintele lui; întrebîndu-l ce vrea să spună, ne-a repetat formula şi apoi ne-a făcut semn să plecăm. Comentînd, după aceea, cu prietenii în celulă, această propoziţie enigmatică, am pus-o în legătură cu evenimentele din Coreea – atît "băieţii" cît şi un gardian prieten ne informaseră de teribilele bombardamente de acolo şi de faptul că, la noi, comuniştilor le era teamă să nu înceapă războiul şi în Europa – şi i-am lămurit astfel înţelesul.

Era gelos de autoritatea lui; cînd dădea un ordin, înţelegea ca să fie executat imediat. Nu-l impresionau inspecţiile administrative şi nu se ploconea în faţa gradelor mai mari. "Mie nu-mi porunceşte ăsta", a spus într-o zi la bucătărie, vorbind de un căpitan, deci de un superior lui ca grad, care venise să cerceteze puşcăria. Probabil se simţea tare în partid, atît prin situaţia lui personală cît şi prin legăturile pe care şi le crease. Se pare că era comunist vechi, în orice caz dinainte de războiul cu Uniunea Sovietelor. De mai multe ori a făcut aluzie la timpul cît a stat şi el în puşcărie şi la felul cum a fost atunci tratat de regimul burghez. Să fi fost adevărat? Sau era o simplă frază de circumstanţă, menită să constituie un răspuns la plîngerile noastre cu privire la regimul foarte dur – în special din punctul de vedere moral – la care eram supuşi? În orice caz, era un om de mare încredere, de vreme ce partidul îi încredinţase conducerea închisorii în care se afla majoritatea foştilor cîrmuitori ai ţării. Făcea caz, de altfel, de doctrina comunistă – atît, bineînţeles, cît îi permitea cultura lui – de metodele comuniste. Într-o zi cînd, exasperat de suferinţă, unul dintre ai noştri i-a spus: "Mai bine ne-aţi împuşca", a răspuns: "Noi comuniştii nu omorîm, avem metodele noastre care te fac să te dai singur cu capul de pereţi".

În ce priveşte Sighetul, vorba lui s-a adeverit: n-au fost executaţi oamenii: s-au sinucis ei de disperare, au pierit de boală, lipsiţi de îngrijirea medicală, sau au înnebunit. Cred că nu există în toată ţara o altă închisoare care să dea un procent aşa de mare de morţi, de sinucigaşi şi de nebuni.

În genere, ştia să se stăpînească. Dar, din cînd în cînd, avea izbucniri care arătau adevărata lui fire, adîncurile violenţei lui. Cînd a fost adus Aurelian Bentoiu de la Bucureşti, bolnav, cu duba căilor ferate, în gara Sighet aştepta directorul şi cu cîţiva gardieni ca să-l ia în primire. Bentoiu

a arătat că, în starea de boală în care se găseşte, nu-şi poate duce tot bagajul: avea un sac greu şi un alt pachet destul de voluminos. "Da ce, vrei să ţi-l duc eu?" i-a răspuns Vasile Ciolpan şi i-a şi tras două palme. Încărcat cu tot bagajul, prietenul nostru a făcut cîţiva paşi şi apoi s-a prăbuşit. Abia atunci, directorul a dat ordin unui gardian să-i ia bagajul care a şi fost pus pe cadrul unei biciclete şi adus astfel la închisoare. Altă dată, la o percheziţie, a găsit asupra lui Sever Dan o cruce, făcută din două bucăţi de lemn. "Ce e asta, mă?" i-a strigat directorul furios şi l-a lovit cu crucea peste cap; după aceea, a rupt-o în bucăţi şi a zvîrlit-o pe jos. "Dacă vrei să te rogi, roagă-te în sinea ta, nu cu asemenea lucruri." A mai lovit şi pe alţii; mărturiile respective vor ieşi, de bună seamă, la iveală. Nu lipseau, uneori, şi manifestări verbale violente. Pe cînd eram singur în celula 21, l-am auzit cînd striga unui şef de secţie, în legătură cu un deţinut: "Dă-i în cap!".

În contrast cu aceste gesturi şi cuvinte, avea, din cînd în cînd, altele care puneau la lumină o nouă faţă a firii lui. Astfel în luna iulie 1950, într-un moment cînd eram foarte deprimat, mi-a spus: "Lasă, că nu mai e mult". Cuvîntul s-a dovedit a fi fost fără temei: am mai stat *după aceea* în puşcărie cinci ani încheiaţi; nu e mai puţin adevărat că intenţia de a-mi da o nădejde a existat. Tot astfel, lui Victor Papacostea, pe cînd era la cazan, în vara aceluiaşi an, i-a spus: "Lasă, că se isprăveşte". Nu s-a isprăvit dar cuvintele lui au fost şi pentru Papacostea, cum fuseseră şi pentru mine, un reconfort care ne-a îngăduit să suportăm mai uşor lunile ce au urmat.

Revendicarea cea mai de seamă a "monocelularilor" era de a fi scoşi din izolare, de a fi trecuţi printr-un colectiv sau, cel puţin, de a li se da un tovarăş. Pe cînd eram în celula nr. 10, în decembrie 1950, am formulat din nou, repetat şi insistent, o asemenea revendicare; răspunsul invariabil al directorului: "Nu hotărăsc eu regrupările; ordinul vine de la Bucureşti". Totuşi, ca să-mi arate că, personal, nu e defavorabil şi ca o atenţie, a venit, într-o zi, în sus-amintita celulă, însoţit de doi şefi de secţie şi mi-a spus: "Ţi-am adus un tovarăş". M-am uitat la el ca să văd dacă nu glumeşte şi, în acel moment, a întins una din mîini pe care o ţinuse pînă atunci la spate: avea în ea o vrabie. "Păstreaz-o în celulă şi

dă-i firimituri de pîine; ai să vezi că se domesticeşte; o să-ţi ţie de urît." I-am mulţumit şi, după plecarea celor trei, i-am dat drumul vrabiei prin celulă. Era, săraca, într-o stare de spaimă cumplită: se lovea de uşă, de fereastră, de ziduri; părea a fi pierdut simţul de orientare. I-am pus firimituri pe capacul tinetei şi pe fereastră; nici nu se uita la ele şi continua să zboare în toate părţile şi să se lovească înnebunită. Mi s-a făcut milă şi i-am deschis fereastra. După încă cîteva zboruri dezordonate, a nimerit şi a ţîşnit afară, aşezîndu-se apoi pe unul din prunii curţii mici; imediat a început un ciripit extraordinar al celorlalte vrăbii de afară. Peste cîteva ceasuri, seara, la raport, directorul a intrat din nou în celula mea. "Unde-i vrabia?" m-a întrebat numaidecît. "I-am dat drumul", i-am răspuns; "e destul un chinuit în această celulă; totuşi, ţin să vă mulţumesc încă o dată pentru gestul dumneavoastră". "Rău ai făcut", mi-a replicat directorul, "ţi-ar fi trecut timpul mai repede."

Deşi comunist convins, totuşi cînd avea impresia că lucrurile s-ar putea schimba, nu ezita să-şi plaseze o miză şi pe tabloul celălalt sau măcar – pentru a întrebuinţa formula lui Titu Maiorescu – să stabilească un punct de contact cu adversarul. Astfel, în octombrie 1950, în momentul cînd se duceau la O.N.U. tratative susţinute în vederea controlului internaţional şi cînd se credea că o misiune a acestui for superior va veni şi în ţara noastră, directorul mi-a spus, într-o după-amiază cînd mă plîngeam din nou de izolarea totală în care mă găseam: "Lasă, se pregăteşte acum ceva bun pentru dumneavoastră". Cerîndu-i lămuriri, n-a vrut să le dea; s-a mulţumit numai să adauge: "Va fi bine". Am pus imediat în legătură cuvintele lui cu ceea ce aflasem, în ultimele zile, prin fereastră, de la prietenii care mă informau asupra tratativelor de la Geneva şi mi-am dat seama că era un mijloc ocolit de a-mi anunţa o ştire bună, de a-mi spori deci capacitatea de rezistenţă. Altă dată, pe cînd eram în colectivul 17, şi-i adusesem la cunoştinţă cu toţii o serie de brutalităţi şi vorbe triviale ale unor şefi de secţie, ne-a răspuns: "Ei, de nu aş fi eu, ar fi rău de dumneavoastră". Vrînd, cu alte cuvinte, să ne sugereze că el potoleşte sau ţine în frîu pe subalterni care, altfel, s-ar deda la manifestări şi mai dure.

Cam de două-trei ori pe an, directorul era chemat la Bucureşti. După o asemenea absenţă, în vara lui 1950, s-a întors îmbrăcat în uniformă de miliţian şi avînd gradul de locotenent. A rămas cu acest grad pînă în primele luni ale lui 1954 cînd a fost făcut locotenent major. În noiembrie 1953, apăruse la Sighet un nou ofiţer de securitate, avînd gradul de locotenet major: *trei stele* pe epolet. (De aceea, Niculae Sibiceanu l-a şi botezat imediat: "Martel", după numele coniacului.) Era curios ca directorul închisorii să aibă un grad mai mic; am presupus deci că în curînd va trebui să fie şi el înaintat, ceea ce s-a şi întîmplat după vreo trei luni. Vasile Ciolpan a funcţionat ca director al Penitenciarului Sighet pînă în primăvara anului 1955, pe la finele lui mai a dispărut.

Noul director, venit în iunie 1955, oacheş şi gras, pare-se ţigan, avea gradul de locotenent. Era un fost plutonier al închisorii din Ministerul de Interne; Aurelian Bentoiu, care fusese închis acolo în toamna lui 1948, l-a recunoscut numaidecît: l-a mai întîlnit şi în închisoarea din Şoseaua Bonaparte, unde prietenul nostru a stat de la 18 noiembrie 1953 pînă în vara lui 1954; de data aceasta, plutonierul era locotenent.

Noul director a introdus imediat o serie de reguli în vigoare la Interne şi care pînă atunci nu fuseseră aplicate – sau nu fuseseră aplicate cu toată stricteţea – la Sighet. Aşa de pildă, supravegherea continuă, prin vizetă. Ziua şi noaptea, *tot la două minute*, cîteodată şi la intervale mai scurte, vizeta era dată la o parte şi şeful de secţie inspecta celula. Era plicticos pentru noi, evident, dar şi mai plicticos pentru şefii de secţie care trebuiau să "treiere" continuu, 12 ceasuri, de-a lungul celulelor.

A dispus apoi ridicarea gamelelor îndată după mîncare; ele ni se restituiau în momentul cînd se servea masa următoare; nu mai era chip acum să ai o gamelă proprie, să mănînci în aceeaşi gamelă tot timpul; ea se schimba la fiecare masă şi lucrul nu convenea multora dintre noi. Mai ales că unii dintre deţinuţi aveau curiosul obicei de a-şi spăla şi rufele şi tot felul de cîrpe în gamela în care mîncau. Cîtă vreme fiecare îşi păstrase gamela, consecinţele acestui procedeu privea, în definitiv, pe respectivul posesor; acum însă, cînd gamelele circulau de la unul la altul, riscai să le

suporţi tu zisele consecinţe. Nu că lucrul ar fi avut prea mare importanţă sub raport igienic, deoarece gamelele erau spălate la bucătărie, după fiecare masă. (Cel puţin aşa ni se spunea şi, într-adevăr, le găseam, de cele mai multe ori curate). Dar, în materie de mîncare, ideea, sugestia, contează foarte mult şi numai la gîndul că eşti servit într-o gamelă în care un altul, cu cîteva ceasuri mai înainte, şi-a spălat o cîrpă intimă, îţi pierea pofta de mîncare.

A treia măsură a noului director a fost interzicerea de a se vorbi cu glas tare şi de a se cînta, chiar în surdină. În privinţa aceasta, a avut loc un incident caracteristic, pe la mijlocul lui iunie 1955. Într-o după-amiază, spre seară – în celula nr. 17 – Aurelian Bentoiu, un pasionat al muzicii, se îndrepta spre fereastra în dreptul căreia mă găseam, fredonînd uşor aria "Salut demeure chaste et pure" din opera *Faust* a lui Gounod. L-am ascultat cu plăcere ca întotdeauna şi, cînd a ajuns în dreptul meu, i-am spus, mişcat: "Da, frumoasă arie!" În acest moment se deschide brusc uşa şi şeful de secţie – un ungur plin de zel, ce căuta să obţină astfel o avansare – întreabă: "Cine a cîntat?" A fost un moment de tăcere, după care tot el hotărăşte: "Dumneavoastră doi aţi cîntat" şi-l arătă pe Bentoiu şi pe mine. Am protestat imediat, spunîndu-i că n-am cîntat, la care el a replicat: "Ba aţi cîntat, vom vedea noi" şi a închis uşa. După cîteva minute, la raportul de seară, sublocotenentul de serviciu, căruia noi îi ziceam "Bibi", întreabă sentenţios: "Cine a cîntat? Să ridice singur mîna". După o secundă, Bentoiu a ridicat mîna, explicînd însă: "N-am cîntat, am fredonat uşor o melodie pentru aceşti tovarăşi de suferinţă". "Ce tovarăşi de suferinţă?" izbucneşte deodată "Bibi" şi, întorcîndu-se spre şeful de secţie, îi ordonă: "Cătuşele imediat!" Pornind să le aducă, acesta din urmă, din uşă, îi spune lui "Bibi": "A mai cîntat încă unul" şi mă arată pe mine. Am protestat imediat, cu tărie, şi Nicu Sibiceanu, şeful camerei, a afirmat şi el că n-am cîntat. M-a lăsat în pace; sosind, între timp, cătuşele, a început să le fixeze lui Bentoiu de mîini. Acesta a protestat cu indignare împotriva procedeului – nici în zilele de maximă teroare, la începutul detenţiunii sau pe vremea lui "Gore", nu se aplicase o asemenea pedeapsă – şi, exasperat, a spus, la un moment dat: "Mai bine împuşcaţi-ne, nu ne mai chinuiţi atît". Cînd l-a scos din celulă pe Bentoiu,

şeful de secţie a repetat, pentru a treia oară: "A mai cîntat încă unul", arătîndu-mă, dar sublocotenentul n-a mai dat nici o urmare insistenţei lui. Credeam că la ora nouă seara, cînd clopotul suna "stingerea" – dormeam, de fapt, cu lumina aprinsă – Bentoiu se va reîntoarce. Se face nouă dar prietenul nostru nu apare. În schimb, pe la zece, uşa celulei e descuiată şi intră noul director, întunecat la faţă. Începe, aprig, o anchetă ca să stabilească: cine a cîntat şi ce s-a cîntat. Majoritatea celor din celulă îi spun – ceea ce era, de fapt, adevărat, – că nici n-au auzit măcar cîntîndu-se, necum să ştie ce anume. În ce mă priveşte, repet cu energie că n-am cîntat iar despre Bentoiu spun că a fredonat numai – n-a cîntat – şi aşa de încet că majoritatea colegilor nici nu l-au auzit. Cît despre melodia fredonată, ea este o arie de operă. La aceste cuvinte directorul începe o vehementă apostrofă colectivă, cerînd ca să spunem adevărul; suntem oameni culţi, oameni care am ocupat posturi de conducere; de ce nu vrem să recunoaştem ce am făcut şi să spunem ce anume s-a cîntat. Ne uităm unul la altul nedumeriţi, neînţelegînd unde vrea să ajungă respectivul, cînd, deodată, întorcîndu-se spre mine, îmi spune cu o voce de procuror: "Degeaba negi, Bentoiu a şi recunoscut, chiar aici, lîngă uşă cînd era dus sus: aţi cîntat amîndoi *Trăiască regele!* " Mă uit la el şi-mi dau seama că e procedeul clasic utilizat la cabinetele de instrucţie: se spune unuia că tovarăşul lui a mărturisit şi că, deci, e inutil să mai nege, apoi se repetă manevra cu celălalt; dacă unul din doi e mai slab de înger, cade în capcană şi mărturiseşte. De data aceasta, nu aveam însă ce mărturisi: nu cîntasem, în realitate; cît despre imnul care ni se punea în socoteală, nici vorbă nu fusese de el, deşi îl aveam în suflet amîndoi. Aşa încît mi-a fost foarte uşor să contest, cu toată tăria, afirmaţia sa. Mi-aduc aminte că i-am spus, la un moment dat: "Ne-aţi luat tot: libertatea, averea, slujba; ne-aţi spulberat familia, nu ne-a mai rămas decît un singur lucru: onoarea. Afirm, Domnule director, pe această onoare că eu personal n-am cîntat şi că Bentoiu a fredonat numai o arie de operă, iar nu *Trăiască regele*". Văzînd că totuşi continuă să se uite cu îndoială, am adăogat: "Iar dacă nici aceasta nu vă convinge, atunci nu-mi rămîne decît să fac jurămîntul cel mai scump pe care-l pot face. Am trei copii..." În acest moment, m-a întrerupt, spunîndu-mi: "Nu

e nevoie; dar să ştii că am să te pun faţă în faţă cu Bentoiu mîine dimineaţă, deoarece el a recunoscut". "Este imposibil ca Aurelian Bentoiu să fi recunoscut un asemenea lucru", i-am replicat eu "şi cer să fiu pus faţă în faţă imediat, nu mîine". "Momentul am să-l hotărăsc eu", a conchis el şi a părăsit celula. N-a mai fost, bineînţeles, nici vorbă de vreo confruntare; Bentoiu s-a reîntors a doua zi dimineaţă, pe la şapte şi jumătate. Ne-a povestit cum l-au ţinut cu cătuşe, la "neagra", vreo trei ceasuri, după care a fost dus în biroul directorului. Acesta a pus să i se scoată cătuşele şi a început ancheta, aplicînd aceeaşi metodă pe care o folosise la noi, în celula 17. I-a spus şi lui că e inutil să mai nege, deoarece eu am recunoscut faptul. "E imposibil ca profesorul Giurescu să fi recunoscut un fapt inexistent", a replicat imediat Bentoiu, cerînd, şi el, cum cerusem şi eu, să fim puşi faţă în faţă. Cu acest prilej, am aflat că directorul, în cursul anchetei, m-a gratificat, în faţa prietenului meu, cu calificativul de "bandit", la care Bentoiu i-a întors cuvîntul: "Nu e bandit, este un mare istoric al ţării noastre". Aşteptam curioşi să vedem ce o să facă acum directorul, după ce jucase tot acest teatru şi după ce, în definitiv, ieşise înfrînt. A venit chiar a treia zi în celula noastră şi liniştit, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a început să completeze nişte fişe cu efectele cazone şi particulare ce aveam asupra noastră. Nici un cuvînt, nici o aluzie măcar la ceea ce se petrecuse cu treizeci şi şase de ceasuri înainte.

Subdirector sau ajutor imediat al directorului n-a fost pînă în primăvara anului 1955. Pe la finele lui martie sau începutul lui aprilie a apărut un locotenent înalt, voinic, plin la faţă, care aducea cu doctorul Ghiţescu, cumnatul lui Victor Papacostea; de aceea l-am şi botezat "Ghiţescu". Ca aspect şi comportament era mai degrabă simpatic, deşi în celula noastră a început printr-o observaţie nemeritată. Ne spusese de la prima vizită că doreşte ca podelele celulei să fie curate. Şi noi doream acelaşi lucru, dar în ultimele săptămîni avusesem atîta treabă – eram echipa universală, făcînd toate muncile – de la curăţatul legumelor pentru bucătărie, la măturatul, spălatul şi frecatul pardoselii în întreaga puşcărie, la trasul apei, la pompă, pînă la transportul cărbunelui şi legumelor pentru bucătărie şi la descărcatul sacilor şi al lemnelor – încît nu ne mai rămînea

literalmente timp să mai îngrijim şi de celula noastră. Iar în două rînduri, cînd, din proprie iniţiativă, cerusem apă şi perie ca să spălăm scîndurile celulei, fuseserăm refuzaţi de şeful de secţie sub cuvînt că sunt alte treburi mai grabnice de făcut.

Văzînd dorinţa noului locotenent, am insistat ca să obţinem cele necesare pentru spălat şi am izbutit, într-adevăr, să spălăm podelele. Totuşi, seara, la raport cînd a venit respectivul n-a observat treaba făcută – realmente ne dădusem toată silinţa, în special Nicu Sibiceanu şi Gheorghe Strat munciseră din greu – şi a spus că podelele nu sunt curate. O fi fost o idee fixă pe care o avea acest locotenent – am observat că mai fiecare din personalul închisorii avea cîte o asemenea idee – o fi fost lumina insuficientă, cert este că ne-a făcut observaţie; e drept, fără răutate, dar ne-a făcut. În cursul săptămînilor următoare n-am mai avut temei să ne plîngem de el; s-a purtat cumsecade. Cam cu o lună înainte de plecare, pe la începutul lui iunie – sosise tocmai noul director – a venit într-o dimineaţă în celulă şi ne-a arătat care sunt noile dispoziţii regulamentare: nu avem voie să vorbim tare sau să cîntăm; nu avem voie să facem expuneri sau conferinţe de nici un fel; trebuie vorbit în şoaptă şi numai cîte doi. Cînd intră cineva din personalul închisorii, trebuie să ne întoarcem cu spatele spre el (sic!) şi cu faţa spre fereastră; la raport, vom păstra aceeaşi poziţie; dacă cineva are ceva de raportat, ridică mîna în sus şi, după ce ofiţerul de serviciu îi îngăduie, spune ce are de spus. În cadrul aceloraşi inovaţii, trebuia să dormim toţi cu capul *spre fereastră*, aşa încît faţa să poată fi văzută în orice moment, în timpul somnului, de şeful de secţie ce inspectează celula prin vizetă. Mîinile trebuie ţinute la vedere peste pătură, iar nu dedesubt; raţiunea trebuie să fi fost împiedicarea vreunei tentative de sinucidere; ca să nu poată deţinutul să-şi taie, de pildă, vinele de la mîini cu vreun ciob de sticlă, în timpul nopţii.

Cei doi *ofiţeri de serviciu*, sublocotenenţi, au apărut în vara lui 1954. Într-o seară, pe cînd directorul venise la raport, am zărit pe sală, în faţa uşii celulei, două chipuri noi, necunoscute: erau viitorii ofiţeri de serviciu. În timp ce Nicu Sibiceanu, şeful camerei, dădea raportul, Nicu Cornăţeanu şi cu Victor Papacostea şi-au aruncat privirea spre cei doi

nou-veniţi; m-aş fi uitat şi eu dacă aş fi avut ochelarii; fără ei, nu distingeam încă fizionomiile. Observînd curiozitatea colegilor mei şi enervat, probabil, de faptul că nu aveau privirea îndreptată spre el, pe de altă parte şi pentru a face impresie asupra noilor-veniţi, spre a le arăta cum trebuie păstrată disciplina, directorul are o izbucnire violentă, una din acele izbucniri care arătau fondul firei lui şi, cu un răcnet ce contrasta izbitor cu felul obişnuit în care primea raportul, le strigă: "Unde te uiţi, bă?" (Cînd era iritat sau enervat, avea predilecţie pentru "bă" sau "mă".) Cornăţeanu şi Papacostea nu ştiau căruia din ei doi i s-a adresat; de fapt, îi privea pe ambii.

De a doua zi chiar, nou-veniţii intră în funcţie; avusesem şi pînă atunci "ofiţeri de serviciu", dar acest rol îl jucaseră subofiţerii, cu rangul de plutonier sau chiar de sergent; erau trei de toţi, fiecare făcînd slujbă cîte 12 ore; în timpul slujbei, purtau, pe mîneca dreaptă, o banderolă de postav roşu, cu inscripţia respectivă.

Unul din cei doi sublocotenenţi, foarte tînăr – cred că n-avea 25 de ani – a fost botezat de Nicu Sibiceanu "Bibi", deoarece aducea la chip cu Bibi Botez. Era brun, cu ochi frumoşi, cu unghiile uşor violacee; mi-a făcut impresia că-i ţigan sau că avea, în orice caz, şi ceva sînge ţigănesc în vine. Se pricepea la fierărie, la lucrul metalelor; încă un element care îmi întărea bănuiala unei origini ţigăneşti. S-ar putea însă şi să mă înşel, să nu fi avut o asemenea origine. La început, s-a purtat convenabil; eram cu toţii de acord că e de preferat colegului lui, pînă cînd şi-a dat în petic, punîndu-i cătuşele lui Bentoiu pentru un fapt de minimă importanţă; din ziua aceea, a devenit odios.

Cel de al doilea sublocotenent, mai vîrstnic, aducea la chip cu Raoul Bossy, ministrul nostru plenipotenţiar în Italia; de aceea l-am botezat "Bossy". Avea ceva prefăcut, iezuit, în felul de a se purta; în fond, era rău, şi ne căuta permanent pricină. Zilele în care făcea de serviciu, erau zile mai grele decît celelalte; obişnuia să spioneze, venind tiptil, pînă în dreptul uşii şi ridicînd vizeta fără zgomot.

Dintre subofiţerii care au ţinut, mai înainte de venirea celor doi sublocotenenţi, locul de "ofiţer de serviciu", menţionez, în primul rînd, pe cumnatul directorului, pe aşa-zisul "pantomimist". Informaţia despre înrudirea lui cu şeful

instituţiei am căpătat-o de la unul din gardieni; cum erau însă cumnaţi, dacă unul ţinea în căsătorie pe sora celuilalt sau dacă ţineau două surori, nu ştiu.

În vîrstă de circa treizeci – treizeci şi cinci de ani, de statură medie, slab, vorbind puţin, suplinea prin gesturi şi printr-o mimică sugestivă a feţei ceea ce nu voia să exprime prin viu grai. De aici, porecla; de aici, şi cea de a doua poreclă, "Mimetistul", întrebuinţată în special de generalul Nae Marinescu. Nu-i plăcea să hotărască el; n-avea apetitul autorităţii. Nu era un om rău; în cei cinci ani cît am avut de a face împreună, nu l-am văzut, nici nu l-am auzit înjurînd sau bătînd pe cineva. O singură dată a trebuit să reacţioneze, să ia o decizie, să pedepsească, dar numai fiindcă faptul i-a fost reclamat de santinelă; dacă ar fi fost după el, probabil că nici atunci n-ar fi luat nici o măsură. În fond, nu se prea dădea el în vînt pentru regim, nici nu făcea exces de zel ca alţii care-şi închipuiau că, în felul acesta, îşi iau gradele mai repede. De aceea, probabil, nici n-a înaintat ca alţii; i-au luat mulţi înainte. Poate şi faptul că-i plăcea să bea l-a handicapat.

Am constatat, de altfel, că mulţi din personalul închisorii, începînd cu directorul, continuînd cu cumnatul său şi isprăvind cu gardienii de rînd, iubeau băutura. Poate era şi un mijloc ca să-şi mai adoarmă conştiinţa, să-şi adoarmă grijile, să nu se mai gîndească, în special, la ceea ce vor trebui să plătească pentru toate fărădelegile înfăptuite cu concursul lor şi, uneori, chiar de ei.

Un alt ofiţer de serviciu, recrutat dintre subofiţeri, a fost "Păsărilă". I-am zis aşa – naşul a fost tot Nicu Sibiceanu – deoarece era lung, cel mai lung din tot personalul închisorii. La început a servit ca şef de secţie; am aflat că fusese şi la balamuc, dar nu în calitate de paznic, ci de pacient. Avea o faţă prelungă, smeadă, privirea cu luciri stranii; ţipa uneori de credeai că e, într-adevăr, nebun. Altfel, judecînd după unele manifestări, erai înclinat să-l consideri mai degrabă un copil. Îi plăcea, de pildă, să se joace de-a trenul: noaptea după ce suna stingerea, cîteodată însă şi în timpul zilei, se lăsa pe vine, iar doi şefi de secţie îl apucau, fiecare de cîte o mînă, şi-l trăgeau de-a lungul sălii celei mari, pe tabla ce acoperea ţevile groase ale caloriferului, îngropate în podea. În timp ce-l trăgeau, "Păsărilă" imita zgomotul

locomotivei şi şuieratul fluierului cu abur. După aceea, lua o ţeavă lungă de metal şi începea să sufle în ea, scoţînd sunete prelungi. Ştia să cînte şi din fluier, nu cine ştie ce, doar cîteva modulaţiuni şi fragmente de melodii simple. Avea simpatie faţă de Nicu Sibiceanu pe care-l gratifica în diferite feluri, zicîndu-i în special "Pantelimoane" şi "Şobolane"; se întorcea apoi către vreun şef de secţie şi-i spunea admirativ: "Ăsta-i dat dracului". De fapt, Nicu ştia, cu glumele lui şi cu răspunsurile potrivite pe care le da, să dezarmeze adeseori şi pe cei mai răi dintre şefii de secţie, ba să-i facă chiar să zîmbească. Avea prezenţă de spirit; ştia apoi un număr imens de anecdote, de snoave, de vorbe de duh. Pe de altă parte, era întotdeauna primul la treabă – e drept că era şi cel mai tînăr şi cel mai voinic – şi aceasta impunea personalului închisorii, învăţat să preţuiască, în primul rînd, munca fizică şi puterea muşchiulară.

O dată, pe la finele lui 1953 sau începutul lui 1954 – mîncarea se îmbunătăţise – după ce ne-a servit macaroane, "Păsărilă" l-a întrebat pe Sibiceanu: "Mai vrei?" "Aş mai vrea dar n-am în ce să mai pun; doar în capelă", i-a răspuns acesta în glumă. "Iei în capelă?" "Iau!" "Atunci ţine" şi cu polonicul i-a umplut-o. A fost un haz şi un rîs nemaipomenit; multă vreme după aceea, "Păsărilă" îi spunea: "Nu mai iei în capelă?" şi rîdea cu gura mare. Acelaşi om înjura, însă, cînd îl apucau pandaliile, în chipul cel mai trivial cu putinţă. Tot el a contribuit la scoaterea noastră de la bucătărie, prin faptul că a raportat directorului o serie de discuţii şi diferende, cum a fost, de pildă, discuţia cu caracter politic între Romulus Pop şi generalul Marinescu, întîmplată în primăvara lui 1953.

Al treilea ofiţer de serviciu, recrutat dintre subofiţeri, a fost "Pantoponul"; numele caraghios, în fond, i s-a dat fiindcă era şi el un fel de "pantomimist", dar mult mai moderat. Mai tînăr decît celălalt, cu o faţă blondă, de adolescent, se pare că avea o situaţie bună în partid sau în comandamentul miliţiei, deoarece a obţinut două grade, unul după altul, într-un interval foarte scurt, în toamna lui 1953. Era cuviincios, chiar politicos; nu l-am auzit nici pe el spunînd vreodată vreo vorbă grosolană unui deţinut.

În ianuarie 1955, pe cînd eram în celula 60, izolat, am fost chemat la magazia de efecte, în legătură cu întocmirea

unui inventar complet al lucrurilor ce posedam; la întoarcere, fiind însoţit de "Pantopon", l-am întrebat ce crede cu privire la deţinerea noastră, cît o să mai dureze, cînd vom fi puşi în libertate. La care mi-a răspuns: "Cît de curînd, cît de curînd; nu mai e mult". Să fi ştiut ceva, pare puţin probabil: a fost mai degrabă o formulă amabilă, de circumstanţă, aşa cum mai auzisem; totuşi, o asemenea formulă era preferabilă tăcerii ostile sau unei apostrofe jignitoare; ("Vorba!" sau "Aici rămîneţi pînă la sfîrşitul vieţii!" sau "Unde să vă dea drumul? Nu mai aveţi casă!").

La 1 iunie 1955, a fost ridicat din colectivul nostru, sub cuvînt că trebuie trimis la spital, Dorel Dumitrescu, foarte grav bolnav. La raportul care a urmat, şeful camerei a anunţat numai nouă prezenţi, în loc de zece; "Pantoponul", care era de serviciu, a avut un gest de compătimire şi de neputinţă.

Dau aceste detalii, spre a arăta că gardienii de la Sighet n-au fost cu toţii brute sau bestii, că s-au găsit printre dînşii şi oameni de omenie, ba unii chiar de-a dreptul prietenoşi, înţelegînd durerea şi suferinţele noastre şi încercînd, în foarte strîmtele limite ale atribuţiunilor lor, să ni le îndulcească. *Sistemul*, în special în primii trei ani, a fost bestial; oamenii, ca de obicei, amestecaţi: unii, scelerați, alţii de omenie, majoritatea neutri, cu toţii însă terorizaţi de o delaţiune, întotdeauna posibilă, a camarazilor lor şi uitîndu-se în toate părţile, cu teamă, înainte de a scoate un cuvînt. Neîncrederea tuturor în toţi, spionajul tuturor contra tuturor, acestea erau principiile de bază în raporturile dintre cei ce alcătuiau personalul închisorii. O atmosferă de teroare nu numai în ceea ce priveşte pe deţinuţi, dar şi pe gardieni. "Aici, în puşcărie, este cea mai mare nemernicie", mi-a spus, într-o seară, în ianuarie 1951, gardianul Gavril Pop din Vişeul de Sus, aducîndu-mi porţia de lemne, "toţi tremurăm, nu numai dumneavoastră, dar şi noi".

Cînd am ajuns la Sighet, am găsit un plutonier oacheş, "majurul", care era mai mare peste gardieni. El l-a ajutat pe director la inventarierea efectelor noastre civile; cel puţin cînd am fost eu la magazie de am predat efectele mele şi am primit pe cele cazone şi costumul în dungi, el le-a luat în primire, în timp ce directorul scria. Era un om potolit; se

purta bine cu deţinuţii; n-a stat însă mult în post, poate tocmai de aceea; peste cîteva luni nu l-am mai văzut.

Gardieni s-au perindat mulţi la Sighet, circa patruzeci; nici unul n-a rămas însă de la început pînă la sfîrşit, *în întreg intervalul* de cinci ani şi două luni cît am stat în această închisoare. Schimbări mai mari au avut loc în toamna lui 1953, în noiembrie şi în toamna lui 1954, începînd din septembrie. Unii dintre dînşii au stat foarte puţin: nu erau, se vede, buni, din cauza firii lor şi a felului de a se purta, de o asemenea slujbă.

Ura împotriva noastră le era aţîţată sistematic, prin şedinţe regulate, sîmbăta, apoi şi miercurea, şedinţe în care se debitau tot felul de minciuni şi de calomnii. Tot în aceste şedinţe li se dădeau şi anumite cuvinte de ordine şi formule pe care le regăseam, aproape aidoma, uneori chiar aidoma, în gura multora dintre ei. Era o acţiune sistematică de înrăire, alimentată continuu; eram prezentaţi, la aceste şedinţe, ca "vampiri" care "am supt sîngele poporului", ca "bestii moşiereşti", ca "exploatatori ai proletariatului", ca indivizi care făceam "chefuri şi orgii cu şampanie" şi altele de acelaşi calibru. Toate cuvintele puse între ghilimele le-am auzit, în repetate rînduri, de la gardieni; erau săptămîni cînd le auzeam de mai multe ori, ca nişte adevărate "lozinci" sau "sloganuri". Mult haz s-a făcut în celula 17 cînd actorul Ştefănescu-Goangă a fost apostrofat, într-o zi, de un gardian "îndoctrinat", cu epitetul de "vampir care ai supt sîngele poporului". Era aşa de comică împerecherea între două noţiuni: "Goangă" şi "vampir", încît am avut de ce rîde multă vreme.

Li se mai inculca apoi acestor gardieni dispreţul pentru tot ce a fost pătură conducătoare în trecut; ea era simbolul păcatelor, a incompetenţei şi a necinstei, în opoziţie, bineînţeles, cu actuala pătură conducătoare (cea comunistă!), depozitara tuturor virtuţilor şi cunoştinţelor.

Fiecare din aceşti gardieni a avut, ca orice om, simpatiile şi antipatiile lui printre deţinuţi. Graţie acestui fapt, am putut stabili unele contacte, am putut căpăta unele informaţiuni şi, în epoca de foamete, şi unele suplimente de mîncare.

Sibiceanu izbutise să realizeze un maximum de simpatie din partea gardienilor; de la unii din ei, cum a fost "Aviato-

rul", a avut informaţii foarte preţioase, atît asupra evenimentelor internaţionale cît şi asupra unor împrejurări din ţară şi din închisoare.

Eu eram simpatizat de "Cireşică" şi de "Aviator". Numele adevărat al celui dintîi era *Ştefan Paşcu*, de fel din Ţigăneştii-Criş (Bihor). Mi-a dat chiar el aceste referinţe, într-o zi din iarna 1951 – 1952, pe cînd eram izolat în celula 21. M-a întrebat, cu acel prilej, dacă sunt "părinte"; pentru el, unit fervent, maximum de situaţie socială era să fii preot; cînd i-am spus că sunt profesor la Universitate, am avut net impresia că l-am deziluzionat. După toate probabilităţile, era în legătură cu preoţii uniţi din închisoare, cărora le dădea unele informaţii. Mă simpatiza, de asemenea, *Gavrilă Pop* din Vişeul de Sus; el singur mi-a spus numele şi locul de baştină, ceea ce era un semn de mare încredere, deoarece le era strict interzis să comunice identitatea lor deţinuţilor. Acesta îmi aducea, din cînd în cînd, pe furiş, morcovi cruzi, din pivniţă; eram în perioada de foamete cronică; un asemenea dar era foarte preţios şi prin vitaminele pe care le cuprindea, vitamine de care eram aproape cu desăvîrşire lipsiţi.

N-am putut afla, cu toate încercările făcute, numele decît la o mică minoritate a gardienilor. În afară de cei doi amintiţi mai sus, mi-a mai spus numele *Pintea*, unul din gardienii pe care i-am găsit la sosirea noastră în Sighet, la 7 mai 1950. Era fecior de ţăran ardelean bogat; făcuse cîteva clase de învăţămînt mediu şi se simţea prost în ipostaza de gardian de închisoare. Mi-a spus de altfel că vrea să plece, să se întoarcă acasă sau să-şi găsească o altă slujbă; asta nu-i convine.

Am mai aflat, dar nu din gura lor, ci graţie faptului că – printr-o gravă inadvertenţă – erau strigaţi pe nume de unii dintre colegii lor, "sicritatea" lui *Boca* – un gardian mic de statură, uitîndu-se saşiu, a lui *Arba* – cel cu ochii de şarpe –, a lui *Ionescu* – tip de papugiu bucureştean, şi a lui *Veress*, român cu nume unguresc. Tuturor celorlalţi le-am dat – pentru a-i putea recunoaşte între noi – *nume convenţionale*. Ne-am condus în această operaţiune, fie de asemănarea cu persoane cunoscute, fie de profesia lor anterioară, pe care o aflasem întîmplător, fie de unele caracteristice somatice, ale vorbirii sau ale firii lor. În sfîrşit, unora li s-a dat numele

prin iniţiale şi numere de ordine, iniţialele fiind iniţialele cuvintelor care exprimau categoria morală, în care, după părerea noastră, intrau respectivii. Astfel, am avut o serie mai mare de B (de la *bestie!*) şi anume B_1, B_2, B_3, B_4; apoi o serie redusă de J (de la *javră!*) şi anume J_1 şi J_2.

Voi înfăţişa, în paginile următoare, pe diferiţii gardieni, cu numele lor, reale sau convenţionale; voi da şi cîteva amănunte despre fiecare, fie din cele ce ştiu eu însumi, fie din ce mi-au povestit colegii de suferinţă.

Pintea a fost unul din gardienii cei mai buni pe care i-am avut. Om de omenie, gata de glumă, avea o reală simpatie pentru noi, deţinuţii. S-a interesat imediat cine suntem, de unde, din ce loc am venit şi ce slujbe am ocupat mai înainte. Cînd venea cu tineta cu fasole, mă întreba dacă vreau "mai subţire" sau "mai gros", adică numai zeamă sau cu boabe. Aceasta, deoarece, unora – şi am fost şi eu, mai tîrziu, în aceeaşi categorie – le făceau rău boabele. Cînd mîncarea era vreo zeamă imundă, de "călărabe" sau "breasbe", adică de gulii sau de varză fiartă, spunea, bătîndu-şi joc de instituţie: "Aveţi o zupă ce n-a văzut Parisul" şi se strîmba în chipul cel mai elocvent cu putinţă. Alteori, boteza o asemenea supă "ceai" şi ne invita: "Poftiţi la ceai". Dimineaţa, cînd venea cu tineta cu apă caldă, avînd un vag miros de tei, striga, tot ironic: "Hai la còfe", adică la cafea (pronunţată săseşte). Mi-au spus colegii din colectivul 17 că seara, între raport şi stingere, venea, uneori, le împărţea ţigări şi sta de vorbă. În toamna lui 1950, a avut un concediu de o lună; cînd s-a întors şi i-a văzut pe cei de la 17, le-a spus, cu sinceră părere de rău: "Credeam că nu vă mai găsesc aici". Îi plăcea şi lui Pintea să bea din cînd în cînd. Prin octombrie, în primul an, l-am văzut o dată făcut "praf". A deschis uşa celulei mele şi, clătinîndu-se uşor înainte şi îndărăt, a dus mîna la chipiu şi, cu vocea încleiată, mi-a spus: "Am onoarea. Ce mai faceţi?" Sosise tocmai "tulburelul" în localitate şi îl gustase mai serios. Pe la începutul anului 1951, Pintea a dispărut din închisoare, nu l-am mai văzut.

Pe cît a fost de treabă acesta, pe atît de bestial s-a arătat "B_1". Avea o faţă de mongol – de aceea i s-a mai zis şi "Mongolul", cu umerii obrazului proeminenţi şi cu un ten bubos şi murdar. Nu făcea baie – se vede – cu lunile, deoarece, cînd se apropia de tine, puţea de-ţi venea să verşi.

M-a bărbierit în două rînduri, făcîndu-mi numai crestături; duhoarea era aşa de groaznică, încît uitam aproape de suferinţa rasului. Veşnic striga şi înjura: "Crucile", "Dumnezeul" şi "Paştile" erau monedă curentă. Cînd venea cu mîncarea sau deschidea uşa pentru a te scoate la "plimbare" sau la closet, adăoga invariabil: "Mişcă mai repede!" şi cu un aşa ton încît era o dublă insultă. Se vedea, din tot ce spunea şi făcea, o ură tenace împotriva noastră. Rar am văzut om mai cîinos, mai îndîrjit ca acesta.

Tot din aceeaşi categorie făcea parte şi *Arba*. Mergea crăcănat – avea picioarele arcuite ca la călăreţi; ochii îi erau de şarpe, cu o lucire metalică, rece. Nu putea pronunţa corect pe "doi"; cînd striga pe şeful de secţie de la ultimul etaj, spunea întotdeauna "duoi", apăsînd aşa de mult pe "u" adaos, încît era de ajuns să auzi acest singur cuvînt ca să fii sigur că acel care l-a pronunţat este Arba. Am aflat de la colegi că, pe vremea noastră, fusese condamnat la cîţiva ani de muncă silnică – se pare cinci – pentru crimă: ucisese un jandarm. Comuniştii îl scoseseră din închisoare şi-l făcuseră gardian: bineînţeles că le era devotat. Înjura şi el ca şi B1 şi avea o plăcere sadică să chinuiască şi să umilească pe deţinuţi. Punea, de pildă, să se spele podelele sălii şi ale culoarelor de cîte trei ori la rînd, sub cuvînt că lucrul n-a fost bine făcut. În primăvara lui 1951 eram bolnav de gălbenare, o formă destul de gravă: m-a ţinut trei luni de zile. Într-o după-amiază, în plină boală, galben peste tot de parcă eram vopsit cu şofran, fusesem scos în curtea mare şi stam pe o buturugă la soare, cu gardianul lîngă mine. Vine Arba, se aşază pe nişte lemne şi, privindu-mă, îmi spune: "Ştii că din boala asta poţi să mori". E lesne de închipuit cîtă plăcere mi-a făcut această reflecţie. M-am mărginit să-i răspund: "Mulţumesc pentru încurajarea dumitale". Gardianul care mă păzea, s-a uitat şi el lung la Arba care, simţindu-se, se vede, prost, a adăogat: "N-am spus-o dinadins pentru dumneata, dar ştii – şi a repetat – se poate muri din asta". După care, s-a sculat şi a plecat. Ce suflet trebuia să aibă individul ca să spună unui bolnav asemenea cuvinte! Pînă şi gardianul a fost dezgustat; dîndu-şi capela pe ceafă, mi-a spus încet, printre dinţi: "Dă-l în p... mă-sii de păcătos!" Tot acest Arba, în iunie 1950, a deschis o dată uşa celulei în momentul cînd mă dădeam jos de pe pat: mă suisem ca să mă uit pe

fereastră, deoarece în curte se plimba un grup de deţinuţi şi voisem să ştiu cine sunt. Auzind însă zgomot pe sală, m-am dat repede jos. Individul nu era sigur dacă m-am uitat sau nu, aşa încît a început prin a mă întreba: "Te-ai uitat pe fereastră?" Am negat fiincă avusesem de gînd să mă uit, dar nu ajunsesem la realizarea gîndului. Ştiam, pe de altă parte, din spusele celor ce fuseseră închişi înainte că de îndată ce recunoşti că ai comis un fapt, sau ai avut intenţia lui, pedeapsa e inevitabilă. "Hai la «neagra»!" mi-a zis Arba şi a şi pornit spre celula de la primul etaj. Pe cînd suiam scările, m-a întrebat a doua oară; am negat din nou. Ajunşi în faţa "negrei", mi-a pus pentru a treia oară aceeaşi întrebare dar a adăogat: "Dacă recunoşti nu-ţi fac nimic; dacă nu recunoşti, atunci te bag la «neagra» şi aici ai să stai în pielea goală, pînă mîine dimineaţă". Eram tocmai în perioada primă, de dezlănţuire a urii, de patimă, cînd pedepsele de toate felurile curgeau gîrlă, cînd "neagra" funcţiona aproape în permanenţă. Văzînd că tac, a insistat: "Recunoaşte şi nu ţi se va întîmpla nimic, ţi-o spun eu". Am avut slăbiciunea – ca să nu zic naivitatea – să-l cred; nu avusesem pînă atunci de furcă cu el în asemenea împrejurare; am recunoscut deci că am avut intenţia să mă uit şi că, în acest scop, mă suisem pe pat; auzind însă zgomot pe sală, m-am dat repede jos, tocmai în momentul cînd el deschidea uşa. "Va să zică recunoşti că ai vrut să te uiţi; intră la «neagra»". Am intrat deci dezbrăcat în oribila celulă şi am făcut constatarea că au dreptate franţuzii cînd recomandă, în penal: "N'avouez jamais!" (Nu recunoaşte niciodată!) Peste două ore, a apărut ofiţerul de serviciu – plutonierul oacheş, "majurul" cum îi spunea Pintea – şi m-a scos de la "neagra". Pe cînd mă îmbrăcam m-a întrebat de ce am fost pedepsit. I-am povestit toată tărăşenia; cînd am isprăvit a scuipat printre dinţi şi mi-a spus consolator: "Dă-l în p... mă-sii!" O săptămînă după aceea, Arba a vrut să mă provoace să mă uit pe fereastră. O echipă tăia lemne în curtea mare – o reperasem de dimineaţă: era echipa Cornăţeanu – cînd, deodată, observ, în dreptul geamului, afară, o mînă care-mi face semn. Faptul era aşa de extraordinar – santinela de pe mirador observa doar orice mişcare a celor din curte – încît nu trebuia să fii prea ager ca să-ţi dai seama că e un act de provocaţiune şi încă unul naiv. Bineînţeles, nu m-am mişcat de la locul meu, de pe

pat, ba chiar mi-a venit să rîd văzînd la ce mijloace recurge individul. Gestul s-a repetat de trei-patru ori, cu acelaşi rezultat. Enervat de faptul că nu mă mişcasem, în cele din urmă a renunţat, spunînd însă unui coleg al său: "Al dracului, nu vrea să se uite". După vorbă mi-am dat seama că era Arba. De atunci înainte ştiind că mă urmăreşte, eram foarte precaut ori de cîte ori acest gardian era de serviciu. Trebuie să adaug că acelaşi om, prin august, pe cînd mă plimbam prin curtea mică unde erau plantate pătlăgele roşii şi cartofi, a venit spre mine şi m-a îndemnat să iau două pătlăgele; dădeau tocmai în copt şi constituiau pentru noi, care de mai bine de trei luni nu văzusem un fruct sau o legumă proaspătă, o mare delicatesă. De mai multe ori cerusem la raport – de faţă fiind şi Arba – asemenea legume şi fructe, dar căpătasem numai răspunsul stereotip: "Nu se poate: nu sunteţi programaţi cu astfel de alimente". Insistasem invocînd, în special, lipsa vitaminelor, aşa încît toţi şefii de secţie mă cunoşteau acum fiind "Ăla cu vitaminele". Ar fi fost natural, deci, ca la îndemnul lui Arba să iau îndată cele două pătlăgele; am ezitat totuşi, temîndu-mă să nu-mi monteze totuşi ceva, să nu mă atragă în vreo cursă; ştiam doar ce-i poate pielea. Văzînd că nu mişc, m-a îndemnat din nou şi în cele din urmă a luat chiar el două bucăţi şi mi le-a întins. O fi fost părere de rău pentru ce-mi făcuse mai înainte, sau dorinţa de a avea altfel de raporturi – de cînd cu "neagra" mă uitam fix în ochii lui ori de cîte ori ne întîlneam, fără să scot vreun cuvînt – nu ştiu, nu-mi pot da seama precis. Sunt înclinat însă să cred justă mai curînd cea de a doua explicaţie. Căci am observat în mai multe rînduri, gardienilor nu le plăcea să-i fixezi insistent şi, mai ales, să uneşti acest fel de a-i privi cu tăcerea. "Ce te uiţi aşa la mine?" era cuvîntul lor obişnuit într-o asemenea împrejurare. "Nu te mai uita aşa!" Li se părea că văd în privirea noastră nu numai reproş dar şi, probabil, ameninţare.

Boca era de statură potrivită spre mică şi se uita saşiu. Extrem de vanitos, avea o excelentă părere despre el şi talentele lui. Credea, de pildă, că se pricepe să repare diferite instalaţii, robinete etc. În realitate, pe ce punea mîna strica. Un robinet pe care îl "repara" Boca nu mai curgea deloc sau de-abia mai ţîrîia. Umbla cu un ciocan la el şi începea să dea în obiectul sau instalaţia pe care voia

s-o dreagă pînă cînd o strica de tot. Dar tocmai fiindcă era vanitos, puteai să obţii de la el unele lucruri – în special suplimente la mîncare – dacă apelai la această latură a firii lui. Făcea, de asemenea, mare caz de autoritatea pe care o avea sau, mai bine zis, credea că o are. Îi plăcea să-şi exercite această autoritate, să dea ordine, să facă pe importantul. Într-o zi, pe la finele lui mai sau începutul lui iunie 1950, Dinu Brătianu fusese scos în curtea cea mare la aer; fiind bolnav şi neputînd să se plimbe, i se dăduse un scaun să şadă; scaunul era chiar în dreptul ferestrei mele, adică aproape de unghiul pe care îl făcea corpul principal al clădirii cu aripa din dreapta. Boca, de serviciu în ziua aceea, se apropie de Dinu şi-l întreabă: "Mă cunoşti pe mine?" "Nu te cunosc", îi răspunde acesta. "Adu-ţi bine aminte cînd făceai vînătoare pe lîngă Bucureşti." "Nu, nu te cunosc", repetă Dinu. "Eu eram băiet mic, printre hăitaşi", continuă Boca, "şi te ştiu de atunci". Văzînd că nu-i răspunde nimic, schimbă întrebarea: "Ei, da acum de ce nu mai vînezi? Sau nu mai poţi?" "Acum sunt închis şi nu am puşcă", i-a răspuns bătrînul, ca să scape de el. "Lasă că ai vînat destul, acum să mai vîneze şi alţii", a încheiat Boca. Am auzit această conversaţie foarte clar, cred că afirmaţia gardianului de a fi fost printre hăitaşii de la Ciornuleasa sau Tâncăbeşti, unde obişnuia să vîneze Dinu, e o pură invenţie, o minciună. În realitate, Boca, ardelean după vorbă, voise numai să-şi dea importanţă şi, în acelaşi timp, să-l zgîndăre pe bătrîn.

Am avut de-a face cu acest individ la vreo lună după sosirea la Sighet. Ni se dăduseră tocmai "tinete" şi trebuia să le deşertăm, în fiecare dimineaţă, la closet. Operaţia se făcea pe rînd, începînd cu celula din capăt, dinspre ieşire şi isprăvind cu cea dinspre fundul sălii mari. Celula mea, nr. 21, era antepenultima, a treia din coadă. Ducîndu-mă cu tineta s-o vărs, am văzut baltă pe pardoseala de ciment în jurul deschizăturii circulare. Fusese făcută de predecesorii mei, din care unii, în vîrstă sau, poate, bolnavi, n-aveau puterea necesară ca să ridice tineta şi s-o verse cum trebuie, o parte din lichid vărsîndu-se astfel pe de lături. Boca, apărînd în uşă în momentul cînd clăteam tineta cu apă curată, începe să strige: "Ai făcut baltă pe jos; am să te pun s-o ştergi cu limba". Mă uit la el şi-i spun liniştit: "N-am vărsat pe jos nici o picătură". "Ba ai vărsat, te-am văzut eu."

"N-ai văzut dumneata nimic – îi replic eu – deoarece în momentul cînd ai apărut în uşă, eu isprăvisem şi-mi clăteam tineta." "Şterge imediat tot ce e pe jos; lună şi bec să fie, că altfel e de rău", continuă el, fără să mai insiste asupra chestiei autorului. "Lună şi bec" era expresia favorită a gardienilor; li se părea, probabil, că numai vechea "lună" nu e de ajuns, adăogaseră deci pe contemporanul "bec" (becul electric!), făcînd din el un alt simbol al curăţeniei, iar din cei doi termeni alăturaţi superlativul în materie. "N-am cu ce şterge", îi răspund eu şi, de fapt, n-aveam nimic. "Cu capela", ţipă Boca. "Cu capela nu şterg, deoarece se strică şi n-o mai pot pune pe cap." "Ştergi sau nu", ţipă el din nou şi face doi paşi spre mine. "N-am făcut eu balta; totuşi, ca să nu se spună că am refuzat să execut un ordin, voi şterge dacă mi se dă o mătură." Refuzul de a executa un ordin era socotit ca o gravă infracţiune şi – fusesem prevenit – se pedepsea aspru. Era în capul lor ideea că nu execuţi numai ca să-i înfrunţi, ca să-ţi exprimi în felul acesta dispreţul şi asta-i scotea din fire, îi transforma în fiare. "Nu e mătură" – erau de fapt trei, dar puse în alt loc, la etajul întîi – şi-mi zvîrli o zdreanţă cît palma: "Şterge cu asta". A trebuit să şterg, înmuind cîrpa în urină şi storcînd-o apoi deasupra gaurei circulare. Operaţia a durat circa cinci minute; era pe cît de scîrboasă pe atît de neigienică. Cînd am isprăvit, s-a apropiat, s-a uitat şi mi-a spus: "Nu e bine; şterge din nou". Luasem tot lichidul, dar bestia, iritată că îl contrazisesem şi că nu voisem să mă supun imediat ordinului, ci discutasem şi mai ales discutasem cu argumente, hotărîse să mă "frece". "Nu mai e nimic", i-am replicat eu, "am luat tot lichidul". "Şterge şi nu discuta; altfel te pun să freci pînă diseară." "Voi raporta domnului director", i-am spus eu, "această bătaie de joc". "Poţi să raportezi, ce, crezi că o să-ţi dea ţie dreptate? Tot mie o să-mi dea; şterge şi să nu mai scoţi o vorbă, Paştele şi Dumnezeul mă-tii!" "Voi raporta şi pentru înjurătură", am continuat eu şi, în acelaşi timp, am început să frec din nou. Am mai frecat încă timp de cinci minute, fără însă ca să mai pot lua ceva, numai ca o corvoadă; după care bestia mi-a azvîrlit din uşă: "Mişcă la cameră". Mi-am luat tineta şi fără să mă pot spăla pe mîini – "lasă că ai să te speli în cameră!" – am pornit. Seara, am raportat noului şef de secţie, care lua în primire – era Pintea – şi am

adăogat că vreau să ies şi la raport la domnul director. "Am să-i comunic", mi-a răspuns el şi mi-a închis uşa. Peste vreo jumătate de ceas a apărut din nou – de data asta era singur – şi făcînd un pas în celulă mi-a spus încet: "Boca ăsta e un păcătos; aşa face; să nu pui la inimă". "Iar directorul, să ştii – a continuat el – n-o să-ţi dea dreptate; se teme şi el să nu-l spuie altul; aici se mănîncă ca şerpii, unul pe altul." I-am mulţumit şi mi-am dat seama că are dreptate. Orice-ai fi reclamat, direcţia n-avea să fie niciodată, cel puţin pe faţă, de partea ta. Viitorul apropiat mi-a arătat că dacă un gardian era omenos, se purta bine cu deţinuţii, apoi nu rămînea mult la Sighet. Afară de cazul cînd ştia *să se prefacă*, să dea *impresia* că e aspru, prin vorbe tari spuse *în prezenţa celorlalţi*, rămînînd, apoi, ca atunci cînd era singur, fără martori, să fie cumsecade şi chiar îndatoritor. Prefăcătoria, simulaţia, e încă una din caracteristicile sistemului; oamenii spun ceea ce nu cred, afişează opinii şi sentimente pe care nu le au, pe care în forul lor interior le contestă sau chiar le dispreţuiesc.

"Habsburgul" fusese numit aşa, deoarece avea un chip germanic, blond, cu trăsături fine. Era ungur sau poate ungur corcit cu sas sau şvab. Vorbea foarte bine ungureşte, şi prost româneşte, cu un accent care îl trăda numaidecît. Cam rahitic, avea un mers caracteristic; cînd umbla pe sală, îl cunoşteam numai după călcătură, fără să fi rostit vreun cuvînt. Ca temperament, era iute; îi plăcea să se facă treaba repede, chiar foarte repede, fără considerare la efortul deţinutului, la vîrsta sau starea de boală a acestuia. Cînd vedea că un lucru nu se face în ritmul dorit de el, îl apucau pandaliile; începea să tremure şi să ţipe, uneori să lovească şi să înjure; avea adevărate accese de isterie. Şi el, ca şi Boca, era extrem de vanitos; el era centrul universului; în jurul lui trebuia să se învârtească totul. "Chind dau eu ordin, nici Cristos nu poate se schimbe la el"; ce ofiţer de servici, ce director, şeful de secţie – adică el! – este totul! Îi plăcea grozav să isprăvească el *primul*, din tustrei şefii de secţie, orice treabă: şi tinetele şi curăţenia şi împărţitul mîncării. Cînd transportam tinetele cu mîncare, la prînz sau seara, ne spunea, confidenţial: "Aduceţi la mine entei!", venind, din cauza aceasta, uneori, în conflict cu colegii lui.

Cu Sibiceanu era în relaţii bune; cu Papacostea, lungă vreme, în relaţii rele.

Odată, pe cînd transportam nişte greutăţi jos, în beci, l-a împins, pe scară, cu violenţă şi l-a înjurat; cînd Papacostea, care nu se simţea bine, a protestat şi i-a spus că putea să-l omoare, "Habsburgul" i-a răspuns: "Şi ce dacă ai se mori? Un bandit mai puţin". Asemenea calificative erau lucru curent cînd se înfuria şi, din păcate, se înfuria des şi uşor, din te miri ce. Făcea zel, sperînd să avanseze mai repede; a fost, desigur, foarte mortificat cînd a văzut că alţii îi iau înainte şi el rămîne "bun în grad". În cele din urmă a înaintat şi el, o dată cu grosul. Îi plăcea şi lui să chinuiască oamenii, să-i pună să facă muncă degeaba, de corvoadă.

Odată, ne pusese, echipa de la bucătărie, să spălăm culoarul; isprăvisem tocmai treaba, cînd şi-a adus aminte, că trebuie curăţaţi de praf, cu peria, şi pereţii şi tavanul culoarului, i-am curăţat; praful a căzut evident pe podea şi a trebuit s-o spălam din nou. Cînd a fost gata, a constatat că trebuie şterse ţevile de calorifer de pe culoar şi uşile cu cîrpa udă; le-am curăţat; dar tot umblînd în sus şi-n jos pe lîngă ţevi şi uşi, podeaua s-a murdărit din nou, din cauza bocancilor uzi. Nu cine ştie ce; dar nu mai era "lună şi bec". Rezultatul: a treia spălare a podelei.

Cîteodată îi căşuna că sunt prea mulţi în echipa de curăţenie şi atunci treaba pe care trebuiau, de pildă, s-o facă şase oameni, o făceau numai doi sau chiar unul singur. Era şi refractar la orice sugestie: i se părea că a admite un sfat sau o indicaţie de la unul dintre deţinuţi ar fi o "capitio diminutio"; "Ce? el ştia mai bine".

Cea mai mare umilinţă, pe care nu mi-o pot ierta nici acum, am suferit-o împreună cu toţi colegii din colectivul 13, atunci cînd "Habsburgul" ne-a obligat să stăm în genunchi. Era într-o după-amiază din vara lui 1954, îndată după masă. Se isprăvise prînzul şi individul era ocupat să "dea la apă" – după expresia aşa de elegantă a gardienilor – pe deţinuţii de la etajul doi. Noi, în celula noastră de la parter, stam de vorbă unii cu alţii, nu mai tare, nici mai încet ca de obicei; din întîmplare, eu şi cu al doilea, vecinul meu de pat, nu vorbeam. Santinela, care probabil şi ea voia să se releve, să dea dovadă de "vigilenţă", bate în fier ca să vie şeful de secţie. Cînd "Habsburgul" o întreabă de sus, de la etaj, care-i

pricina: "Ce-i baiul", el îi răspunde că jos, la parter, se vorbeşte tare şi-i arată celula noastră. Furios că a fost deranjat din treabă şi că trebuie să coboare două etaje şi apoi să le suie din nou, vine cu o falcă în cer şi cu una în pămînt la noi şi începe să strige: "Pentru ce vorbiţi tare?" Şeful camerei îi spune că nu s-a vorbit nici mai tare nici mai încet ca de obicei, ceea ce îl înfurie şi mai mult: "santinela spus la mine" – zbieră el – "că aţi vorbit tare. Drept pedeapsă, o să staţi toţi în genunchi". Protestăm cu tărie împotriva unei asemenea sancţiuni, şi nemeritată şi umilitoare. Nu vrea să ştie însă de nimic; e Dunăre de turbat; congestionat, cu ochii scoşi din cap, ne ameninţă: "Dache peste trei minute chind me întorc, nu ve găsesc în genunchi, apoi vai de voi ce o se păţiţi!" Şi iese trîntind uşa. Ne sfătuim, ce-i de făcut; Sibiceanu şi cu mine suntem de părere să nu ne supunem; generalul Nae Marinescu spune însă că e mai bine să nu te pui cu nebunul şi se lasă în genunchi primul, creînd astfel curentul. Mi-aduc aminte că, într-o altă împrejurare, Miluţă Romaşcanu fusese obligat să stea în genunchi de acelaşi "Habsburg"; crezusem atunci că e un act din iniţiativa lui, deşi individul ne afirmase că nu el, ci altul mai mare a dat ordinul. Nu pusesem temei pe această afirmaţie, am constatat ulterior că totuşi era aşa şi că, de fapt, directorul dăduse zisul ordin. Prin urmare, e foarte probabil ca, şi de data asta, pedeapsa să vină tot de la unul mai mare. Mă uit la ceilalţi: sunt în genunchi; ne aşezăm şi noi, Sibiceanu şi cu mine. Peste vreo zece minute bestia vine, ridică pedeapsa şi începe să discute ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. "Aşa sunteţi voi, vorbiţi tare" şi începe să spună că el de aceea s-a supărat fiindcă l-am făcut să coboare de la etaj şi "se întrerupe munca la el". Pe cînd vorbeşte nu prea tare, normal, fierul santinelei răsună din nou. "Ce vrei?" îl întrebă "Habsburgul", ieşind la el, în curte. "Se vorbeşte iarăşi tare" şi arată din nou celula noastră. "Lase, la dracu, eu eram acolo" şi se întoarse mofluz. Ne-a fost uşor, prin însăşi acest fapt, să-i arătăm că tot aşa s-a întîmplat şi prima dată, deci că eram fără vină, dar pedeapsa se consumase. Am reclamat, e adevărat după aceea, locotenentului cu securitatea, lui "Martel", dar am impresia că "Habsburgul" n-a fost pedepsit, cel puţin noi n-am aflat sau nu ne-am putut da seama de vreo pedeapsă. A stat – e drept – cîtva

timp de serviciu "la poartă", adică fără să fie în contact direct cu deţinuţii, dar apoi, la finele lui ianuarie, a apărut din nou în serviciul secţiilor. De altfel, şi "poarta" făcea parte tot din slujba normală, fiecare gardian trecea şi pe acolo, cînd îi venea rîndul.

Acelaşi om, după ce-i trecea furia şi mai ales cînd avea sentimentul că depăşise măsura sau fusese nedrept, era capabil şi de gesturi contrarii, de omenie. Nu o dată a venit cu suplimente masive de mîncare; ne-am trezit, de pildă, într-o zi cu el că ne aduce nu mai puţin de o jumătate de găleată de mîncare cu carne, aproape toată cantitatea numai bucăţele; am avut atunci ce pune deoparte pentru două zile; Sibiceanu şi Cornăţeanu care erau, incontestabil, cei mai serioşi combatanţi, cu pofta de mîncare cea mai mare, au făcut, cu acel prilej, un depozit impunător. Iar Miluţă Romaşcanu, prea sătul fiind şi nevrînd să mai pună deoparte, a regretat adeseori apoi acel supliment gigantic de "tocăniţă".

Am mai aflat despre "Habsburg" – chiar de la el – că era căsătorit, avea doi copii şi că fusese mai înainte chelner într-un restaurant. Vorbea şi de servitoarea pe care a angajat-o nevesti-sii, dar poate că, vanitos şi plăcîndu-i să se laude, asta era o simplă invenţie; se pare că salariul unui gardian cu familie nu permitea angajarea unei servitoare.

Pe cînd eram la bucătărie, s-a întîmplat într-o zi ca, pe culoar, doi din echipa noastră să se întîlnească cu doi dintre preoţi, care aveau treabă la baie. Asemenea coliziuni, contravenind "secretului", erau foarte neplăcute pentru gardienii de serviciu, constituind una din cele mai grave culpe pentru ei. În ziua aceea era de serviciu tocmai "Habsburgul". Cînd a văzut catastrofa – el era de vină că nu-şi luase măsuri de precauţie, asigurîndu-se că preoţii nu vor ieşi din baie – a ţipat la ai noştri să lase capul în jos – ca să nu-i vadă, chipurile, pe "băieţi" – şi să intre imediat în bucătărie. Dumitru Nistor – unul din cei doi ai echipei noastre – care, din principiu, nu voia să asculte numaidecît de injoncţiunile gardienilor – în special îl plictisea cînd i se spunea să "mişte" mai repede – nu şi-a grăbit pasul, nici n-a aplecat capul. "Habsburgul", văzîndu-l, s-a repezit ca din puşcă la el şi, apucîndu-l de spate, i-a făcut vînt pe uşa bucătăriei, zicînd: "Uite la el, cum umble cu capul în sus ca un curve vopsite!"

Multă vreme s-a rîs de această explozie; lui Nistor o bună bucată i s-a şi spus "Mareşalul Cur-wei- wop". De ce "Mareşalul?" Asta, vorba lui Kipling, e o altă poveste.

"Pithecantropus erectus" a fost, fără îndoială, unul din cei mai bestiali gardieni din cîţi am avut la Sighet, dacă nu cel mai bestial. Alcoolic înveterat, cu un cap de degenerat, mai mult mîrîind decît vorbind, cînd îl vedeai pentru prima dată aveai impresia unui "Minus-habens", de aceea şi porecla lui, poreclă pe care i-a dat-o nu numai colectivul 17 dar şi un altul. Bea aşa de mult, sau era aşa de intoxicat cu alcool încît adormea pe unde se nimerea. L-am găsit o dată dormind, înfăşurat în şubă, pe scara cea mare, de piatră; capul îi era pe una din trepte, iar picioarele cu cinci trepte mai jos. Cînd vorbea, cam pe nas şi scoţînd alene cuvintele, parcă tot era adormit, constatai că individul nu e prost şi că, uneori, nu-i lipseşte nici humorul. Am aflat, din gura lui, că fusese trimis, în vremea lui Antonescu, în Germania, pentru muncă în fabrici. Nimerise tocmai la Hamburg şi asistase la cîteva bombardamente. "Cînd vedeam că vin, mă trăgeam sub o salcie, lîngă un buncher. Auzeai deodată: Buum... P... mă-sii, se făcea totul praf..." Era căsătorit şi avea doi copii. "Ăl mai mic e dat în mă-sa de deştept. Seamănă cu mine", adăoga apoi, după cîteva secunde, "Pithecantropus". Era lacom, lua din mîncarea, atît de puţină în vremea aceea, a deţinuţilor. Tăia cu briceagul, fără ruşine, din porţiile de pîine, şi din marmeladă; cîteodată lua porţia de marmeladă cu totul. L-am văzut, nu o dată, şi eu şi colegii mei, făcînd această trebuşoară. Într-o zi vine la bucătărie şi-i spune lui Sibiceanu: "Nicule, am să-ţi dau un raport: lipseşte marmeladă". "Nu s-a ajuns vreo porţie, domnule şef?" răspunde acesta, mai mult de politeţe, ca să zică ceva, deoarece ştia sigur că porţiile fuseseră toate; doar el singur le tăiase. "Ce o porţie, şapte; mă înţelegi?" replică individul. "Nu se poate, domnule şef, erau toate", îi spune Sibiceanu. "Da! Toate?" şi a plecat fără ca să mai insiste; în ziua aceea, unii dintre deţinuţi au rămas, cu siguranţă, fără minuscula porţie de marmeladă: 40 de grame la două zile o dată, deci douăzeci de grame pe zi.

Pe la începutul lui martie 1952, într-o după-masă, eram la cazan, cu prietenul Cornăţeanu; de serviciu, pe secţie, "Pithecantropul". Vine la noi să-şi aprindă, cu jeratic, o

ţigaretă şi, din una din alta, ne spune că el nu e om rău, că el nu pedepseşte. Nu-l cunoşteam încă, nu ştiam ce-i poate osul; eram de puţină vreme la bucătărie, el de asemenea, nu venise de mult la Sighet, în slujba de gardian. Peste cîteva zile, Cornăţeanu, fiind din nou la cazan, pregătind mîncarea, gustă o bucăţică de zgîrci, ca să vadă dacă e fiert. În momentul acela intră în bucătărie individul. "Mănînci carne, ai?" îi spune acesta şi, fără ca să aştepte răspunsul, adaugă: "Hai la «neagra»!" Degeaba i-a explicat Cornăţeanu că e de datoria cazangiului să guste mîncarea, să vadă dacă e făcută şi potrivită din sare, bestia n-a vrut să audă nimic. Probabil că era şi beat. "Va să zică, mănînci carne", îi spune din nou la uşa "negrei" şi, deodată, îi dă o palmă zdravănă. Lovitura a fost aşa de puternică încît am auzit-o şi noi, de la bucătărie. Şi, imediat după aceea, am auzit strigătele lui Cornăţeanu care cerea "ajutor". Reacţia prietenului meu, normală! l-a impresionat, se vede, pe "Pitecantrop"; n-a mai dat a doua palmă şi, după ce l-a închis în celulă, a coborît.

În după-amiaza zilei de 24 aprilie 1953, eram în camera noastră, nr. 17, cînd, pe la orele patru şi jumătate – cinci, am auzit afară, în curtea cea mare, glasul lui Gheorghe Brătianu. Fusese scos la "plimbare" şi, din ceea ce spunea, rezulta că are o neînţelegere cu şeful de secţie care-l supraveghea, cu faimosul "Pithencantrop". "Ce cauţi acolo?", răsună vocea acestuia din urmă, "unde ţi-am spus eu să te duci?". "Aici mi-aţi spus", răspunde Gheorghe Brătianu; se părea că umblă după o unealtă, vreo greblă sau vreo mătură, pentru curăţatul curţii; nu vedeam ce se întîmplă afară, auzeam numai. "Aici, hai?" replică bestia şi, în momentul acela, auzim o lovitură surdă de pumn. "Paştele şi Dumnezeul mă-tii; lasă că am să-ţi arăt eu ţie!" "Mişcă sus", spune tot "Pithecantropul", după cîteva secunde. Pe cînd erau sus, pe pasarela de la etajul întîi, am auzit încă o lovitură, se pare că de data asta o palmă şi, apoi, uşa de la o celulă deschizîndu-se cu violenţă şi o nouă serie de înjurături şi calificative triviale. Asta a fost picătura care a făcut să se verse paharul; în cursul nopţii – noaptea de 24 spre 25 aprilie 1953 – Gheorghe Brătianu s-a sinucis, tăindu-şi vinele gîtului.

"Luvaţi" avea chip de turcoman sau calmuc, cu ochii bridaţi, uşor oblici şi cu pometţii obrajilor proeminenţi. Era

voinic, spătos, bine legat; slujba la închisoare îi priia, căci, în timp ce alţi gardieni slăbeau de ajungea pielea şi osul – aşa "Pantomimistul", de pildă – el se îngrăşa de nu-şi mai încăpea în piele. Nu era român; poate ucrainean, corcit cu ceva sînge tătăresc, poate chiar tătar sau calmuc. Vorbea bine ruseşte şi prost româneşte: nu putea pronunţa pe *v* la începutul cuvintelor; de aceea spunea "oi" în loc de "voi", "iu" în loc de "viu", "ai" în loc de "vai". Cînd se supăra şi voia să ameninţe, spunea: "iu la oi şi ai de oi" ("Viu la voi şi vai de voi!") Alteori, cînd dădea ceva, vreun aliment global şi urma să ni-l împărţim între noi, zicea: "Daţi la oi" ("Daţi la voi"); cînd voia să facem un lucru mai iute, zicea de asemenea: "Daţi la oi mai repede". Aşa încît îi rămăsese numele "Daţi la oi". În schimb, adăoga un *v* la mijlocul cuvîntului, între două vocale; astfel "luaţi" devenea în gura lui "luvaţi". Şi *"Luvaţi"* i-au zis ai noştri; acesta era numele lui de căpetenie, "Daţi la oi" venind în rîndul al doilea. Era omul regulamentului; dacă îi spunea un superior să facă ceva, putea fi sigur că va executa întocmai; tipul ienicerului care execută ordinul. Foarte respectuos, plecat chiar, umil faţă de superiorii lui. Chiar faţă de cel mai mic, caporalul, şi gata să facă zel spre a auzi o vorbă bună sau o apreciere favorabilă din gura lor. "Haide mai iute, n-auzi, a zis domnu caporal" şi era gata să facă drepţi, să lipească cu zgomot călcîiele la orice vorbă a acestuia. Foarte sărac – poate că avea familie grea – sau foarte cărpănos. Strîngea mucurile de ţigară de pe jos, de pe sală şi culoare, făcînd astfel o concurenţă neloială alor noştri care n-aveau altă posibilitate să fumeze. Avea o oarecare greutate la socotit; într-o zi cînd am cîntărit cartofii în pivniţă, i-am făcut noi calculul la urmă şi a rămas tare mulţumit: "E bine la oi!" Era şi rău cînd i se părea că cineva nu execută destul de repede un ordin sau că i-l discută, opunînd un argument; i se părea – cu complexul de inferioritate pe care-l avea – că întîrzierea sau discuţia e din pricină că respectivul nu-l ia în serios sau îşi bate chiar joc de el; atunci devenea crud.

Într-o zi, pe cînd eram în celula 17 întinşi pe pat, a intrat şi ne-a spus să mergem la bucătărie. Dumitru Nistor a întîrziat un moment şi cînd "Luvaţi" i-a făcut observaţie, de ce stă pe pat, i-a răspuns că ni s-a dat voie să stăm întinşi. "Aşa răspunzi la tine! Bine, rămîi aici!" Am aflat pe urmă,

după ce ne-am întors de la treabă, că individul îl pusese, drept pedeapsă, să stea timp de o jumătate de ceas pe vine, cu mîinile întinse înainte şi fără să aibă voie a se sprijini, fie şi numai o clipă, de pat. Această poziţie, căreia noi îi ziceam "dropia", devenea după cîteva minute obositoare, iar după un sfert de oră, de-a dreptul chinuitoare. Nistor a trecut printr-o grea încercare în ziua aceea; cînd l-am văzut, la întoarcere, era congestionat şi-l durea capul; suferind de artritism, de aterioscleroză, putea să aibă o criză. Pentru ca să fie sigur că execută corect pedeapsa, că nu se sprijină de pat, "Luvaţi" îl observa prin vizetă cam la două-trei minute o dată sau deschidea de-a dreptul uşa, spunîndu-i: "Învăţ eu minte la tine să răspunzi". Cînd m-am întors în februarie 1955, din izolare, iarăşi în colectivul 17, colegii mi-au povestit că, în timpul absenţei mele, "Luvaţi" controla celulele, după stingere, să vadă dacă deţinuţii dorm. Cînd găsea pe vreunul că sta cu ochii deschişi, atunci îi striga prin vizetă, energic: "Chide ochii la tine, cînd dau eu orrrdin!" Dacă avea un cît de mic interes, ştia să fie şi politicos, chiar amabil.

Pe vremea cînd se creşteau doi porci în puşcărie şi cînd purceii de la scroafă se împărţeau între gardienii cu familie – "Luvaţi" era în această categorie –, Miluţă Romaşcanu avea, între alte activităţi, şi aceea de a duce de mîncare acestor pensionari. Lucrul îi convenea, deoarece avea putinţa, ducînd găleata cu resturi sau cu apă, să facă mai multe drumuri pe zi pe sala principală şi pe culoarul bucătăriei, deci să adune şi eventualele mucuri de ţigară zvîrlite, mucuri extrem de valoroase pentru un fumător inveterat ca el. De cîte ori îl vedea cu găleata, "Luvaţi" se bucura; bineînţeles, îi dădea "liber", adică voia de a circula pe sală ori de cîte ori o cerea; iar dacă se ivea vreo controversă asupra felului cum trebuie alimentaţi porcii, spunea, zîmbind binevoitor spre Miluţă: "Asta ştie la el; ăsta căpitan".

"Frizerul" n-a fost din capul locului la Sighet; a venit peste cîteva luni; e unul din foarte puţinii care s-a menţinut, pînă la urmă, pînă în iulie 1955, fiind om de încredere al partidului; a avut şi faţă de noi o atitudine, în genere, convenabilă. Era înalt, cam tras la faţă şi se uita niţel saşiu. Ardelean de fel, fusese prizonier cîţiva ani, în Uniunea Sovietică, de unde se întorsese comunist. Îmi spunea că a dus-o foarte greu la început, în prizonierat: lucra în mină,

muncă grea, istovitoare; ajunsese, din cauza hranei insuficiente şi a oboselei, la ceva sub cincizeci de kilograme. Pe urmă s-au mai îndreptat lucrurile. Ştia să bărbierească şi să tundă; de aceea, a fost frizerul puşcăriei mai bine de trei ani de zile; în acelaşi timp, făcea şi pe groparul, noaptea, cînd trebuiau îngropaţi morţii, pe malul Izei. Avea, adeseori, un aer trist, chinuit, parcă îl apăsa ceva; poate era viziunea celor pieriţi în închisoare, care-i trecuseră toţi prin mînă.

Cînd am fost bolnav de gălbenare, în primăvara lui 1951, şi ajunsesem pielea şi osul, mi-a spus, în opoziţie cu Arba, cuvinte de încurajare, mi-a povestit de un caz de gălbenare grav, pe care îl ştia, şi care se făcuse bine cu nişte leacuri băbeşti; mi-a turnat, în două rînduri, spirt pe cap: "îţi face bine asta", a zis, şi adăogînd însă imediat: "Să nu spui altuia cumva că ţi-am dat spirt".

Cînd noi, cei din colectivul 18, aveam vreo sugestie de făcut sau vroiam să se ia vreo măsură, vorbeam cu el mai întîi. Îi arătam cum stă lucrul, îi înşiram argumentele şi, adeseori, obţineam un rezultat. Nu bătea, nici nu înjura; cîteodată, însă, probabil în urma vreunei şedinţe în care fusesem copios criticaţi, făcea cîte o aluzie ironică la "domnii miniştri". O singură dată l-am văzut iritat, chiar furios: în vara lui 1953, într-o perioadă de strînsoare, cînd l-a pus pe Miluţă Romaşcanu să facă "broasca" de vreo trei sute de ori.

Pe la sfîrşitul anului 1953 sau începutul lui 1954, n-a mai fost bărbier, fiind înlocuit în această atribuţie de "Ciripică". De atunci, i-am zis "Exul". Făcea serviciul acum de şef de secţie, înlocuindu-l, în timpul unei scurte absenţe, pe noul bărbier, mi-a spus că ar fi putut şi el, ca atîţia alţii, să urmeze o şcoală şi să iasă ofiţer. "Da, n-am vrut, e mai bine în vremurile astea să fii mai mic!" Cu cîteva zile înainte de eliberare, în prima sau a doua zi a lui iulie, unul din noi arătîndu-i cît e de mult de cînd suntem închişi, fără vreo ştire de acasă, "Exul" a avut un cuvînt care ne-a impresionat: "lasă că o să fie şi bine". Felul mai ales în care a rostit acest cuvînt, cu căldură, şi surîsul care l-a însoţit, ne-a dat impresia că nu e unul din cuvintele de circumstanţă de mîngîiere, pe care le mai auzisem de atîtea ori. Se adăoga faptul că, de aproape trei luni, lucra sus, la etajul întîi, o comisie numeroasă de anchetă. Impresia a fost justă: la 5

iulie, ni se aducea la cunoştinţă, la o seamă dintre noi, că s-a isprăvit cu Sighetul, că ni s-a fixat domiciliul obligatoriu la Măzăreni (raionul Brăila, regiunea Galaţi), că deci vom putea vedea familiile, iar ceilalţi erau transportaţi la Bucureşti, la Malmaison, de unde erau apoi şi ei, după puţin timp, puşi în libertate.

"Aviatorul" era înalt, bine făcut, cu o faţă care-ţi inspira simpatie din primul moment. Probabil, din vechiul regat, din Muntenia, judecînd după vorbă. Înainte de a intra în miliţie, fusese în aviaţie; le-a arătat celor din colectivul 18 un vechi carnet de aviator; le-a povestit că avusese, îndată după război, posibilitatea să se angajeze în aviaţia americană; ezitase atunci; acum îi părea rău că n-o făcuse. Cînd se angajase în miliţie, nu credea că o să ajungă paznic la închisoare; dacă ar fi ştiut, nu se mai angaja. Era clar că meseria de temnicer nu-i plăcea; de altfel ne-a spus-o lămurit într-o după-amiază, pe cînd eram în curte, la tăiat de lemne. Tot atunci ne-a dat unele amănunte despre o ispravă a sa, din timpul lui Antonescu, prin 1941 sau 1942. Nu devenise încă aviator; îşi făcea serviciul militar în munţii Buzăului, ca grănicer, aproape de noua frontieră ungară. Într-o zi, patrulînd, a dat peste o patrulă de soldaţi unguri care, rătăcindu-se, trecuseră pe teritoriul nostru. I-a somat să se oprească, i-a arestat şi i-a dus apoi la post. Făcîndu-se o înţelegere între noi şi unguri, prinşii au fost trimişi îndărăt; chiar el i-a însoţit pînă într-un oraş din Ardeal unde i-a predat autorităţilor maghiare. Nu-i putea suferi pe unguri şi pe evrei; ne-a spus-o, fără să se sfiască, tot atunci, în curte, cînd tăiam lemne.

Acest gardian a cunoscut la Sighet o văduvă cu copii, cu oarecare stare; avea casă în oraş şi pămînt. S-a căsătorit cu ea şi, la anul, aveau un copil, un băiat. Era foarte mîndru de băiatul lui şi ne spunea că e voinic; la un moment dat, cînd se îmbolnăvise de urechi – avea o uşoară scurgere – l-a întrebat pe generalul medic Nae Marinescu, ce să-i facă şi acesta i-a indicat tratamentul necesar; peste cîteva zile, ne-a anunţat, vesel, că băiatul s-a făcut bine.

Acest "Aviator" a fost cel mai eficient *pentru noi* dintre toţi gardienii Sighetului. Ne dădea – prin Sibiceanu – ştiri şi informaţii; ne comunica ce scriu gazetele şi ce se aude la Radio. În timpul războiului din Coreea, ne spunea cum merg

operaţiunile; într-o zi, în urma unor bombardamente americane distrugătoare, împotriva cărora protestaseră ziarele şi radio-ul comunist, "Aviatorul" ne-a transmis ştirea că, în ţară, comuniştii sunt îngrijoraţi – "le ţîţîie curul" – după expresia lui, să nu se întîmple şi la noi aşa ceva, să nu se întindă războiul şi pe aici.

De cîte ori putea, ne da suplimente de mîncare; o dată a venit cu o pîine întreagă, porţia lui – gardienii primeau pîinea, carnea şi o serie de alte alimente de la închisoare, pentru ei şi familiile lor – şi ne-a dat s-o împărţim între noi, cei de la bucătărie; altă dată ne-a adus cireşe; fumătorilor le dădea ţigări sau le lăsa, pe marginea cazanului sau a mesei, cîte o ţigară aprinsă, din care trăsese numai un fum, două.

Pe cînd eram singur, la celula 21, mi-a adus, în două rînduri, lapte; îi rămăsese puţin de la cei bolnavi care erau la regim, şi mi l-a dat mie; nu reprezenta mare lucru, sub raportul alimentaţiei, dar gestul, ca şi toate celelalte asemănătoare, vorbea de la sine.

Tot acest "Aviator" ne-a tras atenţia *să ne ferim de delatori*. Din nefericire au fost şi la Sighet, ca şi în celelalte închisori, deţinuţi care s-au pretat la acest rol mîrşav de a informa direcţia asupra colegilor lor, asupra ceea ce spuneau sau făceau aceştia. Li se dăduse, probabil, a înţelege sau li se făcuseră, poate, chiar promisiuni formale acestor nenorociţi că, în schimbul informaţiilor pe care le vor da, vor obţine mai repede eliberarea sau alte avantaje.

La început, n-am vrut să cred că au acceptat tovarăşi de ai noştri de suferinţă să joace un asemenea rol; un fost ministru sau un fost mare ostaş să fie capabil de o asemenea ticăloşie? Pe urmă, a trebuit să convin şi eu că există totuşi asemenea exemplare; am văzut şi consecinţele ce au urmat – sub raportul întăririi "secretului" şi tăierii oricărei posibilităţi de informare prin fereastră, prin uşă – din această incalificabilă treabă. Din momentul cînd ne-a atras atenţia asupra delatorilor, "Aviatorul" a devenit mai circumspect, mai rezervat; a continuat să ne dea unele informaţii, dar ne spunea mereu să ne ferim de o anumită persoană, deoarece raportează totul la birou. I-am dat, bineînţeles, toate asigurările; dar aveam o strîngere de inimă, un sentiment extrem de penibil cînd ne gîndeam la reflecţiile pe care trebuie să le facă acest om simplu, fără cultură, dar onest şi cu suflet, asupra caracterului unor foşti demnitari ai statului.

"Cireşică" era cel mai mic de statură dintre toţi gardienii închisorii. De talia unui copil de 12 – 13 ani, avînd şi o faţă rotundă, rumenă, de copil, fusese botezat "Cireşică". De fapt, îl chema Ştefan Paşcu şi era de fel din comuna Ţigăneşti-Criş, din Bihor, mi-a spus-o el însuşi pe cînd eram izolat în celula 21. Unit, avea o deosebită consideraţie pentru preoţii uniţi cărora cred că le dădea informaţii din afară. De asemenea, avea un deosebit respect pentru Iuliu Maniu.

Într-o zi, pe cînd rămăsese într-o tinetă puţină mîncare, pe fund – era o mîncare mai bună – şi îl întrebasem dacă trebuie să o las la etajul întîi, unde era el de serviciu, sau s-o duc jos la bucătărie, mi-a spus: "Las-o aici, am să mai dau la celula asta", şi mi-a arătat celula unde era închis Maniu. "Lui Iuliu Maniu?" l-am întrebat eu, ştiind cine era locatarul celulei: "Da", mi-a răspuns "Cireşică" – "el e tatăl nostru" şi a dus degetul în dreptul buzelor, în semn de tăcere.

Era incapabil să spuie vreo vorbă mai aspră sau să suduie. Din cînd în cînd, pentru a nu da de bănuit sau pentru a nu fi luat la ochi, ca element slab sau incapabil, mai striga şi el: "Mişcă mai repede", dar, în acelaşi timp, îmi făcea cu ochiul, adică: nu te potrivi! Cînd îl întrebam de noutăţi, ne răspundea întotdeauna: "Merge bine, merge bine" sau "Lasă că e bine! O să scăpaţi!", dar ştiri precise nu ne dădea, cel puţin nouă, celor din colectivul 17. Am impresia că – în opoziţie cu "Aviatorul" – nici nu prea se pricepea el în chestii de politică internaţională.

Era un haz să-l vezi pe "Cireşică", înalt de-o şchioapă, cu nişte cizmuliţe mititele, încălţînd picioare de pitic, cum făcea pe importantul: dirija circulaţia pe săli, dădea din mîini, se afera, mai îngroşa vocea şi, întorcîndu-se spre noi, cînd nu-l vedea nimeni, se strîmba expresiv sau ne făcea cu ochiul.

Ne-a lăsat amintirea cea bună; pe la finele lui 1953, dacă memoria nu mă înşală, a dispărut. O fi fost şi el victima vreunei delaţiuni sau, fără asta, a sfîrşit prin a nu mai inspira încredere stăpînirii? Nu ştiu, destul că nu l-am mai văzut.

Gavrilă Pop din Vişeul de Sus, Maramureş, era un tînăr bine făcut, frumos, cu o bărbie rotundă şi cu o voce plăcută. Cînta adeseori doine şi cîntece de lume, cîntece de dor; în noaptea de ajun, în 1950, a cîntat lîngă uşa celulei mele

colinde. L-am ascultat, profund mişcat, şi dimineaţa cînd mi-a deschis uşa, i-am mulţumit. I s-au luminat ochii: "Va să zică le-aţi auzit; n-aţi dormit!" "Le-am auzit pe toate" – i-am răspunseu – "mi-ai adus aminte de serile de ajun din libertate". De atunci, ori de cîte ori avea prilejul, stătea în dreptul celulei mele şi cînta sau fredona, cu voce groasă. Tot el, în timpul iernii primului an (1950–1951), cînd n-a funcţionat caloriferul şi a trebuit să ne încălzim cu nişte sobe de tuci sau tablă, îmi aducea o porţie de lemne ceva mai mare în loc de şase bucăţi, şapte. Cînd i-am arătat că nu ni se dau deloc fructe şi aproape deloc legume verzi – cînd şi cînd, foarte arare cîte o ceapă – mi-a adus, din pivniţă, morcovi cruzi. Mi s-a părut o rară delicatesă. De cîte ori îl întrebam, ce s-aude, îmi răspundea, ca şi "Cireşică", "merge bine"; de altfel, nici el nu părea că se interesează prea de aproape de politica internaţională.

Gavrilă Pop este cel ce mi-a spus că "aici, în puşcărie, e cea mai mare nemernicie". În 1951, a dispărut, nu l-am mai văzut: probabil nu fusese socotit potrivit pentru climatul de la Sighet.

"Bălăcescu" a fost numit aşa pentru că aducea la chip şi la statură cu Bebe Bălăcescu de la Banca Naţională: înalt, cu faţa prelungă, slab. Nu ştiu dacă era român sau nu; mi-a făcut impresia mai degrabă că ar fi. Vorbea cu oarecare dificultate, dar construcţiile, accentul şi lexicul erau corecte. O dată, l-am auzit pronunţînd numele Budapestei după felul unguresc: *Budopeşt*, dar faptul s-ar putea explica prin împrejurarea că o sumă de ardeleni, în special aceia din părţile de miazănoapte şi apus, pronunţă aşa acest nume.

Calm şi corect, foarte adeseori prevenitor, a fost unul din gardienii cei mai de treabă; păcat că nu l-am avut decît în ultimul an. Pe cînd eram izolat, în camera 60, în timpul bolii, se interesa mereu de cum îmi merge şi mă întreba regulat, dimineaţa, dacă nu vreau supliment. Cînd i-am spus că sunt închis de aproape cinci ani şi că timp de peste doi ani am stat singur în celulă, a avut un gest de surpriză, aproape de spaimă. Niciodată nu se adresa vreunui deţinut decît la persoana a doua plural. Totul în comportamentul acestui om arăta o distincţie nativă, un soi ales.

"Soacra" a fost, de asemenea, un gardian de treabă, cu toată porecla care poate predispune defavorabil. I s-a zis aşa, fiindcă, formal, avea mai totdeauna cîte o observaţie de

făcut, era cam cicălitor. N-o făcea cu răutate însă, cu dispreţ sau ironic, ca alţii; în fond, era un suflet bun, înţelegător. Vorbea cu un glas potolit, uneori aproape rugător: "Hai întîia (adică secţia întîi!), întîia", cam cu tonul cu care supraveghetoarea, la un internat de fete, îşi îndeamnă pupilele.

Bătrînicios şi gălbejit la chip, se vede că avusese o copilărie şi tinereţe necăjită. Ţinea la curăţenie; inspecta lung podelele şi începea să întrebe: "de cînd n-aţi spălat? Apoi, să faceţi bine să spălaţi", totul cu un ton egal, blînd. Şi el, ca şi "Bălăcescu" a venit în ultima perioadă a deţinerii; în primele zile, Victor Papacostea, ca să ne facă o farsă, a spus că ştie precis că-i evreu şi că ne simpatizează, deoarece crede că printre noi sunt doi coreligionari ai săi. Gluma a prins şi, cînd "Soacra" era de serviciu, în momentul cînd se deschidea uşa, auzeai, ca din întîmplare, pe unul din colectiv interpelînd pe altul: "Ascultă, Goldenberg, ai grijă de gamelă" sau ce miri ce; esenţial era să se audă numele – acesta sau altul – cu rezonanţă specială. După cîteva zile, Victor m-a prevenit că-i o simplă farsă; chestia a mai durat însă aproape o lună de zile, pînă să se dumirească toţi asupra realităţii.

"Ghiţulescu" semăna cu inginerul Ghiţulescu de la "Mica"; de aceea a fost botezat aşa. Înalt, voinic, bine făcut, brun, era ungur de neam. Vorbea ungureşte în mod obişnuit, chiar în serviciu, cînd găsea un alt gardian care să ştie această limbă. Ştia şi româneşte, corect, dar cu un anumit accent şi cu unele expresii care-i trădau originea etnică. Poate să fi fost din secuime, deoarece se pricepea bine la tăiat şi despicat lemne; lucrase, se vede, în pădurile de acolo; se poate să fi fost însă şi din Maramureş.

Voluntar, cînd era supărat sau iritat, strîngea din fălci ca să se stăpînească. Îl urmărea pa Papacostea, susţinînd că nu-i bolnav de inimă – cum afirma acesta – şi că se preface numai ca să nu muncească. O dată, în curte, pe cînd lucram, mi-a spus că el este, în realitate, bolnav de inimă şi totuşi lucrează ca gardian douăsprezece ore pe zi; i-am spus că şi în materie de boală, nu se compară omul în libertate cu cel din puşcărie.

"Ghiţulescu" este acela care, prin reclamaţia sa, a determinat incidentul cu cătuşele. Impresia unor colegi din colectiv a fost că individul a vrut să se răzbune şi că fredonarea

ariei de către Bentoiu i-a oferit pretextul bine venit. Cu vreo jumătate de ceas mai înainte, la cererea lui Aurelian Bentoiu, mare amator de istorie românească, povestisem, ca urmare la o serie de expuneri anterioare, campania din 1330 şi insistasem, pe temeiul documentelor contemporane, în special a povestirii din *Chronicom pictum*, asupra bătăliei "zise de la Posada". Arătasem cum ungurii au suferit aici o înfrîngere zdrobitoare, care a dat putinţă lui Basarab cel Mare, întemeietorul statului muntean, să devină independent. Această strălucită biruinţă românească a provocat, din partea lui Bentoiu, o manifestaţie de adîncă satisfacţie, însoţită de o expresie puţin agreabilă la adresa ungurilor. Sus-amintiţii colegi susţineau că "Ghiţulescu", de serviciu în ziua aceea, ar fi ascultat la uşă expunerea mea şi expresia lui Bentoiu, că ar fi fost iritat în calitatea lui de ungur şi că, nevrînd să intervină direct şi imediat, a căutat şi a găsit un pretext pentru ca să-şi satisfacă dorinţa de răzbunare. Aşa s-ar explica şi insistenţa lui de a mă implica şi pe mine, susţinînd că şi eu am cîntat, nu numai Bentoiu. S-ar putea admite, eventual, o asemenea explicaţie. Trebuie totuşi observat că "Ghiţulescu" n-avea nevoie să caute un pretext ci putea foarte bine să raporteze că am dat dovadă, amîndoi, de şovinism şi că am căutat să aţîţăm duşmănia între români şi unguri. N-ar fi fost, în definitiv, prima minciună debitată de gardieni în închisoare. Căci nici nu mă gîndisem, nici eu, nici prietenul meu, la asemenea lucruri. Mai degrabă, gestul gardianului trebuie explicat prin dorinţa lui de a se remarca, de a da dovadă de vigilenţă, de a cîştiga – ambiţios cum era – încă un grad. Cu cîteva zile mai înainte ni se comunicase că este interzis cîntatul şi individul a crezut că poate semnala direcţiei un caz flagrant de încălcare a acestei dipoziţii. Că voia să se releve cu orice preţ, rezultă şi din felul în care aplica, ad litteram, dispoziţia noului director cu privire la supravegherea prin vizetă a deţinuţilor din celule: mergea necontenit, ziua ca şi noaptea, după cum era de serviciu, de-a lungul celulelor şi, tot la două minute o dată, ridica vizeta şi inspecta. Făcută timp de douăsprezece ore în şir, această treabă devenea extenuantă. Şi totuşi "Ghiţulescu" o executa cu o precizie de robot.

"Nazone", numit aşa din cauza nasului său extraordinar ca mărime şi curbură – cel mai mare nas din închisoare –

egala aproape în înălţime pe "Păsărilă". Avea un ten vînăt, care adăoga încă o notă caracteristică figurii sale.

Îi plăcea să vorbească "fără perdea"; am auzit, într-o noapte de insomnie, o întreagă conversaţie între el şi Boca, de curînd însurat. Boccaccio ar fi putut găsi, în această conversaţie, un material bogat şi savuros.

Nu ezita uneori să lovească pe deţinuţi: el e unul din cei patru gardieni care m-au bătut în miez de noapte, pe cînd eram singur în celula 21. Am auzit că a bătut şi pe alţii. Pe de altă parte, avea gesturi în sens contrar. În cîteva rînduri, în toamna lui 1950, mi-a adus cîte o bucată de mămăligă supliment şi o ascunsese sub pernă ca să nu observe vreun alt gardian, în cazul cînd ar deschide uşa celulei. Cînd îi spuneam, în aceeaşi vreme, că nu am nici o ştire de la ai mei – ceea ce mă deprima mult – şi că nu văd un sfîrşit apropiat deţinerii noastre, îmi spunea întotdeauna: "Aici, în puşcărie, trebuie să ai coraj; dacă n-ai coraj, te duci; şi ăl care ar fi condamnat la moarte, tot trebuie să aibă coraj, că nu se ştie pînă la urmă..."

La început de tot, pe la sfîrşitul lui iunie sau începutul lui iulie 1950, m-a întrebat de nume, dacă nu mă cheamă Georgescu şi dacă nu-s profesor. Am avut impresia că era pus să se intereseze de mine de cineva din localitate.

Ofiţerii de securitate: La început, "Mutul": un sublocotenent – cu faţa lividă-vînătă; avea obiceiul să spună că şi el suferă de boalele de care spuneai că suferi tu ("Şi eu!").

"Tebeceul": mai mic de statură şi rău. Acesta a căutat spioni printre noi şi, pînă la urmă, i-a găsit; al treilea ofiţer de securitate a fost "Gorila" sau "Gore": un degenerat fizic. Sub el s-a introdus "broasca" şi "dropia", iar "neagra" şi-a cunoscut maximum de aplicare. În noiembrie 1953 a apărut al patrulea ofiţer de securitate: "Martel", locotenent major, cu trei stele (De aici porecla "Martel"!). În timp ce predecesorii săi fuseseră numai sublocotenenţi. El a strîns şurubul "secretului", aşa ca să nu mai putem comunica unii cu alţii, nici să mai avem vreo ştire din afară şi, în general, a reuşit. Metoda sa: "Suaviter in modo, fortiter in re". Conversaţiile individuale cu noi, în birou; conversaţiile colective, în celule: ultimele conversaţii, semnificative (mai 1955). Ultimul ofiţer de securitate a fost iar un sublocotenent, ţigănos şi cu o privire piezişă, îngrijorătoare. El ne-a luat amprentele digitale.

Planul etajului I.

Scari
44
43
Sanitar
Closet
47
48
49
50
51
52
53
Scara princ.
W.C.
58
59
60
61
62

Planul etajului II

Scari
75
74
73
72
67
Closet
77
78
79
80
81
82
83
86
87
88
89
90
91
Magazie

INSPECŢIILE ŞI ANCHETELE

În aceşti 5 ani şi 2 luni, am avut o serie întreagă de inspecţii şi anchete. Inspecţiile erau administrative, iar anchetele mai mult formale, cu excepţia a vreo trei din ele şi, în special, a ultimei care a fost cea mai de seamă, durînd trei luni şi privind şi fondul, nu numai forma.

În 1955, aceste inspecţii s-au succedat la scurt interval, apărînd pentru prima oară şi *procurorul* care a întrebat insistent dacă avem să-i facem vreo comunicare confidenţială, ancheta privind valuta şi metalele preţioase, precum şi bijuteriile; ancheta privind relaţiile cu străinătatea şi legaţiile străine. Am fost întrebaţi de vreo 13 – 14 ori cine sunt părinţii, fraţii şi surorile, ce avere avem etc.

îmi pot da seamă din unele detalii ca, de pildă, lemnăria podului, bolțile celulelor, podeaua paraclisului dela etaje, cu îngrijire executate. Închisoarea ~~politică~~ aceasta era considerată, în timpul monarhiei austro-ungare, ca una din cele mai moderne și totodată, una din cele mai sigure. Numele de ~~[illegible]~~ Sighet — alături de acela al Jilavei — evoca pe atunci tipul închisorii cu temniță grea. Într'adevăr, mulțimea celulelor individuale la Sighet stătea — și a dat și acum, în seama unei izolări sigure pentru un relativ mare număr de deținuți. ~~Spațiul~~ Clădirea rezervată deținuților politici în aceea în care am stat din 1950 până în 1955, este în formă de T; ea cuprinde un ~~[illegible]~~ corp principal ce ar reprezenta piciorul teului, orientat dela est la vest și un al doilea, reprezentând aripile teului, orientat dela nord la sud (vezi figura de mai jos!) (13a

“NEAGRA”

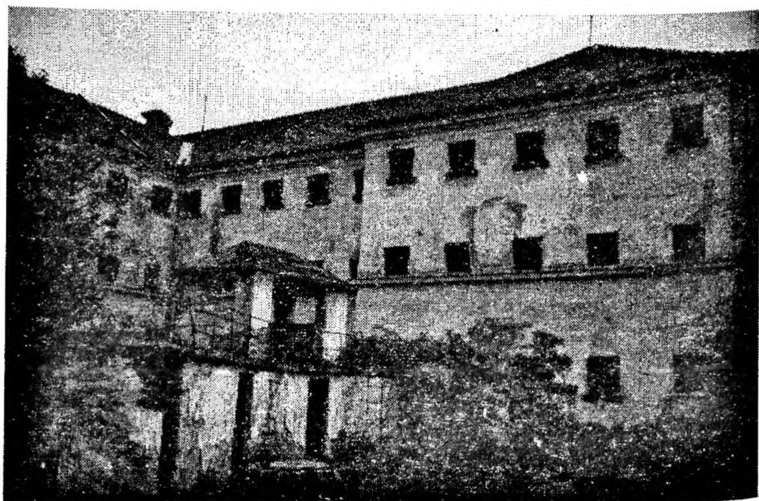
La etajul I şi la al II-lea era cîte o “neagră” (celula 39, ultima pe stînga, la etajul I; celula 69, la etajul al doilea).

Eu am stat de şapte ori singur şi o dată cu colegii din colectivul 18. Aici a răcit Cămărăşescu; aici a stat Aurelian Bentoiu cu cătuşele la mîini, în luna lui iunie 1955, aici a stat Mihalache *cîteva luni*, cu tineta care se schimba numai o dată pe săptămînă.

În 1953, după ameliorarea mîncării, s-a desfiinţat “neagra”. Totuşi, în iunie 1955, a fost dus acolo Bentoiu.

Mai era şi “sura”: o cameră la etajul doi care n-avea fereastră directă, ci o mică fereastră sus care da pe culoar, aşa încît primea puţină lumină. Aici a stat închis Ilie Lazăr luni de zile. Avea o faţă emaciată, palidă, cu ochi care luceau ca la un bolnav cu temperatură mare. Se agăţa de barele ferestruicii şi ne întreba sau ne comunica ştiri.

Alte pedepse. În afară de“ neagra”, mai erau şi alte pedepse: “broasca”, “dropia”, statul în genunchi, suprimarea mîncării sau reducerea ei la una sau mai multe mese. Apoi *bătaia* care s-a practicat adesea, în primii ani. Au fost bătuţi V. Slăvescu, Sever Dan, I. Lupaş, M. Romaşcanu, A. Bentoiu, Victor Papacostea, C. Zamfirescu şi mulţi alţii.

Penitenciarul din Sighet: curtea interioară cu miradorul.
***Foto Octavian Roske,* în 1991, după desfiinţarea închisorii.**

COMUNICAŢIILE ŞI INFORMAŢIILE ÎNĂUNTRUL ÎNCHISORII

N-aveam voie să citim nimic (nici cărţi, nici reviste sau jurnale); nici o comunicaţie cu familia; n-am avut toc, creion şi hîrtie; nimic care să poată facilita contactul cu exteriorul sau cu codeţinuţii din Sighet.

Totuşi, am putut stabili acest contact întîi cu codeţinuţii, apoi, prin unii din aceştia, chiar cu exteriorul.

Cu codeţinuţii am stabilit contactul prin fereastră sau prin uşă, în timpul plimbărilor din curte sau a lucrului şi în timpul curăţeniei pe săli. Cum procedam eu: legătura cu Cornăţeanu, cu Sibiceanu, Victor Papacostea, Nistor, Aug. Filip, Zamfirescu etc. prin fereastră. Legătura prin uşă cu preoţii, dimineaţa, la măturat, apoi la spălatul pe jos. Comunicările prin bilete lăsate în cenuşa de la calorifer sau în bucătărie; eroarea făcută de Zamfirescu: la o percheziţie s-au găsit asupra lui însemnări privind conversaţia cu o santinelă care le da – colectivului 17 – ţigări şi chiar jurnale; nenorocitul soldat a fost, desigur, greu pedepsit, poate chiar împuşcat. Se pare că, după acest fapt, s-a produs înlocuirea "Mutului" cu "Tebeceul".

Comunicările prin zid constituiau mijlocul clasic de a conversa cu colegii din celulele vecine. Aşa am vorbit vreme îndelungată cu Coriolan Băran care sta la 22. Am vorbit, tot aşa, şi cu Sibiceanu care rămăsese în colectivul 17, în timp ce patru inşi de acolo fuseseră mutaţi la 18. Sistemul era simplu: pentru prima literă a alfabetului, "a", o bătaie; pentru "b", două bătăi; pentru "c", trei bătăi şi aşa mai departe, litera "z" fiind exprimată prin 25 de bătăi. E lesne de înţeles cît dura însă, în aceste condiţii, transmiterea unei propoziţii de cîteva cuvinte. De aceea, adoptasem şi prescurtări.

După fiecare cuvînt două bătăi scurte; aveam apoi semnalul de apel: trei bătăi lungi şi una scurtă (litera V din Morse; semnalul la Radio, din timpul războiului!), precum şi semnalul de primejdie: trei bătăi surde cu pumnul în zid. Mai era un sistem de bătăi, dar nu l-am întrebuinţat.

Comunicările aveau loc, de preferinţă, dimineaţa, după ce primeam ştirile de la bucătari sau imediat după masa de prînz cînd supravegherea era ceva mai slabă. Deseori vorbeam şi după raportul de seară, cînd iarăşi gardienii nu mai aveau aceeaşi vigilenţă.

CURĂŢENIA

Prilej de corvoadă şi de umilinţă a deţinuţilor. Sisteme diverse la spălatul sălilor şi culoarelor cu dale: "lună şi bec"; "să iasă scîntei" etc.

În fiecare dimineaţă se curăţau closetele, unele din ele fiind pline de apă care trebuia mai întîi evacuată. În primele zile, n-am avut tinete în celule – noi monocelularii – şi eram scoşi de trei ori pe zi – dimineaţa, la prînz şi seara – la closet, unde eram lăsaţi un minut sau două. Abia după două săptămîni am obţinut o cutie goală de conserve şi după alte vreo două spătămîni cîte un hîrdău sau "tinetă" de stejar.

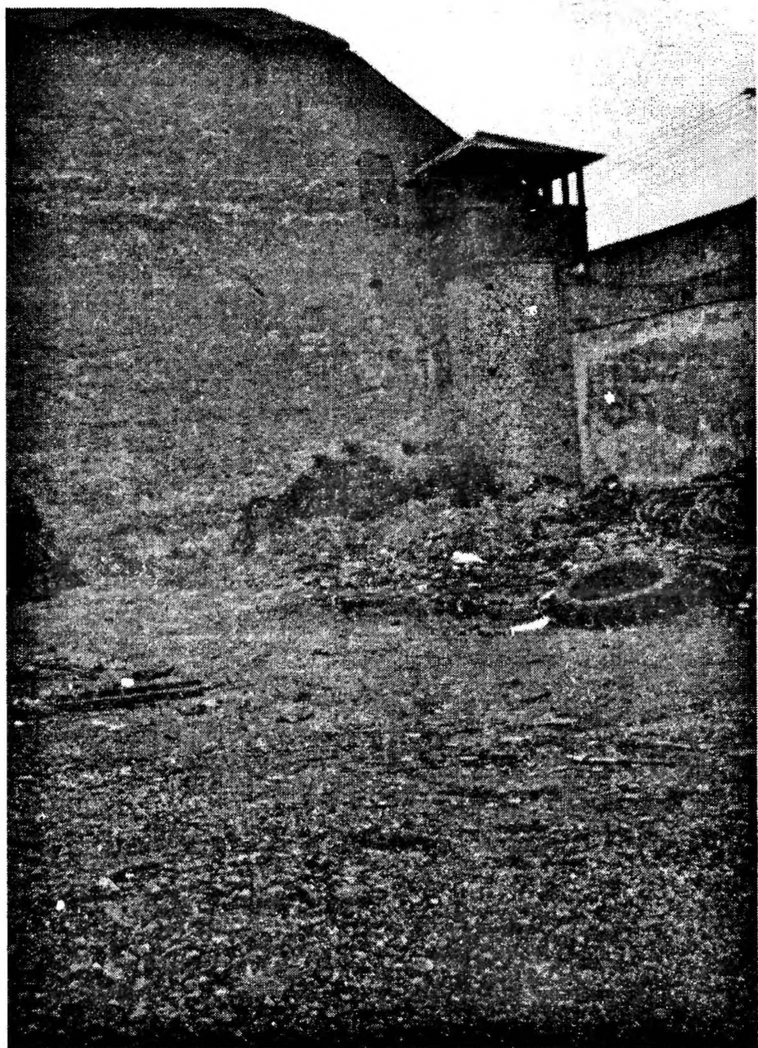
Curăţenia closetelor: cu mîinile prin urină, avînd drept cîrpe nişte zdrenţe imunde. Boca avea o adevărată plăcere sadică să ne pună să curăţăm closetele.

Haznalele au fost curăţite tot de noi. Dumitru Nistor a fost obligat să intre înăuntru şi să scoată murdăria cu găleţile pe care apoi colegii lui de cameră le transportau mai departe; cînd a ieşit din hazna, era plin de murdărie de sus pînă jos. În ziua de Sf. Constantin, 1954, am curăţat din nou haznalele; se înfundau adeseori; de data aceasta, am făcut şi eu parte din cei care transportau găleţile. A trebuit să vărsăm aceste găleţi, cu toată opunerea şi protestul nostru, în groapa de gunoi din curte, situată sub miradorul unde păzea santinela. Am atras atenţia că în felul acesta se poate infecta locul şi propaga, eventual, vreo epidemie. Stupidul şef de secţie din ziua aceea n-a vrut însă să înţeleagă şi ne-a obligat să le vărsăm acolo. Peste cîteva zile constatăm o mare îngrijorare în toată puşcăria; se vorbeşte de epidemie – febră tifoidă; doctorul lipseşte timp de două luni şi aflăm că ar fi o gravă epidemie de tifos prin regiune şi chiar în

restul ţării. Spunem că am atras atenţia şefului de secţie că nu e bine să aruncăm acolo materiile fecale şi că el nu a vrut să ţină seamă totuşi de spusele noastre. Şeful cred că a fost pedepsit; s-au luat măsuri drastice de curăţenie şi dezinfecţie.

“BURSA” DIN ÎNCHISOAREA SIGHET

Schimbul de alimente: carne contra marmeladă, lapte contra pîine etc. Se vindea şi locul la alegerea cărnii etc. Specialistul era Romaşcanu care vindea şi cumpăra orice: era şi un prilej de rîs, de glume (Sibiceanu).

Penitenciarul din Sighet: curtea interioară.
***Foto Octavian Roske* (în 1991, după desființarea închisorii)**

CONFERINŢELE

În fiecare colectiv s-au făcut diferite conferinţe cu caracter istoric, literar, ştiinţific, juridic, religios etc. În special erau gustate conferinţele istorice şi literare. Cu acest prilej au fost şi adevărate revelaţiuni: aşa, de pildă, am constatat că Miluţă Romaşcanu are un mare talent de povestitor (ne-a prezentat amintiri din copilăria şi tinereţea lui: satele Plugari şi Zlătunoaia din jud. Iaşi şi Botoşani, unde a copilărit, apoi Iaşii de după războiul prim mondial, în sfîrşit, Bucureştii anilor 1925 – 1930).

Tot aşa ne-am dat seama de marele talent poetic al lui Aurelian Bentoiu, care nu e numai un remarcabil avocat – poate primul din Bucureşti ca eficienţă – dar şi un incontestabil talent poetic.

În colectivul 17 au făcut conferinţe Victor Papacostea, N. Sibiceanu, N. Cornăţeanu, M. Romaşcanu, general N. Marinescu, G. Strat, Dumitru Nistor şi cu mine. Apoi în colectivul 18, Ştefănescu-Goangă, Ion Nistor.

Conferinţe ţinute de diverşi la Sighet:

I) *Eu*: istorice, geografice, istorico-geografice, literare, ştiinţifice, diverse.

1) *Istorice*:

a) *Curs general de Istoria românilor*, partea întîi (din preistorie pînă la organizarea militară a Daciei Romane: 35 conferinţe sau prelegeri) – colectivul 13.

b) *Călători străini prin Ţările Române* (25 de prelegeri) – colectivul 18.

c) *Istoria Bucureştilor*, din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre (9 prelegeri) – colectivul 17.

d) *Istoria Curţii de Argeş*, id. id. (4 prelegeri) – colectivul 18.

e) *Istoria orașului Callatis – Mangalia*, id. id. (4 prelegeri) – colectivul 17.
f) *Ștefan cel Mare* în lumina noilor izvoare istorice descoperite (2 prelegeri) – colectivul 17.
g) *Mircea cel Bătrîn* (2 prelegeri) – colectivul 17.
h) *Petru Rareș* (2 prelegeri) – colectivul 17.
i) *Întemeierea Țării Românești și Basarab cel Mare* (3 prelegeri) – colectivul 17 și 18.
j) *Flori și grădini în trecutul nostru* (o prelegere) – colectivul 17.
k) *Hagii și hagialîc în trecutul nostru* (o prelegere) – colectivul 13.
l) *Surcouf, corsarul francez* (o prelegere) – colectivul 18.
m) *Alexandru Lăpușneanu* (o prelegere) – colectivul 18.
n) *Pescuitul și piscicultura în trecutul nostru* (4 prelegeri) – colectivul 17.
o) *24 Ianuarie* (o prelegere) – colectivul 17.
p) *10 mai* (o prelegere) – colectivul 17.
q) *Întemeierea Moldovei* (2 prelegeri) – colectivul 17.
r) Autobiografia (20 prelegeri) – colectivul 18.

2) *Geografice și istorico-geografice:*
a) *O călătorie cu vaporul în jurul lumii* (35 de prelegeri) – colectivul 17.
b) *Orașe și neamuri din Uniunea Sovietelor* (4 prelegeri) – colectivul 17.
c) *Județul Putna* (5 prelegeri) – colectivul 17.
d) *Județul Ilfov* (4 prelegeri) – colectivul 17.
e) *Județul Tulcea* (2 prelegeri) – colectivul 17.
f) *Croisiere blanche* (2 prelegeri) – colectivul 17.
g) *Nous avons fait un beau voyage* de Francis de Crois (4 prelegeri) (India și Ceylonul) – colectivul 13.
h) *Călătoria a trei aviatori americani în Pacific într-o barcă de cauciuc timp de 36 de zile* (după *Readers Digest*) (2 prelegeri) – colectivul 17.
i) *Reportaj asupra Laponiei* (după *Life*) (o prelegere) – colectivul 17.
j) *Istanbul* (descriere făcută de mine) (5 prelegeri) – colectivul 17.
k) *Egiptul* (descriere făcută de mine) (5 prelegeri) – colectivul 17.

3) *Literare*:

a) *Le Roman de Tristan et Iseut* (în forma modernă a lui Bédier) (3 prelegeri) – colectivul 17.

b) *Cămaşa lui Christos*, roman de Lloyd Douglas (o prelegere) – colectivul 17.

c) *Maria Chappedelaine*, roman de Louis Hémon (2 prelegeri) – colectivul 17.

d) *Captains courageous* de Rudyard Kipling (3 prelegeri) – colectivul 17.

e) *Pirin Planina* de G. Topârceanu (4 prelegeri) – colectivul 17.

f) *Fraţii Jderi* de M. Sadoveanu (8 şedinţe) – colectivul 17.

g) *Zodia Cancerului* de M. Sadoveanu (4 şedinţe) – colectivul 17.

h) *Nunta Domniţei Ruxandra* de M. Sadoveanu (3 şedinţe) – colectivul 17.

i) *Une descente dans le Maelstrom* de Edgar Allan Poe (o şedinţă) – colectivul 17.

j) *El Hakim* (2 şedinţe) – colectivul 17.

4) *Ştiinţifice şi Diverse*:

a) *Le ciel* (o prelegere) – colectivul 17.

b) *Lady Hamilton*, film văzut la Istanbul – colectivul 13.

Fluieram şi cîntam cîntece româneşti vechi, doine, romanţe, canzonete italiene etc.

II) *Aurelian Bentoiu:*

a) *Poezii* ale lui (10 prelegeri apoi repetate) – colectivele 18 şi 59.

b) *Afacerea Skoda* (5 prelegeri) – colectivul 18.

c) *Diverse procese* pledate de el (al ţăranilor proprietari de terenuri petrolifere etc.) – colectivul 18.

d) *Definiţia şi evoluţia dreptului* (10 prelegeri) – colectivul 18; a mai vorbit despre acelaşi subiect şi la colectivul 59.

III) *Victor Papacostea:*

a) *Istoria românilor din Peninsula Balcanică* (12–15 prelegeri) – colectivul 17.

b) *Duşmanii Romei* (Mitridate, Jugurtha, Hanibal, Decebal) (12 – 15 prelegeri) – colectivul 17.

c) *Dezvoltarea istoriografiei româneşti* (n-am asistat la acest ciclu) – colectivul 17.

d) *Constantin Giurescu* (2 prelegeri) – colectivul 17.

e) *Moscopole* (4 – 5 prelegeri) – colectivul 17.

f) *Cartierul copilăriei mele în Bucureşti* (11 iunie, Bd. Mărăşeşti, Bellu) (8 prelegeri) – colectivul 17.

g) *Autobiografie* (4 prelegeri) – colectivul 18 (fiind de faţă eu, Nae Marinescu şi G. Leon).

h) *Mihai Viteazul în istoriografia românească* (4–5 prelegeri) – colectivul 17.

i) *Călători străini în ţările noastre la începutul secolului XIX* (epoca 1806 – 1821) (8 prelegeri) – colectivul 18.

j) *Cadrilaterul* (3 – 4 prelegeri) – colectivul 13.

k) *Quo Vadis* de H. Sienkiewicz (4 prelegeri) – colectivul 17.

l) *Prin foc şi sabie* de H. Sienkiewicz (4 prelegeri) – colectivul 17.

m) *Mizerabilii* de Victor Hugo (5 – 6 prelegeri) – colectivul 17.

n) *Potopul* – de H. Sienkiewicz (4 prelegeri) – colectivul 17.

Fluiera arii, fragmente de operă, serenade, berceuse etc.; povestea, cu mare talent, filme (*Colonelul Blicup; Ultimul mohican; Oamenii pe rug* etc.).

IV) *Nicu Sibiceanu:*

a) *Călătoria la Istanbul şi Ankara* (o prelegere) – colectivul 17.

b) *Călătoria la Beograd* (o prelegere) – colectivul 17.

c) *Călătoria la Praha* (o prelegere) – colectivul 17

Toate trei călătoriile efectuate ca director de cabinet al lui Gh. Tătărescu.

d) *Gone with the wind* de Margaret Mitchell (10 prelegeri) – colectivul 17 şi a doua oară la colectivul 18.

e) *Röpke*, volumul lui (1 prelegere) – colectivul 17.

f) *Podurile Parisului*, descriere (1 prelegere) – colectivul 17.

EXERCIŢIILE DE LIMBĂ

În afară de conferinţe, au mai fost şi exerciţii de limbă. Eu am învăţat ungureşte de la Dumitru Nistor; în ultimul timp, învăţa ungureşte alături de mine şi Aurelian Bentoiu, care mai făcuse înainte cu Aurel Vlad. Dumitru Nistor a învăţat franţuzeşte şi englezeşte de la Nicu Sibiceanu. Sibiceanu, cu Cornăţeanu, cu Strat şi cu mine am făcut exerciţii de engleză.

Cît am fost în colectivul Cornăţeanu, am făcut exerciţii de franceză şi engleză cu colegii de acolo, iar eu îmi împrospătam cunoştinţele de germană cu Victor Moldovan.

Cît am stat singur în celulă, atît în intervalul mai 1950–ianuarie 1952, cît şi apoi în octombrie 1954 – februarie 1955, mi-am revizuit cunoştinţele de limbă engleză, germană, latină. Am verificat, de asemenea, cronologia istoriei românilor, apoi cunoştinţele de geografie mondială. Mi-am concentrat, însă, mai ales, atenţia asupra *alcătuirei de lucrări ştiinţifice noi* şi anume:

– vol. IV din *Istoria românilor* (partea I: Politica şi partea a II-a: Instituţiile şi cultura);

– *Istoria Bucureştilor;*

– *Pescuitul şi piscicultura în trecutul nostru;*

– o serie de articole de caracter istoric, geografic, cartografic, arheologic, filologic şi bibliografic; circa 260;

– traducerea *Istoriei românilor*, sinteza rezumată de la Delafras, în limbile franceză, germană, engleză, italiană, spaniolă, greacă, sîrbă, bulgară, turcă, fiecare traducere avînd o serie de ştiri noi în legătură cu poporul respectiv. Titlurile vor fi de tipul acesta: *Istoria românilor cu specială privire la relaţiile lor cu grecii* (de ex.) sau *Istoria românilor şi a relaţiilor lor cu bulgarii* (sau cu francezii etc.).

Aceste preocupări ştiinţifice mi-au fost de cel mai mare folos; ele mi-au îngăduit să-mi trec timpul, mai ales cît am fost monocelular, şi mi-au păstrat memoria neatinsă, ba chiar mi-au ascuţit-o sau stimulat-o.

Gîndul la Mica şi la copii, pe care vroiam neapărat să-i revăd, şi aceste preocupări ştiinţifice mi-au permis să rezist şi să scap cu viaţă şi onoare de la Sighet.

M-am mai gîndit la un volum cuprinzînd cele mai vechi şi mai bune melodii româneşti, începînd cu cele relevate în bibliografia româno-maghiară a lui Veréss şi în St. Bellanger, Le kéroutza.

O altă lucrare: *Documente inedite privitoare la hotarul dintre Transilvania şi Principate în secolul XVIII* (va cuprinde documentele găsite şi copiate de tata la Viena! ele formează continuarea volumelor: *Material pentru istoria Olteniei sub austrieci)*. O alta: *Documente româneşti inedite privind relaţiile Munteniei cu Muntele Athos* (cuprinde materialul ce mi-a fost încredinţat de Gabriel Millet de la Paris şi formează urmarea la volumul lui Grigore Nandriş, *Documente...* publicat la secţia istorică a Fundaţiei Regale).

ADDENDA

CRONOLOGIA DETENŢIEI MELE

(în ce celule am fost)
– 6 mai 1950: arestarea
– 7 mai 1950: sosirea la Sighet şi închiderea în celula 21
– dec. 1950: în celula 10, revin apoi la 21
– iunie 1951: iar în celula 10, apoi revin la 21
– 25 ian. 1952: transferat în celula 48 (colectivul Cornăţeanu)
– 26 feb. 1952: transferat la bucătărie (celula 17)
– 27 iun. 1953: scoşi de la bucătărie
– dec. 1953 – febr. 1954: transferaţi (cei 4!) la celula 18 (alături)
– martie 1954: readuşi la celula 17, cu ceilalţi
– aprilie 1954: mutaţi cu toţii în celula nr. 13
– 24 sept. 1954: regruparea liberalilor (10 inşi!) şi mutarea din nou la celula 18
– 13 oct. 1954: mutarea mea ca bolnav la celula 60 (et. 1)
– 7 febr. 1955: readucerea mea în colectivul 18
– 5 iulie 1955: eliberarea din puşcărie; domiciliul obligatoriu la Măzăreni pe 60 luni.

Ing. Priboianu mi-a spus azi 5 sept. 1955 (la Măzăreni) că el crede că C. Argetoianu a murit în celula 12, vecină cu celula în care stătea el cu A. Filip şi cu ceilalţi din colectivul pompei (nr. 13), în ziua de 27 ianuarie, ziua de naştere a lui Argetoianu. După Argetoianu, a stat, în celula 12, un preot care le-a comunicat prin zid că este preot. După acest preot un altul şi apoi în aprilie a venit însuşi inginerul Priboianu care a rămas aici, în celula 12, pînă la 5 iulie cînd i s-a dat drumul.

August Filip a plîns mult la moartea lui Argetoianu. (Gh. Strat mi-a spus, cu alt prilej, că în Bucureşti se spune că A. Filip ar fi băiatul natural al lui Argetoianu!)

ADDENDA ET CORRIGENDA (MĂZĂRENI)

Eu ştiam că Argetoianu a murit în primele zile ale lui februarie 1955. Cînd am revenit în colectivul 18, la 7 februarie 1955, am văzut cum se făcea curăţenie în celula 12 şi colegii (Sibiceanu, Victor Papacostea, Nistor, Bentoiu) mi-au spus că a murit acolo Argetoianu. În orice caz, moartea lui Argetoianu a avut loc între 26 ian. – 6 febr. 1955.

Tot Priboianu mi-a spus azi, 7 sept. 1955, că a văzut cu ochii lui la Sighet, în curtea închisorii, în cîteva rînduri, prin noiembrie – decembrie 1954, pe generalii *Şova* şi *Iacobici*, "criminalii de război". Erau prietenii lui şi-i cunoştea foarte bine. Am insistat în două rînduri dacă într-adevăr erau ei, dacă i-a văzut bine, dacă e sigur, şi *a afirmat-o cu toată tăria*.

Era şi Gh. Strat de faţă, care mi-a spus că el nu ştie nimic de prezenţa acestor doi la Sighet.

Au fost oare, într-adevăr, la Sighet?

La Sighet au mai fost *Niculescu-Buzeşti*, fratele fostului ministru de Externe, *Camil Demetrescu* şi *Victor Rădulescu-Pogoneanu*. Au stat la parter, la 13 cred sau 14.

Priboianu mi-a spus, de faţă fiind şi Gh. Strat, la 19 sept., următoarele: "Cireşică" numit de ei "Piticot"; "Habsburgul" era numit "Istericul"; "Tebeceul" era numit "Peştele".

Bornemisa a fost agent *delator*. Spunea că "face orice ca să iasă" (exact declaraţia care a făcut-o la noi G. Leon).

Anunţase pe colegii din colectiv că el va face urări la raport în zilele de 6 martie, 1 mai etc. A făcut-o; a făcut-o chiar aşa de insistent şi servil încît odată locotenentul (Biaritz!) l-a întrerupt spunîndu-i: "Lasă-mă cu chestiile astea... "

A murit, crede Priboianu, de *cancer!* A fost izolat, în ultima parte a deţinerii; cînd l-au scos din colectiv, ca să-şi joace rolul, le-a spus colegilor pe care-i părăsea: "Mă duc să îngrijesc nişte bătrîni".
Pe cînd era singur, la urmă, l-au văzut în curte cum sta pe piatra fostei fîntîni. Se refăcuse, probabil, tumoarea de care fusese operat în închisoare sau aiurea; cînd l-au adormit era medicul ("Broscoiul") şi "Benzo"! Cînd s-a trezit era numai "Benzo"! (scena cu "Frizerul" unde se făcea audierea lui Bornemisa ("Cireşică"!) de către "Tebece"!).

Racoviţă-jandarmul a fost şi el *delator*: a declarat cînd s-a întors de la interogare: "Cred că n-am băgat pe nimeni de aici" (deci din altă parte, da!).
Avea atitudine slugarnică, foarte umilă, nedemnă chiar faţă de şefi. Murdar şi nevrînd să facă nici o treabă, scuipa şi urina pe podelele pe care alţii le spălau şi frecau, el nevrînd să pună mîna.

I. Nistor căra tineta, pe cînd era la 59; numai la noi n-a vrut să facă nimic, era revoltat că Racoviţă nu pune mîna!

Gh. Strat a precizat că transferarea noastră de la 13 la 18 şi completarea cu cei patru liberali de la 59 s-a făcut în ziua de 29 sept. 1954. *Cred că aşa e!*
Eu am fost mutat (izolat) la 60 în ziua de 13 octombrie 1955 şi m-am reîntors la 7 februarie 1956.

Gh. Strat a avut criza lui de retenţie urinară şi de spasm nervos la 19 aprilie 1955. (Eu i-am precizat data şi a fost de acord!)

Priboianu mi-a spus că Zwiedenek primise de la Regina Maria două geamantane cu acte ca să le trimită în Germania, după moartea ei; el a tot amînat, deşi ar fi putut foarte bine să le trimită sub Antonescu; în cele din urmă, sub comunişti, la o descindere, i s-au luat geamantanele. Cînd era în colectivul Priboianu, Zwiedenek îngenunchea pe podele şi se bătea cu pumnii în cap de greşeala pe care o făcuse, întîrziind cu trimiterea actelor. Ele sunt acuma în mîinile comuniştilor.

Solomon mi-a spus azi, 1 octombrie 1955, la Priboianu acasă de faţă fiind şi Gh. Strat, Priboianu şi Vlad Dimitriu, următoarele referitoare la Sighet:

El, Solomon, împreună cu Mihai Popovici, Mihail Manoilescu şi cu Radu Budişteanu au sosit la Sighet, la închisoare, în ziua de 12 noiembrie 1950, orele 11 seara. După ce au stat o noapte în celula 13 la parter, i-a mutat în camera 67 ("sura"), deasupra camerei sanitarului (infirmeria aşa-zicînd).

Aici, la 67, a murit, în noaptea de 30 spre 31 decembrie 1950, *Mihail Manoilescu*. Acesta se îmbolnăvise de tifos exantematic cînd l-au arestat; a scăpat de boală, dar a rămas de atunci cu inima atinsă. L-a Sighet a murit de inimă şi rinichi, ca urmare a exantematicului.

Pufi Leucuţia a sosit la Sighet tîrziu, în 1954; de aceea noi nu l-am văzut, nici n-am ştiut de el.

La 29 septembrie 1954, Solomon, împreună cu C. Angelescu, C. Băran, Tòmescu, Aug. Filip, Priboianu şi Voicu Niţescu au fost aduşi la camera 13, unde au găsit pe Cornăţeanu şi pe R. Pop din fostul nostru colectiv. Ei au tras la pompă (Voicu Niţescu nu trăgea, Solomon pe jumătate etc.; buni de muncă erau Cornăţeanu, Pop, Băran; şi Tomescu era atins).

În ianuarie 1955 a fost izolat R. Pop, după ce-l interogaseră de mai multe ori, în legătură cu trei cucoane din Oradea care trecuseră graniţa. Despre aceste cucoane l-au interogat şi pe Solomon. Una din cele trei era şefa secţiei feminine a partidului Oradea.

La 1 aprilie 1955 i-a separat pe cei din acest colectiv şi anume: Priboianu, Voicu Niţescu, Solomon şi C. Angelescu, fiecare în cîte o celulă la parter (11, 12, 20, 21). Aici au stat pînă la eliberare. Au rămas la 13: Cornăţeanu, Băran, Filip, Tomescu.

I. Mihalache a plecat de la Sighet la 17 noiembrie 1953, odată cu alţii nouă.

Solomon a afirmat că cel mai greu regim din cîte a cunoscut în închisorile prin care a trecut a fost *la Sighet!* Şi doar a trecut prin destule: la Interne, la Jilava, la Piteşti, Aiud şi Ocnele Mari. Cînd a sosit la Sighet avea 200 de pulsaţii (!), era rău.

Solomon a stat şi la camera 88 la al doilea etaj, pe "teu", vecin cu Dumitru Alimănişteanu care era la 87 (imediat după closet)! Acesta din urmă le-a vorbit prin gaura de la ţeava caloriferului: nu se făcuse încă reparaţia la calorifer. ("Allo, cine e acolo; Allo, cine e acolo?")

(Măzăreni, 1 octombrie 1955, orele 20, C. C. G.)

Camera 74 venea deasupra lui 44. Solomon a stat puţin şi la camera 74.

N-au ieşit o dată timp de *şase săptămîni* la plimbare! (Priboianu dixit!)

Mi-a spus Mica la 12 octombrie cînd a venit din nou la Măzăreni că a murit, la Bucureşti, D. V. Ţoni şi că la înmormîntare a fost foarte multă lume, între care şi D. R. Ioaniţescu.

Tot Mica mi-a spus la 23 octombrie cînd a venit din nou la Măzăreni că a murit la Bucureşti:

Generalul Ilasievici, în închisoare la Malmaison; era foarte slăbit;

August Filip, care s-a sinucis, înecîndu-se în lacul Băneasa sau Herăstrău. Venise de la Malmaison, s-a dus la o rudă a lui şi a telefonat soţiei. Aceasta a venit la acea rudă, dar i-a spus lui Aug. Filip că a suferit atît în timpul arestării lui, timp de 5 ani şi mai bine, din cauza securităţii şi a celorlalte prigoniri încît nu vrea să mai reia traiul împreună; divorţase între timp. Atunci A. Filip a plecat abătut de acolo – deşi nişte nepoţi ai lui Lecca, care fuseseră şi ei de faţă, îi oferiseră să stea la ei, obligîndu-se dînşii să-l întreţină – a scris pe o bucată de hîrtie adresa rudei unde fusese şi

telefonul ei, s-a suit într-un tramvai, cu toate insistenţele nepoţilor, s-a dus la lacuri şi s-a sinucis. Nepoţii au vrut să se suie după el în tramvai, dar tocmai atunci s-a închis uşa tramvaiului.

La înmormîntare, fosta soţie a avut lipsa de bun simţ să participe şi ea, cu o pălăriuţă în vîrful capului, cu cîrlionţi. Nimeni dintre participanţi – circa o sută de persoane – nu i-a întins mîna. Încă una din dramele Sighetului!

Soţia lui Nolică Tătărăscu s-a sinucis, iar soţia profesorului de teologie, Tomescu ("Frăţia"), a murit de inimă trei zile după întoarcerea lui la Bucureşti.

Azi, 13 octombrie 1955, Gh. Strat mi-a spus.

Pe D. Teodorescu (Malacu) l-au ţinut la "neagra" două zile şi două nopţi şi l-au bătut pentru nişte cartofi cruzi (le-a dat drumul cînd a văzut că se face percheziţie).

L-au bătut pe *Valer Moldovan*, om de 78 de ani, pentru că se ridicase în vîrful picioarelor să vadă cît e ceasul la clopotniţa bisericii (era, împreună cu Strat, la 74).

A. Baciu a fost bătut; a murit în decembrie 1953 (începutul lunii, cam în aceeaşi vreme cu Bădulescu).

La Sighet a fost şi *Cudalbu* (i-a spus C. Angelescu); a murit acolo, la Sighet.

Mi-am adus aminte că:

Printre prelaţii uniţi era şi canonicul *Macavei*, în grupul episcopilor.

Preotul unit *Berîndă* era asumpţionist, de-ai părintelui Laurent. Am vorbit cu el prin uşă şi la fereastră.

Azi, 27 octombrie 1955, a sosit la mine, la Măzăreni, C. C. Zamfirescu, însoţit de şeful miliţiei locale, şi l-a lăsat la mine, spunînd că vine după-masă ca să-l cazeze. (Vorbă să fie!) I-am dat un ceai cu unt şi miere, apoi la unu am luat masa împreună cu el şi cu Mica (ochiuri cu mămăliguţă, brînză cu smîntînă şi ştrudel cu mere). Era bolnav; avea o colită serioasă; după-masă a venit şi Gh. Strat, am convenit toţi trei ca să fie internat, deocamdată, la dispensarul local

şi apoi la spital la Brăila. Ceea ce s-a şi făcut, în cursul după-amiezii. Eu şi cu Strat i-am dus apoi acolo bagajele pe care le lăsase la mine.

În timpul dimineţii şi a mesei de prînz ne-a povestit că cu Cornăţeanu şi cu un întreg grup au plecat de la Sighet la 6 iulie 1955, dimineaţa, cu un vagon-dubă la Bucureşti, că aici au fost duşi la Malmaison unde au stat pînă cînd li s-a dat treptat-treptat drumul (nu la toţi însă!). El, Zamfirescu, a fost ascultat în 26 de rînduri, dintre care 17 rînduri privitor la el şi 9 rînduri la alţii. A făcut 9 biografii ale altora; între ele şi a lui Victor Papacostea.

Au stat în celule separate, individuale, la Malmaison; mîncarea convenabilă (2 feluri); el a avut regim din cauza bolii (colită!). I-au dat drumul vinerea trecută; s-a dus acasă şi după patru zile, sub pretext că să vie la prefectură să i se dea lucrurile de preţ (verighetă etc.), l-au făcut să vie acolo, la Prefectura Miliţiei, şi i-au spus că i s-a fixat domiciliul obligator pe 60 de luni la Măzăreni. A fost pornit miercuri seara, a ajuns la Brăila, a stat acolo la Miliţie şi joi dimineaţa a ajuns la Măzăreni.

Zamfirescu crede că Gh. Brătianu nu s-a sinucis, ci a murit de tuberculoză. El spune că nu l-a mai văzut pe Gh. Brătianu ieşind în curte cu 2 săptămîni mai înainte; în realitate, noi, cei de la 17, l-am văzut pe Gh. Brătianu în curte, chiar în ajunul sinuciderii, în după-masa zilei de 24 aprilie 1953. Zamfirescu e rău informat, sau poate nu vrea să lase să se ştie că s-a sinucis, găseşte că nu e convenabil politiceşte.

Azi, 28 octombrie 1955, vizitînd pe C. C. Zamfirescu, internat în dispensarul Măzăreni, mi-a spus:

Au fost mutaţi la 29 septembrie 1954 jos, în colectivul 17. Aici a fost împreună cu Gh. Vântu, Mihai Popovici, Vasile Sassu, Lupaş, Meteş şi alţii.

Gh. Vântu era de *nerecunoscut*. Ajunsese de la 90 kg la *50*; era îndoit aproape în unghi drept; avea o *coxalgie* şi o boală de intestin, îi ieşise anusul de circa 5 cm afară. Zamfirescu nu şi-a dat seama că e el; a trebuit ca Vântu să-şi spună numele, ca să-l recunoască.

Lui Meteş i-au dat drumul cel dintîi, la 19 mai 1955; lui Lupaş la vreo 20 de zile după aceea, pe la începutul lui iunie.

Mihai Popovici *s-a bătut rău* cu V. Sassu din cauza unei pături: Popovici avea o pătură cazonă şi două particulare; Sassu, două cazone şi una particulară. Cînd a venit gardianul să ceară o pătură pentru baie, au tăcut ambii, pe cînd Popovici era întors cu spatele, Sassu i-a făcut semn gardianului spre patul lui Popovici, adică s-o ia pe a acestuia, ceea ce gardianul a şi făcut. Dar tocmai cînd Sassu îi făcea semn, Popovici s-a întors brusc şi l-a zărit. După ieşirea gardianului, Popovici a început să se plimbe furios şi a spus: "ticăloşi... ticăloşi... delaţionişti". Apoi... (vezi nota din 29 octombrie).
(Am fost întrerupţi de venirea lui Gigi Strat!)

Azi, 29 octombrie, C. C. Zamfirescu mi-a spus:
Odată cu el au venit în duba-vagon de la Sighet următorii: Pufi Leucuţia, Ion Mihalache şi I. C. Petrescu, aceştia doi într-o celulă separată; N. Zigre, Gh. Vântu şi Ionel Perieţeanu, tustrei greu bolnavi, abia putîndu-se mişca; apoi Ion Gigurtu, N. Cornăţeanu, Sauciuc-Săveanu, Victor Papacostea, Bentoiu, D. Nistor, Mironescu-Mera şi alţii.

Valer Moldovan, care a fost în colectivul 74, a murit la Sighet în camera 87. El, Zamfirescu, a curăţat odaia după moartea lui. Faptul s-a petrecut în 1954, înainte de 29 septembrie, cînd Zamfirescu a fost adus jos, din colectivul 78 în colectivul 17.

Iuliu Moldovan era şi el greu bolnav; ajunsese în urmă de nu mai putea mînca decît cartofi.

Mihai Popovici i-a dat cîteva palme şi un picior lui V. Sassu, a sărit Titus Popovici să-i despartă, a încasat şi el un pumn în încăierare. Sassu a fost năucit, n-a răspuns (vezi nota din 28 octombrie).

Victor Ţoni a fost operat de hernie; a murit de uremie, zice Gigi Solomon care a venit între timp şi el la Zamfirescu;

acesta din urmă credea că a murit infectat. Cred că are dreptate Solomon!

Generalul Ilcuş n-a murit – afirmă Zamfirescu; a venit cu ceilalţi la Bucureşti. N-a fost nebun; a făcut pe nebunul ca să i se dea un tovarăş şi i s-a şi dat un preot; noi am auzit însă cum l-au bătut.

Duminică 25 decembrie 1955 mi-a spus Ion Lupaş, la mine acasă, următoarele:
Ion Popp (Enci Popp) a murit în ziua de 9 martie 1953. I-a venit rău, pe cînd era la frizerie; cînd s-a dus la robinet ca să se spele, a avut accesul şi a căzut. A murit uşor, repede.

Aurel Vlad a murit în dimineaţa zilei de 1 iulie 1953, la orele 3. Fusese ateu (deşi reprezentant în atîtea rînduri al unor instituţii şi foruri bisericeşti); în ultimele ceasuri a făcut însă un gest de împăcare cu credinţa: a rostit "Tatăl nostru" (mi-a spus-o şi Aurelian Bentoiu la Sighet).

Ion Lupaş a fost bătut rău fiindcă a făcut greva foamei. Pe cînd îl băteau, Lupaş a strigat: "Daţi-mi în cap să se isprăvească o dată". La care gardianul bătăuş i-a răspuns: "Ăla vine la urmă". Lupaş a trebuit să renunţe la greva foamei; altfel l-ar fi ucis în bătăi.

Şi el a constatat – ca şi mine – că, în închisoare, memoria i s-a ascuţit, din cauza necontenitului exerciţiu.

G. Taşcă a murit de pneumonie, se pare, în anul 1951. Se văita, singur, noaptea în celulă, moldoveneşte: "Văleu, mămucă, văleu". L-a auzit Necşeşti care sta aproape de celula lui Taşcă.

Morţii.
Au început să moară încă de pe drum; doctorul Ciugureanu la Turda (6 mai 1950).
Generalul Cihoski a înnebunit pe drum; a murit puţin după ce a ajuns la Sighet.
Popovici-Taşcă.

Moartea generalului Popovici-Epure: boala lui; însănătoşirea; atacul de paralizie final. Scena luării din celulă!
Moartea inginerului Macovei, de inimă.
Moartea lui Măgureanu: testamentul lui.
Moartea lui Al. Lapedatu: s-a spînzurat.
Sinuciderea lui Radu Roşculeţ.
Sinuciderea lui Gh. Brătianu: şi-a tăiat vinele de la gît.
Sinuciderea lui Costel Tătăranu; boala lui de ficat.
Cum a murit episcopul Suciu.
Moartea lui Dinu Brătianu etc., etc.
Cum erau îngropaţi morţii? Sicrie la început; apoi fără sicrie, transportaţi în pături. Căruţa de la miezul nopţii: zgomotul trupului zvîrlit în căruţă. Targa sinistră; lopeţile pline de pămînt. Cioclul: "Frizerul". Sanitarul fusese mai înainte autopsier şi cred că-şi continua meseria şi acum. E interesant de văzut ce acte de deces s-au încheiat la puşcărie şi cum au fost trecute sinuciderile.
Lucrurile celor morţi erau parte luate de colegii de cameră, parte ridicate de direcţie şi duse la bagajul respectiv.
Cum verificam dacă cineva a murit: numărul bucăţilor de pîine tăiate la bucătărie şi prin faptul că tineta cu mîncarea nu se mai oprea în dreptul celulei respective.

Ion Pelivan a încetat din viaţă la 24 decembrie 1953; a fost bolnav mai mult timp şi, deşi medicul (cel tînăr, care înlocuia pe "broscoi"!) a recomandat să i se facă injecţii cu penicilină, nu i s-a dat decît... *o aspirină!* N-a vrut sanitarul care era *responsabil!*

D. Burilleanu, guvernatorul B. N. R., a murit exact la patru luni după Pelivan, adică la 24 aprilie 1954. Şi el a fost bolnav; în ultimul stadiu, nu mai putea să mănînce nimic; şi pîinea muiată în apă nu o putea păstra, ci o vărsa imediat. Trebuie că a avut un *cancer la stomac*, ca şi bietul Dorel Dumitrescu. Şi, tot ca şi acesta, *n-a avut dureri*, n-a suferit, cum suferă de obicei cei bolnavi de cancer.

(Amănunte date azi, 8 august 1955, dimineaţa, la Măzăreni, de către inginerul Priboianu care a fost în celulă cu ambii!)

Bentoiu mi-a spus la Sighet că a fost martor la moartea lui Enci Pop şi a lui Aurel Vlad. Acesta din urmă era *ateu*, dar pe patul de moarte a consimţit să se spovedească.

Moartea unuia a fost la 30 iunie 1953 (cred că a lui Aurel Vlad!); a celuilalt pare-se la Mucenici (9 martie).

Cornăţeanu ştie cînd a murit Macovei şi generalul Popovici-Epure (în intervalul octombrie 1950 – martie 1951 ambii).

Miluţă Romaşcanu a fost martor la moartea lui Măgureanu, ale cărui ultime dorinţi le ştie. (Tot la începutul lui 1951, cred!)

Ştefănescu-Goangă a fost în colectivul în care au murit Burilleanu şi Pelivan.

Generalul Racoviţă-jandarmul a murit în celula 17, singur, de un cancer al feţei, la vîrsta de 88 de ani, în 1954.

Fapte deosebite (în legătură cu animalele): 1 – *Păianjenul* cu cruce din celula mea (21) care mi-a ţinut tovărăşie două luni în vara lui 1951; se domesticise; mă cunoştea. 2 – *Căţelul* închisorii, dat la hingheri de însuşi directorul închisorii; căuta afecţiunea noastră. 3 – *Leul*, cîinele cel mare, care se juca cu noi şi care lătra cu disperare la santinele (brutalitatea lui "Păsărilă"); în special era prietenul lui Cornăţeanu şi al meu. 4 – *Pisica* de la bucătărie pe care au zvîrlit-o de pe zid. 5 – *Vulturaşul* care a căzut – era probabil bolnav, – în septembrie 1954, în curtea închisorii; ni l-a adus directorul în celula noastră – la nr. 13 – o splendoare de pasăre (descrierea!). L-am ţinut apoi *în closet!* Cum îl zădărau gardienii. A pierit împuşcat de o santinelă, se pare, ca şi Ilie din Buzău (excurs despre Ilie, vulturul din Buzău!). 6 – *Rîndunica* căzută între două geamuri ale ferestrei din faţă şi care a murit după vreo 4 zile de încercări infructuoase de a ieşi dintre cele două geamuri. 7 – *Şobolanii*; vînătoarea după şobolani; scena cu şobolănoaica cu pui care a stat să-şi acopere puii şi a pierit aşa: exemplu de jertfă maternă. "Leul" participa şi el la vînătoarea de şobolani. 8 – *Şoarecii*

din bucătărie, prietenii lui Miluţă Romaşcanu care-i scăpa atunci cînd cădeau în cîte un cazan gol: le punea lemne pe care să se suie şi să iasă din cazan; în schimb, generalul Nae Marinescu îi zvîrlea de vii, în foc. 9 – *Porcii* ("Ghiţă" şi "Mariţa"!); hrana lor; purceii "Mariţei" moşiţi de Cornăţeanu şi de Miluţă Romaşcanu; le-am ajutat şi eu, la urmă. Sacrificarea lui "Ghiţă" şi spaima "Mariţei". Romaşcanu avea grijă de hrana lor. Găleata, sunetul ei o făcea pe Mariţa să guiţe imediat. "Daţi la oi" şi hrana porcilor! 10 – *Ciorile* care căutau în cuiburile vrăbiilor şi le mîncau puii; repetate scene de felul acesta văzute din camera 13. 11 – *Cucuvelele* care cîntau în special toamna. 12 – *Cucul* – primăvara, în special în primăvara lui 1951 şi 1955 (cînta foarte de dimineaţa, pe la 4!). 13 – *Gîştele sălbatice*. Plecarea lor toamna şi reîntoarcerea primăvara. Într-o seară, între 8,30 şi 11, am numărat 12 cîrduri). 14 – *Pupăza* am auzit-o de cîteva ori...

ANEXE

Anexa 1

LISTA DEMNITARILOR MORŢI ÎN DETENŢIE LA SIGHET
(6 mai 1950 – 5 iulie 1955)

ARGETOIANU, CONSTANTIN
(1872 – 1955)
Doctor în fizică, licenţiat în drept şi litere (Paris)
Intră în diplomaţie în 1898 – secretar şi consilier de legaţie la Viena
Senator conservator (1914)
Ministru de Justiţie (1918), de Finanţe (1920) şi de Interne (1920–1921) în guvernele Averescu
Ministru la Agricultură şi ad-interim la Interne (1927) în guvernul Barbu Ştirbey
Ministru la Agricultură şi Domenii (1927–1928) în guvernul I. I. C. Brătianu
Ministru de Finanţe (1931–1932), avînd şi ad-int. la Externe (1931) şi Interne (1931–1932) în guvernul N. Iorga
Ministru de Industrie şi Comerţ (1938) şi consiler regal (1938)
Prim-ministru (1939)

BACIU, AUREL
(1886 – 1953)
Avocat
Membru al Partidului Naţional Creştin
Demnitar în timpul guvernării Goga

BĂDULESCU, VICTOR
(1892 – dec. 1953 sau ian. 1954, celula 74)
Avocat
Profesor universitar la Facultatea de Drept din Bucureşti
Membru marcant al P. N. L.
Director al Băncii de Credit
Secretar de Stat la Ministerul de Finanţe (1935)
Subsecretar de Stat la Ministerul de Externe (1936)

BOCU, SEVER
(1875 – 1950/1951?)
Absolvent al Academiei Comerciale şi al Şcolii Hautes Études, Paris
Membru marcant al Partidului Naţional (1920)
Deputat în mai multe legislaturi
Ministru în guvernul Maniu (1928–1930), reprezentînd Banatul

BORNEMISA, SEBASTIAN
(1890 – 1953)
Scriitor, ziarist
Doctor în litere (Budapesta)
Deputat al Partidului Naţional (1919–1920)
Deputat al Partidului Poporului (1926–1927)
Ministru subsecretar de stat (1938) în guvernul Goga-Cuza
Preşedintele Sindicatului Presei Române din Ardeal şi Banat

BRĂTIANU, CONSTANTIN I. C. (DINU)
(1866 – 23 aug. 1953)
Inginer, al doilea fiu al lui Ion. C. Brătianu
Deputat din 1895
Ministru de Finanţe (1933–1934)
Preşedinte al P. N. L.
Ministru de stat în guvernul de la 23 aug. 1944

BRĂTIANU, GHEORGHE I.
(1898 – 24/25 apr. 1953, celula 73)
Fiul lui Ion I. C. Brătianu
Licenţiat în drept (Iaşi), litere (Paris); doctor în filosofie (Cernăuţi), doctor în litere (Paris)

Profesor universitar la Facultatea de Litere din Bucureşti
Deputat
Preşedinte al P. N. L. ("georgist" 1930–1938)

BURILLEANU, DUMITRU (TILICĂ)
(1878 – 24 apr. 1954)
Guvernator al Băncii Naţionale

CĂMĂRĂŞESCU, ION (JEAN)
(1882 – 1953)
Licenţiat în drept (Paris)
Şef de cabinet la Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor
Preşedintele Uniunii Camerelor Agricole
Preşedinte al delegaţiei române în Consiliul Economic al Micei Antante (1934)
Ministru de Interne în guvernul lui Take Ionescu (1921 – 1922)
Membru P. N. Ţ. şi deputat de Durostor în legislaţiile 1919 – 1933

CHRISTU, ION ŞERBAN
(1895 – 1953)
Diplomat de carieră
Doctor în drept (Paris)
Membru al Diviziunii Economice din Ministerul Afacerilor Străine (1928)
Directorul Serviciului Economic din Ministerul Afacerilor Străine (1933)
Ministru plenipotenţiar cl. II (1934)
Ministru secretar de stat (feb. 1940)
Ministru al Comerţului Exterior (feb. 1940)
Director al Direcţiei Economice din Ministerul de Externe (iun. 1940)
Decoraţii: Mare Ofiţer Coroana României, Medalia Comemorativă Carol I (1939)

CIHOSKI, HENRI
(1871 – 1950)
General de Corp de Armată
Ministru de Război (1928–1930) în guvernul Maniu
Senator de drept

CIUGUREANU, DANIEL
(1885 – 1950)
Medic
Ministru al Basarabiei (1918-1919)

CONSTANTINESCU, TANCRED
(1876 – 1951)
Inginer
Membru al Partidului Liberal
Deputat şi senator în mai multe legislaturi
Director general al Căilor Ferate
Secretar general la Ministerul Industriei şi Comerţului
Ministru la Industrie şi Comerţ (1923 – 1926)

DUMITRESCU, GRIGORE (DOREL)
(? – iun. 1955)
Profesor de drept roman la Facultatea de Drept din Bucureşti
Membru marcant al P. N. L.
Deputat.
Guvernator al Băncii Naţionale

FRENŢIU, TRAIAN VALERIU
(1875 – 11 iul. 1952)
Episcop greco-catolic de Lugoj şi Oradea
Mitropolit supleant al Blajului

GEORGESCU, GRIGORE
(1886 – 1952)
General, demnitar

GHIŢESCU, STAN
(1888 – 1951)
Politician (gogist)
Deputat
Vicepreşedinte al Camerei (1926)
Ministru al Cooperaţiei (1937–1938) în guvernul O. Goga
Ministru al Muncii (1940) în guvernul Ion Gigurtu

GLATZ, ALEXANDRU
(1882 – 1953)
General
Secretar general la Ministerul Apărării Naţionale
Subsecretar de Stat la Ministerul Apărării Naţionale (1937; 1939) în guvernele: Gh. Tătărăscu, Miron Cristea

ILCUŞ, IOAN
General
Şef de Stat Major
Ministrul Apărării Naţionale (1939; 1940) în guvernele C. Argetoianu, Gh. Tătărăscu

LAPEDATU, ALEXANDRU
(1876 – 1950)
Licenţiat în istorie şi geografie
Specialist în istorie medievală
Profesor la Universitatea din Cluj
Preşedinte al Academiei Române (1935–1937)
Secretar general al Academiei Române (1937–1948)
Codirector al Institutului de Istorie Naţională
Consilerul delegaţiei la Conferinţa de pace de la Paris (1918 – 1920) şi Geneva (1922)
Liberal
Senator din 1919 pînă în 1940, din martie 1936 senator de drept
Ministru al Cultelor şi Artelor (1923–1926, 1928, 1934)
Ministru de stat (1933–1934, 1936–1937)
Arestat la vîrsta de 75 de ani, moare pe 30 aug. 1950 în ziua de Sf. Alexandru

LAPEDATU, ION I.
(1876 – 1950?)
Specialist în finanţe, licenţiat al Academiei Superioare de Comerţ din Budapesta
Profesor la Academia de Comerţ din Cluj
Deputat în mai multe legislaturi
Senator
Ministru de Finanţe (1926–1927) în guvernul Averescu

MACOVEI, ION
(1885 – 10 sept. 1950, celula 54)
Inginer
Director general la Căile Ferate
Ministru al Lucrărilor Publice (1940)

MANIU, IULIU
(1873 – 5 feb. 1953)
Om de stat
Licenţiat în drept (Cluj, Viena, Budapesta)
Doctor în drept (1896)
Preşedintele Consiliului Dirigent
Preşedintele P. N. Ţ.
Preşedintele Consiliului de Miniştri (1928–1930, 1932-1933)
Arestat la 75 de ani a fost condamnat la 154 de ani de muncă silnică
Toată viaţa a fost fidel jurămîntului făcut ca reprezentant al studenţimii: "Jur în faţa lui Dumnezeu, pe conştiinţă şi onoare că îmi voi jertfi viaţa pentru triumful cauzei româneşti"

MANOILESCU, MIHAIL
(1891 – 30 spre 31 dec. 1950, celula 67)
Inginer, licenţiat al Şcolii de Poduri şi Şosele (Bucureşti)
Profesor de Economie la Şcoala Politehnică din Bucureşti
În 1933 înfiinţează Liga Naţională Corporatistă
Subsecretar de stat la Ministerul de Finanţe (1926–1927) în guvernul Averescu
Ministru la Comunicaţii şi Lucrări Publice (1930)
Ministru la Industrie şi Comerţ (1930–1931)
Guvernator al Băncii Naţionale (1931)
Deputat în mai multe legislaturi
Senator
Preşedinte la Secţiunea Română a Camerei Internaţionale de Comerţ
Ministru de Externe (1940)
Scos din învăţămîntul universitar în 1947

MANOLESCU-STRUNGA, ION N.
(1889 – 1951)
Licenţiat al Universităţii din Viena, doctorat în economie (Berlin)
Liberal
Subsecretar de stat la Agricultură şi Domenii (1933; 1934; 1936) în guvernele I. Gh. Duca, Dr. C. Angelescu, Gh. Tătărăscu
Ministru secretar de stat (1935) în guvernul Gh. Tătărăscu

MĂGUREANU, MIHAIL
(1886 – 1951)
Subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1939) în guvernele Miron Cristea, C. Argetoianu

MOŞOIU, TIBERIU
(1898 – ?)
Doctor în drept (Bruxelles)
Profesor de Drept roman la Facultatea de Drept din Cluj
Subsecretar de stat la Ministerul Cultelor
Subsecretar de stat la Departamentul Justiţiei şi la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor (1937) în guvernele Gh. Tătărăscu
Guvernator al Băncii Naţionale (1946)

MUNTEANU-RÂMNIC, DUMITRU
(1877 – 1955)
Licenţiat în istorie (Bucureşti), cu studii de specialitate la Paris
Vicepreşedinte al Partidului Naţional Democrat de sub preşedinţia lui N. Iorga
Deputat (1920 şi 1931)
Senator
Secretar al Blocului Federaţiei Partidelor Politice
Secretar al primei Camere a României Mari
Subsecretar de stat la Ministerul de Interne (1931–1932) în guvernul Iorga

PĂIŞ, NICOLAE
(1886 – 20 aug. 1952, celula 27)
Contraamiral
Absolvent al Şcolii Superioare de Artilerie din Italia şi al Şcolii Superioare de Război din Paris
Adjutant regal al regelui Ferdinand (1926–1931)
Şef de Stat Major la Marină (1933)
Subsecretar de stat la Marină (1940)

PELIVAN, IOAN GH.
(1876 – 24 ian. 1954)
Licenţiat în drept şi teologie
Profesor universitar
Delegatul României la Conferinţa de pace la Paris (1919 – 1920) şi Geneva (1922)
Ministru de Externe (1918)
Ministru de Justiţie (1920)
Naţional-ţărănist
Deputat în mai multe legislaturi
Ministru al Basarabiei

POP, ION (IENCI)
(1902 – 1953)

POPOVICI, DORI
(1873 – 1950)
Ministru

POPOVICI-EPURE
General de divizie

POPOVICI-TAŞCĂ, ALBERT
(1881 – 1951)
Om politic
Licenţiat în drept (Bucureşti), doctorat în drept (Paris)
Deputat
Subsecretar de stat în guvernul Averescu

PORTOCALĂ, RADU
(1888 - 1952)
Avocat
Decan pe viaţă al Baroului din Brăila
Preşedinte al P.N.L. din judeţul Brăila
Deputat în mai multe legislaturi
Ministru subsecretar de stat la Interne (1936–1937)
Subsecretar de stat la Preşedinţie
Cavaler al Legiunii de Onoare (Franţa)
Decorat cu Ordinul Regal George I (Grecia), Ordinul Coroanei (Italia)
Preşedinte al Uzinelor Reşiţa

POTÂRCĂ, VIRGIL
(1888 – 10 mai 1954, celula 52)
Licenţiat al Facultăţii de Litere din Paris
Avocat
Preşedintele Uniunii Camerei Agricole din România
Naţional-ţărănist
Deputat şi senator de la 1920 în toate legislaturile
Subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii (1931)
Ministru de Justiţie (1932), Comunicaţii (1937–1938) şi ad-interim la Agricultură şi Domenii (1938)

RACOVIŢĂ, MIHAI-CEHANU
(1889 - 1954)
General de Corp de Armată
Ministru al Apărării Naţionale (23 aug. 1944)

RACOVIŢĂ, MIHAIL I.
(1868 – iulie 1954)
General
Comandant al Jandarmeriei şi inspector general
Membru al Partidului Agrar
Deputat de Putna şi de Ismail

RĂŞCANU, IOAN
(1874 – 1952)
General de divizie
Ataşat militar la Berlin (1907 – 1911)
Ataşat pe lîngă Statul Major Francez (1916)

Comandant de brigadă în lupta de la Mărăşeşti
Liberal
Deputat în mai multe legislaturi
Senator
Ministru de Război (1918 – 1921)
Ministru al Basarabiei şi Bucovinei (1927)
Ministru de stat (1931 – 1932)
Comisar superior al guvernului în Basarabia şi Bucovina, cu rang de ministru (1931)

ROŞCULEŢ, RADU
(1895 – 1951)
Licenţiat în drept al Universităţii din Bucureşti
Avocat
Prefect
Deputat liberal
Ministru (1946 – 1947)

SAMSONOVICI, NICOLAE
(1877 – 16 sept. 1950)
General
Distins în luptele de la Mărăşeşti
Şef de Stat Major sub generalul Ieremia Grigorescu
Comandantul Şcolii de Război (1921)
Şef de Stat Major (1928)
Ministru de Război (1932 – 1933), la Industrie şi Comerţ (1933)

SANDU, ION
(? – apr. 1955)
Delegat la Conferinţa de pace de la Paris pentru problemele economice
Ministru adjunct (1946–1948)

SIMIAN, DINU
(1887 – 4 spre 5 iul. 1955)
Licenţiat în drept; doctorat la Paris
Avocat
Naţional-ţărănist
Deputat (1933)
Vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor

Subsecretar de stat la Interne (1937)
Rezident regal al Ţinutului Nistru (1933–1939) şi al Ţinutului Olt (1939)

SUCIU, IOAN
(1907 – 27 mai 1953, celula 44)
Doctorat la Roma
La vîrsta de 33 de ani a fost consacrat episcop de Oradea
Administrator Apostolic al Mitropoliei din Blaj
Supranumit "Păstorul tineretului", a fost un remarcabil orator

TAŞCĂ, GHEORGHE
(1879 – 1951)
Licenţiat în drept; doctorat în economie (Paris)
Avocat
Profesor de Economie politică la Academia Comercială din Bucureşti
Deputat P.N.Ţ. şi membru al Delegaţiei Permanente a partidului
Ministru plenipotenţiar la Berlin (1930)
Ministru al Industriei şi Comerţului (1932)

TĂTĂRANU, CONSTANTIN (COSTEL)
(1893 – oct. 1953, celula 12)
Deputat liberal
Guvernator al Băncii Naţionale

TĂTĂRĂSCU, ALEXANDRU
(1888 – 1951)
General

VASILIU, GHEORGHE (GEORGE)
(1892 – 10 sept. 1954, celula 81)
General de aviaţie
Ministru subsecretar de stat la aviaţie (1944) în guvernul Sănătescu
Ministru subsecretar de stat pentru Aviaţie (1944–1945) în guvernul Rădescu

VLAD, AUREL
(1875 – 1953)
Om politic
Doctorat în drept la Budapesta
Şeful resortului de finanţe în Consiliul Dirigent
naţional-ţărănist
Deputat în mai multe legislaturi
Ministru de Finanţe în guvernul Vaida-Voevod (1919–1920)
Ministru la Culte (1928 – 1929), la Industrie şi Comerţ
(1927 – 1930) în guvernul Maniu

Anexa 2

LISTA DEMNITARILOR ÎNTEMNIŢAŢI LA SIGHET
(6 mai 1950 – 5 iulie 1955)

ALIMĂNIŞTEANU, DIMITRIE (DUMITRU)
(1898 – ?)
Inginer de mine, licenţiat al Şcolii Naţionale de Mine din Paris
Liberal
Deputat (1933)
Subsecretar de stat la Finanţe

ANGELESCU, CONSTANTIN
(1869 – ?)
Medic, licenţiat al Facultăţii de Medicină din Paris
Profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti
Reprezentant de marcă al P.N.L.
Senator de drept
Ministru al Instrucţiunii şi Cultelor
Prim-ministru (1933–1934)
Ministru de stat (1938)
Consilier de Coroană (1938)

BĂRAN, CORIOLAN
(1896 – ?)
Studii la Budapesta şi Cluj
Doctor în drept
Avocat
Deputat naţional-ţărănist
Subsecretar de stat la Ministerul de Interne (1939)

BEJAN, PETRE P.
Inginer
Deputat în mai multe legislaturi
Subsecretar de stat la Ministerul de Război pentru Armament (1935–1937)
Subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1937)
Ministru al Industriei şi Comerţului (1945–1946)

BENTOIU, AURELIAN
(1892 – 1962)
Licenţiat al Facultăţii de Drept din Bucureşti
Avocat de prestigiu
Raportor la Legea conversiunii datoriilor agricole şi Legea pentru apărarea ordinei în stat
Raportor în procesul parlamentar al afacerii Skoda
Deputat liberal (1933–1937)
Subsecretar de stat la Justiţie (1935; 1936–1937)
Subsecretar de stat la Interne (1936 pentru cîteva luni)
Ministrul Justiţiei (1940) în guvernul Tătărăscu
În intervalul februarie – iunie 1956 adus şi judecat în Bucureşti
Achitat în iunie 1956 şi eliberat de la Văcăreşti
Rearestat în noiembrie 1957, rejudecat în primăvara anului 1958 şi condamnat la 25 de ani temniţă grea
A murit în ziua de 27 iunie 1962 la Văcăreşti, cu două zile înainte de a împlini 70 de ani

BERCEANU, MIHAIL G.
(1882 – ?)
Doctorat în drept la Paris
Avocat
Profesor universitar
Şef de cabinet al lui Ion I. C. Brătianu (1909–1910)
Deputat
Subsecretar de stat la Domenii (1936)
Subsecretar de stat la Industrie şi Comerţ (1937)

BERCOVITZ, ASRA
(1885 – ?)
Doctor în filosofie (Paris)
Ziarist
Senator de Timiş-Torontal

BERÎNDĂ
Preot unit (asumpţionist)

BOILĂ, ZAHARIA
(1892 – 1975?)
Doctor în drept (Budapesta)
Ziarist
Deputat naţional-ţărănist
Prefect de Tîrnava Mică (1928), de Hunedoara (1932)

BRANCOVICI, EMIL MIHAIL I.
Profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti
Preşedinte al Uniunii Exportatorilor Cerealişti
Preşedinte al Sindicatului Proprietarilor Urbani
Deputat (1926)
Senator (1931)

BRĂTIANU, CONSTANTIN (BEBE)
(1887 – ?)
Doctor în drept (Paris)
Secretar general al P.N.L.
Deputat (1922)
Secretar general al delegaţiei române la Conferinţa de pace de la Paris
Subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1927 – 1928)

BRÂNZEU, NICOLAE
Canonic greco-catolic

BUDIŞTEANU, RADU
Avocat de renume al Baroului din Bucureşti
Ministru la Culte şi Arte (1940) în guvernul Ion Gigurtu

BUDURESCU, N.
Subsecretar de stat pe lîngă Preşedinţia Consiliului (1933; 1934) în guvernele: I. Gh. Duca, Gh. Tătărăscu

CARACOSTEA, DUMITRU
(1879 – 1964)
Licenţiat în litere
Doctor în litere şi filosofie

Profesor de Istoria literaturii române moderne la Universitatea din Bucureşti
Membru al Academiei Române
Dat afară din învăţămînt în 1948 şi arestat

CARANDINO, NICOLAE
(1905)
Ziarist
Director al Teatrului Naţional din Bucureşti
Director al ziarului *Dreptatea*

CĂDERE, VICTOR
(1891 - ?)
Doctor în drept şi diplomat al Şcolii de Ştiinţe Politice (Paris)
Avocat
Profesor de Procedură civilă la Facultatea de Drept din Cluj
Deputat (1928)
Membru al Delegaţiei române la Conferinţa de pace de la Paris (1919 - 1920)
Şeful misiunii militare române în Extremul Orient (Siberia 1920 - 1921)
Secretar general al Ministerului de Justiţie (1930)
Secretar general al Ministerului de Interne (1930 - 1931)
Ministru plenipotenţiar la Varşovia şi Belgrad
Rezident regal al Ţinutului Dunărea de Jos (1938 - 1939)
Ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Belgrad (1939)
Cavaler Coroana României cu Spade şi Panglică Virtutea Militară

CIPĂIANU, GHEORGHE
(1878 - ?)
Studii la Academia de Agricultură din Bucureşti şi la Institutul Agronomic din Leipzig
Doctorat la Leipzig
Liberal
Senator
Subsecretar de stat la Agricultură şi Domenii
Ministru la Agricultură şi Domenii (1934)

CONSTANT, ALEXANDRU
Publicist, jurist
Ministrul Propagandei din septembrie 1940
Din 1946 pînă în 1964 a trecut prin închisorile: Jilava, Aiud, Sighet, Piteşti, Rîmnicu Sărat

CORNĂŢEANU, NICOLAE D.
(1899 – 1977)
Inginer agronom
Doctor în ştiinţe agricole (Viena)
Profesor la Academia de Înalte Studii Agronomice din Bucureşti
Ministru la Agricultură şi Domenii (1939) în guvernele Armand Călinescu, Constantin Argetoianu

CREŢU, NAPOLEON
Profesor de Limba română la Liceul Sf. Sava din Bucureşti
Ministru subsecretar de stat la Departamentul Educaţiei Naţionale în guvernul Ion Gigurtu (1940)
Secretar general la Ministerul Educaţiei (1941)

CUDALBU

DAN, EMANOIL

DAN, SEVER
(1885 – ?)
Doctor în drept şi în ştiinţe politico-economice
Avocat
Membru marcant al P.N.Ţ.
Deputat în toate legislaturile
Subsecretar de stat la Finanţe în guvernul Ştirbey (1927)
Ministru al Sănătăţii Publice în guvernul Maniu
Administrator al Băncii Naţionale (1932–1934)

DEMETRESCU, CAMIL
Licenţiat în drept
Secretar de legaţie (Direcţia Protocol – 1940)
Director adjunct al Cifrului – Ministerul de Externe (1943)

DICULESCU, ACHILLE
(1891 - ?)
Comandor de aviaţie
Subsecretar de stat la Aviaţie (1940)

DIMITRIU, VLAD
Membru al Partidului Ţărănesc Radical

DRAGOMIR, SILVIU
(1888 - 1962)
Doctor în teologie
Profesor de Istorie sud-est europeană la Universitatea din Cluj (1923–1947)
Secretar al Marii Adunări de la Alba-Iulia (1918)
Deputat (1926–1927)
Ministru al Minorităţilor (1939)

FILIP, AUGUST
(1897 - ?)
Licenţiat în drept (Paris)
Avocat
Membru al Partidului Agrar
Deputat (1931-1932)
Secretar al Comisiei legislative a Camerei
Subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1939)

FOTINO, GEORGE (GHEORGHE)
(1896 - 1969)
Doctorat la Paris
Profesor de Istoria dreptului românesc la Facultatea de Drept din Bucureşti
Deputat liberal
Vicepreşedinte al Camerei (1934 - 1937)
Ministru (1944 - 1945)

GARDONE (din Banat)

GEORGESCU, ION
Viceamiral
Subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naţionale pentru Marină (1944)

GIGURTU, ION
(1886 – 1959)
Inginer de mine
Licenţiat al Academiei de Mine din Freiburg şi Berlin – Charlottenburg
Director general al Societăţii "Mica"
Deputat (1926)
Ministru la Industrie şi Comerţ (1937 – 1938)
Ministru al Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor (1939)
Preşedinte al Consiliului de Miniştri (1940)

GIURESCU, CONSTANTIN C.
(1901 – 1977)
Istoric
Licenţa şi doctoratul la Bucureşti; studii la Paris
Profesor de Istoria românilor la Universitatea din Bucureşti
Asistent al Muzeului Naţional de Antichităţi din Bucureşti (1920 – 1926)
Membru al Şcolii Române din Franţa (1923–1925)
Director al Fundaţiei Ion C. Brătianu (1927–1930)
Liberal-georgist
Deputat în mai multe legislaturi
Rezident regal al Ţinutului Dunărea de Jos (1939)
Ministru al F. R. N. (1939–1940)
Ministru al Propagandei (1940)

GOMOIU, VICTOR
(1882 – 1960)
Licenţiat al Facultăţii de Medicină din Bucureşti; doctorat în medicină (1909)
Medic chirurg
Profesor universitar; a creat Societatea Română de Istoria Medicinei (1929)

Preşedinte al Societăţii Mondiale de Istoria Medicinei (1930)
Secretar general la Ministerul Sănătăţii (1930)
Ministrul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (1940)
Cavaler al Legiunii de Onoare (Franţa, 1922)
Moare la 6 februarie 1960 în temniţa de la Aiud

HALIPPA, PANTELIMON (PAN)
(1883 – 1979)
Om politic, poet, scriitor
Profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău
Deputat în mai multe legislaturi
Ministru de stat (1919)
Ministru al Basarabiei (1919-1920)
Ministru de stat şi ad-interim la Lucrări Publice (1927) în guvernul Barbu Ştirbey
Ministru de stat şi ad-interim la Lucrări Publice (1928-1930), la Lucrări Publice şi Comunicaţii (1930), de stat şi ad-interim la Muncă, Sănătate şi Ocrotiri Sociale (1930), de stat (1930, 1932, 1933) în guvernele naţional-ţărăniste

HAŢIEGANU, EMIL
(1878 – ?)
Doctor în drept
Profesor la Catedra de Procedură civilă la Facultatea de Drept din Cluj
Preşedintele Consiliului Naţional Român din Cluj (1918)
Deputat (1919, 1926, 1928, 1931)
Vicepreşedinte al Camerei deputaţilor
Membru al Consiliului Dirigent din Ardeal
Ca naţional-ţărănist a fost:
Subsecretar de stat la Justiţie (1930)
Ministru al Sănătăţii, Muncii şi Ocrotirilor Sociale (1931)
Ministru al Transilvaniei (1932 şi 1933)
A făcut parte din Partidul Frontul Românesc condus de Al. Vaida-Voevod
Ministru fără portofoliu în guvernul Petru Groza (1946)

HOSSU, IULIU
(1885 – 1970)
Studii la Colegiul de Propaganda Fide din Roma

Doctor de Roma, consacrat episcop de Cluj-Gherla la vîrsta de 32 de ani
A făcut parte din delegaţia care a prezentat regelui Ferdinand documentul prin care Transilvania se declară unită cu România (1918)
Membru fondator al Societăţii literare *ASTRA*
Ca senator, a desfăşurat o intensă activitate, în special cu prilejul dezbaterii legii cultelor şi a ratificării Concordatului
Cardinal al Bisericii greco-catolice
A dat decretul de excomunicare a preoţilor care se vor pune în slujba regimului ateu

HUDIŢĂ, ION
(1896 – 1982)
Doctorat în istorie la Sorbona
Profesor de Istoria diplomaţiei la Universitatea din Bucureşti
Deputat naţional-ţărănist în mai multe legislaturi
Ministru al Agriculturii (1944–1945)
Întemniţat între 1947 – 1955 şi 1960 – 1962

IACOBICI, IOSIF
General
Şef de Stat Major al Inspectoratului Armatei de Uscat
Comandant al Diviziei 2 Vînători de munte
Comandant al Corpului II armată
Ministru al Înzestrării Armatei (1938 – 1939)
Ministru al Apărării Armatei (1941)
Şef de Stat Major al Marelui Cartier General al Trupelor operaţionale pe Frontul de Est (1941)
Condamnat la 8 ani temniţă grea (Jilava, Aiud, Sighet)

IOANIŢESCU, D. R.
(1885 – ?)
Om politic
Doctorat în drept (Bucureşti)
Profesor de Politică socială la Academia Comercială din Bucureşti
De 6 ori ministru la Muncă, Sănătate şi Agricultură
Subsecretar de stat la Interne (1930)
Parlamentar în mai multe legislaturi

Autor al Legii Poliţiei şi Jandarmeriei
A creat Institutul de Studii şi Educaţie Muncitorească (1938)

LAZĂR, ILIE
(1895 – 1976)
Om politic
Licenţiat în drept, doctorat la Cluj, urmat de studii speciale de economie la Viena
Deputat (1928 – 1931 şi 1932)
Şeful Organizaţiei de Maramureş a P.N.Ţ.
Ministru subsecretar de stat

LEON, GHEORGHE N.
(1888 – ?)
Licenţiat în drept (Iaşi)
Doctorat în Economie politică şi financiară (Jena)
Profesor de Finanţe şi statistică la Facultatea de Drept din Bucureşti
Preşedintele Asociaţiei Economiştilor Români
Deputat liberal
Secretar general şi subsecretar de stat la Ministerul Industriei şi Comerţului (1934)
Raportor al bugetului Statului
Ministru al Economiei Naţionale (1940 – 1941)

LEUCUŢIA, AUREL (PUFI)
(1895 – ?)
Licenţă şi doctorat în drept (Cluj)
Vicepreşedinte al Organizaţiei de Timiş-Torontal al P.N.Ţ.
Deputat (1928 – 1930; 1932 – 1933)
Ministru al Economiei Naţionale (1944 – 1945)

LUPAŞ, ION
(1880 – 1967)
Licenţiat în istorie şi latină (Budapesta)
Doctorat în istorie
Profesor la Universitatea din Cluj
Secretar al Consiliului Dirigent (1918 – 1920)
Preşedintele Secţiei Istorie – Academia Română (1932 – 1935)

Deputat liberal
Ministru al Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (1926–1927)
Ministru al Cultelor şi Artelor (1937–1938)

MACOVEI, VICTOR
Canonic greco-catolic
Vicar general de Blaj

MARINESCU, NICOLAE
General
Medic
Ministru al Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (1938-1939)
Ministru al Sănătăţii (1944)

METEŞ, ŞTEFAN
(1887 – 1977)
Licenţiat al Universităţii din Bucureşti şi Budapesta
Director al Arhivelor Statului din Cluj
Deputat iorghist (1919–1922 şi 1931–1932)
Subsecretar de stat în guvernul Iorga (1931–1932)

MIHAIL, GH.
General adj.
Subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naţionale (1939) în guvernele: Miron Cristea, gen. Gh. Argeşanu, C. Argetoianu

MIHALACHE, ION
(1882 – 1963)
Învăţător
Intră în politică în anul 1914; din anul 1918 este ales deputat în toate legislaturile
Fondatorul Partidului Ţărănesc
Ministru la Agricultură şi Domenii în guvernele Vaida şi Maniu (1919 – 1920 şi 1928 – 1930)
Ministru de Interne (1930 – 1931 şi 1932 – 1933)
Arestat la vîrsta de 65 de ani (1947); a fost condamnat la 104 ani muncă silnică
Moare în închisoarea de la Rîmnicu Sărat în martie 1963

MIRONESCU-MERA

MOGHIOROŞ
Episcop

MOLDOVAN, IULIU
(1882 – ?)
Medic
Profesor de Igienă şi Igienă socială la Facultatea de Medicină din Cluj
Subsecretar de stat la Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (1930)
Deputat de Hunedoara
Senator de Arad

MOLDOVAN, VALER
(1875 – ?)
Licenţiat în drept (Cluj, Budapesta)
Doctorat în drept (Cluj)
Profesor de Drept administrativ la Facultatea de Drept din Cluj
Naţional-ţărănist
Deputat în mai multe legislaturi
Senator şi vicepreşedinte al Senatului (1928)
Subsecretar de stat la Departamentul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor (1928 – 1930) în guvernul Maniu
Secretar general în Consiliul Dirigent

MOLDOVAN, VICTOR
(1894 – ?)
Doctor în drept
Avocat
Naţional-ţărănist
Secretar regional al P.N.Ţ. pentru Transilvania şi Banat
Deputat în mai multe legislaturi
Senator şi vicepreşedinte al Senatului
Ministru subsecretar de stat la Interne (1927)

NICOLAU, VICTOR

NICULESCU-BUZEŞTI, GRIGORE
(1908 – ?)
Licenţiat în drept
Diplomat de carieră
Ataşat de legaţie (1930) şi secretar la Consiliul Juridic din Ministerul de Externe
Secretar la Legaţia română de la Societatea Naţiunilor, Geneva (1933)
Director al Cabinetului Ministerului Afacerilor Străine (1941)
Cavaler Coroana României

NISTOR, DUMITRU
(1890 – ?)
Licenţiat în teologie şi drept
Doctorat în drept (Budapesta)
Liberal
Deputat (1927 – 1928)
Senator (1932)
Şeful Organizaţiei Liberale de Timiş-Torontal

NISTOR, ION I. (IANCU)
(1876 – 1962)
Licenţiat în istorie (Cernăuţi)
Doctorat în filosofie (Viena)
Profesor de Istoria românilor la Universitatea din Cernăuţi
Liberal
Deputat
Senator de drept
Ministru al Bucovinei (1918 – 1926)
Ministru al Basarabiei (1919)
Ministru al Lucrărilor Publice (1927 – 1928), de stat, al Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (1935 – 1936), al Cultelor şi Artelor (1939 – 1940)

NIŢESCU, VOICU
Licenţiat în drept
Om politic şi ziarist
Preşedintele Comitetului Naţional Român din Rusia (1919)
Consilier tehnic la Conferinţa de pace de la Paris
Deputat în mai multe legislaturi

Ministru de stat (1928 – 1930)
Subsecretar de stat la Justiţie (1930)
Ministru de Justiţie (1930 – 1931)
Ministru la Lucrări Publice şi Comunicaţii (1930), la Agricultură şi Domenii (1933)
Ministru al Muncii (1938)

PAPACOSTEA, VICTOR
(1900 - 1962)
Doctor în litere şi filosofie (Bucureşti)
Profesor la Universitatea din Bucureşti
Înfiinţează Institutul de Studii Balcanice, pe care îl va conduce între anii 1938 – 1947; Catedra de Istoria popoarelor balcanice, precum şi periodicul *Balcania*
Liberal-georgist
Deputat de Caliacra (1932)
Ministru subsecretar de stat la Educaţia Naţională (1944 – 1945)
Scos din învăţămînt în 1947
Rearestat în perioada 1956 – 1957 (procesul A. Bentoiu)
Pus în libertate din lipsă de probe

PACHA, AUGUSTIN
Episcop catolic al Diocezei Timişoara

PĂTRĂŞCANU, LUCREŢIU
(1900 – 1954)
Profesor de Drept constituţional la Universitatea din Bucureşti
Ministru de Justiţie după 23 august 1944
Membru al Partidului Comunist
A desfiinţat inamovibilitatea magistraţilor

PĂUN

PÂCLIŞANU, ZENOBIE
(1886 – ?)
Studii de teologie la Viena
Prelat, ziarist
Profesor la Teologia din Blaj
Secretar al Adunării Naţionale (1 Decembrie 1918)

Director în Ministerul Culturii
Vicar al Bucureştiului

PENESCU, NICOLAE
Doctor în ştiinţe juridice al Universităţii din Paris
Avocat
Preşedinte al Uniunii Avocaţilor din România
Secretar general al Partidului Naţional-Ţărănesc
A fost întemniţat între anii 1947–1964

PERIEŢEANU, I. GR. (IONEL)
Licenţiat în drept
Avocat şi poet, descendent dintr-o veche familie boierească
Inspector în Poliţia Capitalei
Naţional-ţărănist
Deputat de Ilfov în mai multe legislaturi
Vicepreşedinte al Adunării Deputaţilor (1930–1931)
Ministru al Comunicaţiilor în cabinetul Vaida-Voevod (1932)
Aderă la Partidul Frontul Românesc
Preşedinte al Uniunii Avocaţilor din România (1935; 1938)
Vicepreşedinte al Uniunii Internaţionale a Avocaţilor
Vicepreşedinte al Senatului

PETRESCU, ION C.
Conferenţiar de Istoria pedagogiei la Universitatea din Bucureşti
Naţional-ţărănist
Subsecretar de stat la Culte (1941–1944)

POP, ROMULUS G.
(1899 – ?)
Licenţiat în drept; studii la Geneva, Grenoble şi Paris
Doctorat în drept
Naţional-ţărănist
Deputat (1932–1933)

POPESCU-NECŞEŞTI, AL.
Licenţiat în litere, filosofie şi drept (Bucureşti)
Avocat şi ziarist
Deputat liberal de Hotin

Secretar general la Justiţie (1927)
Membru în Consiliul Superior al Avocaturii Statului
Subsecretar de stat la Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor (1933 – 1934)

POPOVICI, MIHAI
(1879 – 1956?)
Om politic
Licenţiat în filosofie (Viena)
Doctorat în drept
Naţional-ţărănist
Membru în Consiliul Dirigent la Departamentul Industriei şi Comerţului
Ministru la Lucrări Publice şi ad-interim la Finanţe (1919 – 1920)
Ministru de Finanţe (1927, 1929, 1930 – 1931), de Interne (1930), de Justiţie (1932 – 1933)

PRIBOIANU, MIHAIL M.
Inginer
Licenţiat al Şcolii Naţionale de Mine din Paris
Preşedintele Organizaţiei Naţional-ţărăniste de Durostor
Prefect (1929 – 1930)
Deputat (1928 – 1931; 1932 – 1933)
Ministru al Înzestrării Armatei (1940)

RĂDULESCU-POGONEANU, VICTOR (PIKI)
(1910 – ?)
Diplomat de carieră
Licenţiat în drept, filosofie şi litere (Bucureşti)
Ataşat de legaţie (1934)
Secretar cl. III la Legaţia română din Berlin (1937)
Secretar de Legaţie cl. II (1941)

ROMAŞCANU, MIHAIL

ROMNICEANU, MIHAIL M.
(1891 – ?)
Licenţiat în drept
Avocat
Profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti

Membru în Comitetul Executiv al Partidului Liberal (1932)
Senator de Hunedoara (1933)
Raportor al Legii conversiunii datoriilor, pentru noile statute ale Băncii Naţionale
Ministru fără portofoliu (1946) pentru a observa, în guvernul Petru Groza, desfăşurarea corectă a alegerilor din 1946

RUSSU, ALEXANDRU
(1884 – 1963)
Studii de teologie la Budapesta
Episcop greco-catolic al Diocezei de Baia Mare
Profesor la Academia Teologică din Blaj
Moare în 1963 şi este îngropat în cimitirul deţinuţilor de la Gherla cu un stîlp la căpătîi, purtînd numărul 133

RUSSU
Preot greco-catolic
Secretarul mitropolitului de Blaj, Ion Suciu

SASSU, VASILE
(1878 – 1976)
Om politic
Licenţiat în drept şi filosofie (Bucureşti)
Deputat liberal de Vaslui (1907 – 1910)
Ministru la Industrie şi Comerţ (1922 – 1923; 1934), la Agricultură şi Domenii (1937) şi la Justiţie şi ad-interim la Agricultură şi Domenii (1937)

SĂLĂJAN
Preot greco-catolic

SAUCIUC-SĂVEANU, TEOFIL
(1884 – 1971)
Licenţiat în filosofie (Viena şi Cernăuţi)
Doctorat în litere şi filosofie
Profesor de Filologie clasică la Universitatea din Cernăuţi
Profesor de Istorie antică şi epigrafie la Facultatea de Litere din Bucureşti
Deputat
Membru al Delegaţiei Permanente a P.N.Ţ.
Senator

Ministru de stat (1928 – 1929; 1932 – 1933)
Director ministerial al Cernăuţilor (1930 – 1931)

SIBICEANU, NICOLAE
Director de cabinet al lui Gh. Tătărăscu
Subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1939 – 1940)
Subsecretar de stat la Ministerul Cultelor şi Artelor (1940)

SLĂVESCU, VICTOR I.
(1891 – 1977)
Doctor în ştiinţe economice şi financiare (Halle)
Profesor la Academia Comercială din Bucureşti
Director general la Societatea Naţională de Credit Industrial
Liberal
Deputat în mai multe legislaturi
Subsecretar de stat (1933 – 1934)
Ministru de Finanţe (1934 – 1935)
Subsecretar de stat la Departamentul Înzestrării Armatei (1939)

SOLOMON, VIRGIL
Liberal
Ministru

SOVA
General

STRAT, GHEORGHE Z.
(1894 – 1961)
Licenţiat în drept (Iaşi)
Doctorat în drept (Paris)
Profesor de Istoria doctrinelor economice la Facultatea de Drept din Bucureşti
Distins în luptele de la Oituz şi Mărăşeşti
Decorat cu Coroana României
Liberal
Deputat în mai multe legislaturi
Reprezentant al României la Liga Naţiunilor de la Geneva (1938)

Pune bazele Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice al cărei secretar a fost pînă la desfiinţarea acesteia
Subsecretar de stat la Economia Naţională (1940)
Redactor şef al revistei *Libertatea* (1940)
Scos din învăţămînt în 1947
Rearestat cu lotul Bentoiu (1956 – 1957); condamnat la 25 de ani temniţă grea
A trecut prin închisorile de la Jilava, Galaţi, Botoşani,unde moare în 1961

ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ, FLORIAN
(1881 – ?)
Licenţiat în drept şi filosofie
Profesor de Psihologie la Universitatea din Cluj
Directorul şi întemeietorul celui dintîi Institut de Psihologie experimentală, comparată şi aplicată din ţară (1921)
Subsecretar de stat la Instrucţiunea Publică (1936)

TĂTĂRĂSCU, EMANUEL N.
(1892 – ?)
Directorul Societăţii Anonime *Scrisul românesc* din Craiova
Liberal
Primar
Deputat (1933)

TĂTĂRĂSCU, GHEORGHE
(1886 – 1957)
Om politic şi publicist
Doctorat în drept (Paris)
Subsecretar de stat la Interne (1923 – 1928)
Secretar general al Partidului Liberal (1931)
Ministru la Industrie şi Comerţ în guvernele Duca şi C. Angelescu
Prim-ministru (1934 – 1937)
Ministru de stat şi ad-interim la Afacerile Străine (1938)
Ambasador la Paris
Ad-interim la Interne (1939)
Prim-ministru (1940)
Vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi Ministru al Afacerilor Străine (1945 – 1947)

TĂTĂRĂSCU, ŞTEFAN

TEODORESCU (MALACUL)

TOMESCU, CONSTANTIN N.
Licenţă şi doctorat în teologie (Bucureşti)
Profesor de Istoria bisericii române la Facultatea de Teologie din Chişinău
Secretar general al bisericii din Basarabia
Deputat
Ministru în guvernul Octavian Goga (1938)

ŢONI, D. V.
(1885 – 1955?)
Publicist
Deputat în mai multe legislaturi
Subsecretar de stat la Educaţia Naţională

VÂNTU, GHEORGHE G.
(1894 – 1968)
Licenţiat în drept
Liberal
Prefect de Cernăuţi (1940)
Subsecretar de stat la Interne (1940) în guvernul Gh. Tătărăscu
Subsecretar de stat la Interne (1946)

VULTUR, ION
Preot greco-catolic
Profesor de franceză la Academia Teologică din Blaj

ZAMFIRESCU, CONSTANTIN CĂTEASA
Liberal
Deputat în mai multe legislaturi
Ministru în guvernul Sănătescu
Subsecretar de stat (1944 – 1945) în guvernul Rădescu

ZIGRE, NICOLAE
Doctor în drept
Avocat
Vicepreşedinte al Uniunii Avocaţilor din România

Liberal-georgist
Prefect de Bihor în mai multe legislaturi
Senator
Vicepreşedinte al Senatului (1927 – 1928)
Subsecretar de stat la Interne
Ministru la Culte şi Arte (1939)

ZWIEDENEK, ANTON
General
Mareşal al Palatului

Anexa 3

Anexa 3 cuprinde nume de episcopi, profesori universitari, preoţi militari etc. care nu apar în listele întocmite de Constantin C. Giurescu (vezi anexele 1 şi 2).

Este bine cunoscută "grija" cu care cei ce au legiferat necuviinţa şi crima au păstrat secretul absolut în temniţe şi în afara lor.

Încercările de a comunica, de a afla erau pedepsite cu o cruzime de neînchipuit.

Am socotit deci necesară întocmirea acestei anexe pentru a întregi – pe cît posibil – şirul celor care au pătimit la Sighet.

Desigur şi această listă rămîne deschisă.

Numele acestora cît şi unele date le-am aflat din următoarele scrieri: Creangă, Mihai, *Se schimbă faima Sighetului* în *Cotidianul,* anul III, Nr. 121 (553), miercuri 26 mai 1993; *Dreptatea*, anul XXII (seria a IV-a nr. 259), miercuri 12 dec. 1990 (vezi p. 1 – Lista celor ce au murit în închisorile de la Sighetu Marmaţiei în timp de 4 ani, 8 luni şi 6 zile, între 5 mai 1950 şi 6 febr. 1955); Ioniţoiu, Cicerone, *Cartea de aur a rezistenţei româneşti împotriva comunismului...* ; Roşca, Nuţu dr., *Închisoarea miniştrilor* în *Închisoarea din Sighet acuză 1950 - 1955*, Ed. Gutinul–S.R.L., Baia Mare, 1991; Muşat, Mircea şi Ardeleanu, Ion, *România după Marea Unire*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Buc., 1988; C. I. C. Brătianu, Carol II, Ion Antonescu. *Amintiri. Documente. Corespondenţă.* Ediţie de Ion Ardeleanu, Ed. Forum–S.R.L., Buc., 1992.

Lia Ioana Ciplea
Dinu C. Giurescu

ANGELESCU, CONSTANTIN
(1883 – ?)
Licenţiat al Facultăţii de Drept din Bucureşti
Membru al Frontului Românesc
Deputat în mai multe legislaturi
Senator
Subsecretar de stat la Ministerul de Interne
Guvernator al Băncii Naţionale

Vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor
Ministru al Economiei Naţionale (1940) în guvernul Gh.
Tătărăscu

ANTONESCU, ERVIN
Profesor de drept la Academia Comercială din Bucureşti
A murit în temniţa de la Sighet

BĂLAN, ION
(1880 – 1959)
Studii la Blaj şi Budapesta
Profesor la Academia Teologică din Blaj (1920)
Episcop de Lugoj
Arestat în 1948
Întemniţat la Sighet între 1950–1955

BERINDE, ŞTEFAN
Preot unit

BIDEANU, AUGUSTIN
Subsecretar de stat la Ministerul de Finanţe (1940) în guvernul Ion Gigurtu

BOGA, ALNIZIU (ALOIZIU)
(1886 – 1954)
Mort în temniţa de la Sighet

BUJOIU, ION
Inginer
Ministru la Departamentul Industriei şi Comerţului (1937) în guvernul Gh. Tătărăscu
Ministru al Economiei Naţionale (1939) în guvernul Miron Cristea

CHERTES, ION
Consacrat ca episcop în clandestinitate
Închis la Sighet între anii 1948–1955
Rearestat în 1956 şi condamnat la muncă silnică pe viaţă
A trecut prin închisorile de la Aiud şi Gherla
Graţiat în 1964

CHINEZU, TIT-LIVIU
(? – 15 mai 1955)
Studii la Roma
Profesor de filosofie la Academia Teologică din Blaj (1930 – 1946)
Arestat în 1948
Consacrat ca episcop în clandestinitate de episcopul Traian Valeriu Frenţiu
Moare în penitenciarul din Sighet

DELIMAN, ION
Protopop
Arestat în 1948

DOBRESCU, AUREL R.
(1885 – ?)
Studii de medicină la Graz, Geneva, Viena şi Bucureşti
Naţional-ţărănist
Deputat în mai multe legislaturi
Senator de drept
Subsecretar de stat la Agricultură şi Domenii (1928)

DURCOVICI, ANTON
(? – 1951)
Episcop catolic al Iaşului
Arestat în 1949, va trece prin Ministerul de Interne, Gherla, Sighet
Moare în temniţa de la Sighet

FINŢESCU, ION N.
(1888 – ?)
Profesor de drept comercial la Facultatea de Drept din Bucureşti
Decan al Facultăţii de Drept
Administrator general al Creditului Naţional Industrial
Liberal
Deputat
Ministru al Economiei Naţionale (1942–1944)
A fost întemniţat la Jilava, Aiud, Sighet

FRIEDRICH, RAFAEL
Canonic romano-catolic
Profesor la Teologia din Iaşi
Întemniţat între anii 1949 – 1962
A trecut prin închisorile din Sighet (celula 44), Gherla

GRIGOROVICI, GHEORGHE
(1871 – feb. 1951)
Studii de medicină la Viena
Preşedinte al Partidului Social-Democrat din Austria
Deputat în Parlamentul austriac (1907–1918)
Membru al Consiliului Naţional din Bucovina (1918)
A editat şi condus, la Cernăuţi, ziarele social-democratice *Lupta* şi *Vremea nouă*
Deputat şi senator (1919–1921)
Subsecretar de stat la Ministerul Muncii (nov. 1939 – mai 1940) în guvernul Gh. Tătărăscu
Moare în temniţa de la Sighet

GRUIA, ION V.
(1895 – 1952)
Licenţiat în drept (Iaşi)
Doctorat (Bucureşti)
Avocat
Profesor de Drept constituţional şi administrativ la Universitatea din Bucureşti
Membru al Institutului Regal de Ştiinţe Administrative al României
Deputat
Ministru al Justiţiei (1940) în guvernul Ion Gigurtu
Arestat în 1949
Moare în temniţa de la Sighet

GRUIA-IONESCU, NICOLAE
(1902 – 1953)

ILIESCU, VICTOR
(1884 – 1959)
General de divizie
Distins în lupta de la Răzoare în timpul primului război mondial

Decorat pentru fapte de vitejie cu Coroana şi Steaua României
Subsecretar de stat la Educaţia Naţională (1941–1943)
Arestat în 1946, condamnat în 1948 la 10 ani temniţă grea
A trecut prin închisorile de la Aiud, Jilava, Sighet
Eliberat în 1956

JIENESCU, GHEORGHE
Comandor de aviaţie
Subsecretar de stat pe lîngă Departamentul Apărării Naţionale (1940 – 23 august 1944)
A trecut prin temniţele de la Aiud, Jilava, Sighet
Moare în detenţie la Rîmnicu Sărat

LUGOŞIANU, ION
(1890 – 1957)
Facultatea de Drept şi Şcoala de Ştiinţe Politice (Paris)
Avocat
Naţional-ţărănist
Deputat
Consilier tehnic al delegaţiei române la Conferinţa de pace de la Paris
Şef de cabinet în guvernul Vaida-Voevod (1919–1920)
Secretar al delegaţiei române la Conferinţa de pace de la Londra
Comisarul guvernului român în Statele Unite şi Canada pentru a organiza serviciile consulare
Colaborator apropiat al lui Iuliu Maniu
Subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1928- 1930)
Ministru al Instrucţiunii Publice (1930)
Ministru la Industrie şi Comerţ (1932; 1933)
Delegat la Liga Naţiunilor la Geneva, Paris, Haga
Ministru plenipotenţiar la Vatican (1937)
Director al ziarului *Universul*

MAGHIAR, AUGUSTIN
(1880 – 16 sept. 1951)
Canonic catolic
Arestat în 1948, moare în temniţa de la Sighet

MAN(U), DEMETRIU (DUMITRU)
Canonic greco-catolic
Profesor la Seminarul din Cluj
Naţional-ţărănist
Deputat
Mort în detenţie

MAREŞ, NICOLAE
(1857 – 1953)
Inginer
Ministru la Agricultură şi Domenii (1940–1941)
Mort în detenţie la Sighet

MARTON, ARON
(1896 – 1980?)
Episcop catolic al Diocezei de Alba-Iulia
În 1949 îşi manifestă public solidaritatea cu fraţii de rit oriental, persecutaţi în urma decretului din dec. 1948 potrivit căruia Biserica unită a fost scoasă în afara legii
Arestat în 1950, a trecut prin temniţele de la Jilava, Aiud, Sighet

MEDVECZKI, ŞTEFAN
(1905 – 1952)

MOLDOVAN, ION
Canonic

MOTAŞ, CONSTANTIN I.
(1887 – ?)
Licenţă şi doctorat la Academia de Mine din Freiburg
Profesor la Institutul de Petrol şi Gaze din Bucureşti
Membru al Academiei Române
Membru marcant al Partidului Social-Democrat (aripa Constantin- Titel Petrescu)
Deputat de Tîrnava Mică (1922 – 1926)
Arestat în 1950; va fi pus în libertate în 1956

NEMOIANU, PETRE
(1889 – 1951?)
Doctor în drept şi în ştiinţe politice

Avocat şi ziarist
Naţional-creştin
Prefect de Caraş-Severin (1920–1921)
Deputat (1926–1927)
Preşedinte al Organizaţiei naţional-creştine din Severin (guvernul Octavian Goga)
Subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor (1940) în guvernul Ion Gigurtu
Arestat, va trece prin temniţele de la Sighet şi Aiud
A murit în închisoarea de la Aiud

NICOLAU, POMPILIU
Inginer
Licenţiat al Şcolii Naţionale de Poduri şi Şosele din Bucureşti
Profesor la Şcoala Politehnică din Timişoara
Ministru la Lucrări Publice (1941)
Arestat şi condamnat, a fost încarcerat la Jilava, Aiud, Sighet

OTTULESCU, ALEXANDRU
(1881 – ?)
Licenţiat în drept
Avocat
A fost avocat al Ministerului de Finanţe şi consilier juridic al Ministerului de Externe
Guvernator al Băncii Naţionale din 1941 pînă în 1944, cînd a demisionat
Arestat şi condamnat; se pare că a murit la Sighet

PANĂ, AURELIAN
(? – 1953)
Subsecretar de stat la Agricultură
Ministru la Agricultură (1941 – 1943)
Arestat, a trecut prin temniţele de la Jilava, Sighet, Gherla
A murit în detenţie la Gherla

PETRESCU, CONSTANTIN-TITEL
(1888 – ?)
Licenţiat al Facultăţii de Drept din Paris
Avocat

Secretar general al Federaţiei Partidului Social-Democrat (1922 – 1927)
Ministru fără portofoliu în primul guvern prezidat de gen. Constantin Sănătescu

PLOSCARU, ION
Vicar general al Diocezei de Lugoj
Sfinţit în clandestinitate ca episcop (1948) de către Nunţiul Apostolic O'Hara
Întemniţat la Sighet între 1950 şi 1955

POP, VALER(IU)
(1892 – ?)
Doctorat în drept (Cluj)
Avocat
Liberal
Deputat în mai multe legislaturi
Vicepreşedinte al Camerei (1931)
Ministru de stat al Ardealului (1931 –1932)
Ministru de Justiţie (1934 –1936)
Ministru la Industrie şi Comerţ (1936 – 1937)
Ministru Secretar de stat (1937) în guvernul Gh. Tătărăscu

POPA, EUGEN
Preot unit
Întemniţat la Sighet între anii 1950 – 1955, în celula 44
Actualmente este rectorul Institutului Teologic din Cluj

RAŢIU, ALEXANDRU
Preot greco-catolic
Arestat în 1948; a fost întemniţat timp de 16 ani
Eliberat în 1964

RAŢIU, IULIU
Protopop de Timişoara

RĂDUCANU, ION
Profesor la Academia Comercială din Bucureşti
Naţional-ţărănist
Membru în delegaţia permanentă P.N.Ţ.
Deputat în mai multe legislaturi

Ministru al Muncii şi al Asigurărilor Sociale (1928 – 1930)
Ministru la Lucrările Publice (1930 – 1931)
Scos din învăţămînt în 1947
Arestat în 1950

SACHELARIE, OVIDIU
(1906 – ?)
Profesor de Drept civil la Facultatea de Drept din Bucureşti
Scos din învăţămînt în 1948
Arestat, a trecut prin temniţele de la Jilava, Aiud, Sighet

SCHEFFLER, IOAN
Episcop catolic de Satu-Mare şi Oradea
Arestat în 1949, moare în temniţa de la Sighet

SCHUBERT, IOSEF
Episcop catolic, sfinţit în clandestinitate de Nunţiul Apostolic O'Hara (1950)
Arestat în 1951
Condamnat la muncă silnică pe viaţă, trecut prin temniţele de la Jilava, Sighet, Oradea, Aiud, Piteşti, Dej

SICHITIU, ION
(? – 1952)
General
Şeful Marelui Stat Major (1937)
Profesor la Şcoala de Război
Membru F.R.N.
Senator
Ministru la Agricultură şi Domenii (1941 – 1942)
Moare în temniţa din Aiud

STOENESCU, NICOLAE
Ministru

STRIHAN, PETRE
Conferenţiar la Academia Comercială din Bucureşti
Subsecretar de stat la Interne şi pentru Administraţia teritorială (1942 – 23 august 1944)
A trecut prin temniţele de la Aiud, Jilava, Sighet

TODEA, ALEXANDRU
Sfinţit episcop în clandestinitate (1950) de episcopul Iosef Schubert
Arestat în 1951, a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă
A trecut prin închisorile de la Aiud, Sighet, Gherla
Eliberat în 1964

VEZOC, IOSIF
Canonic greco-catolic

VIDA, LUDOVIC
Canonic
Vicar general al Diocezei greco-catolice de Baia Mare
Arestat în 1948
Întemniţat la Sighet vreme de 5 ani
Rearestat în anul 1957, condamnat la 10 ani muncă silnică, a fost întemniţat la Gherla

[illegible]

ALEXANDRU [illegible]

[illegible]

[illegible] 1951, a fost condamnat [illegible]

[illegible] de la [illegible] Gherla

în 1956 [illegible]

[illegible] 1958

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] la Gherla

[illegible]

[illegible]

INDEX

C

D

E

F

G

N

O

P

S

Ş

T

Cuprins

Redactor Z. ORNEA
Tehnoredactor CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar 16.01.1994 *Apărut* 1994
Coli de tipar 13,5

Tehnoredactare computerizată:
INFO-TEAM Ltd.
tel / fax: 659.46.26.

TIPARUL EXECUTAT LA
INTERGRAPH

Prezint un document asupra
celor petrecute la Sighet:
ceea ce am văzut eu cu ochii
mei sau am aflat de la alţii
care au văzut de asemenea
ei cu ochii lor.
E deci o carte de memorii.
Am scris-o imediat după
eliberarea din închisoare,
am început-o la 17 iulie 1955,
în comuna Măzăreni, unde
aveam domiciliul obligatoriu,
şi am continuat-o pînă
la 12 noiembrie 1955;
la 25 noiembrie 1955
am plecat la Bucureşti.

Constantin C. Giurescu

ISBN 973–9155–22–7

Lei 2100